

Förebygger medling återfall i brott bland unga gärningsmän?

En återfallsstudie av medlingsverksamheterna i
Hudiksvall & Örnsköldsvik

Staffan Sehlin

Sociologiska institutionen
901 87 Umeå
Umeå 2009

Detta verk skyddas enligt lagen om upphovsrätt (URL 1960:729)
ISBN: 978-91-7264-738-1
ISSN: 1104-2508:56
Tryck: Print & Media, Umeå universitet, Umeå, 2009

Förord

Syftet med denna licentiatuppsats är att studera om medling förebygger återfall i brott bland unga gärningsmän. Arbetet har varit möjligt att genomföra tack vare före detta föreståndaren vid polisutbildningen vid Umeå universitet, Bertil Hammarberg, som tillåtit mig att bedriva min forskarutbildning inom ramen för min lärarroll (universitetsadjunkt) vid polisutbildningen.

Ett särskilt tack till min huvudhandledare Tage Alalehto samt biträdande handledare Daniel Larsson vid min heminstitution som utifrån sin professionalism oförtröttligen läst och kommenterat många versioner av mitt arbete. Även Mattias Strand från samma institution som på flera av de seminarier som ingått under resans gång lämnat värdefulla synpunkter på arbetet.

Andra personer som bidragit med hjälp och stöd avseende mitt arbete är Pia Byström och Gert Levijn vid medlingsverksamheterna i Örnsköldsvik och Hudiksvall. De har med sina breda kunskaper om medling samt den långa erfarenhet de har av att vara medlare varit till stor hjälp.

Slutligen vill jag tacka mina närmaste. Först av allt min son Johan som utifrån sina datatekniska kunskaper varit till mycket stor hjälp. Han har alltid med gott mod ställt upp när så har behövts. Jag vill tacka min dotter Maria som vid åtskilliga tillfällen språkligt granskat de manus som förekommit samt min fru Yvonne som har stöttat mig i mitt arbete trots att hon under årens lopp fått göra många uppoffringar till förmån för mitt forskarintresse.

För de brister som finns i denna licentiatuppsats står jag självfallet helt själv för.

Örnsköldsvik, februari 2009

Staffan Sehlin

Innehåll

Inledning	7
Bakgrund	8
<i>Brottspreventiv insats i form av medling för unga gärningsmän</i>	10
<i>Vad vi känner till om ungdomar som begår brott</i>	13
<i>Risikfaktorer</i>	14
<i>Karriärkriminalitet</i>	17
<i>Kriminalvårdsstyrelsens redovisning om återfall</i>	17
Medling i Praktiken	18
En annan verksamhetsform av medling utifrån teorin om reparativ rättvisa	21
Exempel på hur medling går till	22
Forskning om medlingens brottsförebyggande effekter	27
Studier som visat preventiva effekter av medling	27
Studier som inte visat preventiva effekter av medling	33
Nordiska studier som visat olikartade effekter av medling	33
Analys av forskningsläget	36
<i>Utvärderingar av medling</i>	36
<i>Metodologiska svagheter</i>	37
<i>Medlingsförfarandet</i>	38
<i>Framtida forskning</i>	38
<i>Slutsats</i>	39
Teoretisk modell om skam samt teorier som berör medling	41
Teoretisk modell	41
Teorin om differentiell skam	43
<i>Medlingens brottsförebyggande effekter</i>	45
Integrerade teorier som berör medling	48
Metod	51
Intervjuer	51
Om datamaterialet	51
Variabler	64
Analysmetod	65
Resultat	67
Effekter av medling på återfall	67
<i>För olika målsägarestatus</i>	69
<i>För respektive kön</i>	71
<i>För ort, gruppmedling samt gottgörelse</i>	72
<i>För olika brottskategorier</i>	73
Diskussion	79
English summary	91
Referenser	95

Abstract

The purpose of this study is to investigate mediation's crime prevention effects. The question that has been answered is: which crime prevention effects mediation has had on young criminals who have participated in mediation programs? The investigation was made in relation to a comparable control group and included a reoffence analysis based on a multivariate analysis.

This reoffence study mainly focuses on that the mediation prevents crime through the feelings of shame that the young perpetrator has due to the fact that the crime has been made clear and reinforced at the mediation meeting. The following hypothesis is addressed in this study: Mediation involves the trust between the young perpetrator and his/her parents and has a conflict-solving and crime-prevention effect. By committing a crime, the youth has broken the trust with his/her parents, who have condemned the action. The parents feel the shame from those around them, and because of this resume their position against the youth.

The main conclusion is that the total population of youths who participated in mediation programs relapsed into crime to a lesser extent than the youths who did not participate in mediation. The risk for a relapse was twice as high for the youths who did not participate in mediation. A statistically significant relationship emerged between mediation and relapse with regard to party and person plaintiff status, but it is not possible to draw any conclusions whether mediation has a better or worse effect between plaintiff status. The significant effect of relapse for respective gender showed that girls relapsed to a lesser extent than boys. It was not possible to statistically determine whether the youths who were born abroad respective born i Sweden have relapsed to a greater extent. Regarding the age groups there was no statistically significant relationship as to whether youths relapsed to a greater or lesser extent depending on whether they were under or over fifteen years of age. Furthermore, it has not been possible to statistically determine whether group mediation has had a different outcome in relapse frequency as compared to individual mediation, and it has not been possible to distinguish whether compensation at mediation has had any effect. There emerged significant relationships between mediation and relapse for the crime categories 'crime against life and health', 'crime against freedom and peace', 'burglary, robbery and other theft crimes' and 'vandalism'.

Key words: Mediation, reoffence, parent-child relation, shame

Inledning

Kommunerna har ett ansvar när det gäller att skydda kommunmedborgarna mot brott samt att motverka rädslan för att drabbas av brott. Detta framgår av en lagändring från 2002 som innebär att socialtjänsten bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp (lag 2001:453). Många kommuner har förstått att de har en betydelsefull roll när det gäller att förebygga brott bland ungdomar. De har också insett att det är viktigt att skapa ett intresse för olika brottsförebyggande frågor inom de politiska beslutsorganen. Vidare har kommunerna insett betydelsen av att engagera sig och aktivt driva olika brottsförebyggande frågor samt vikten av att få tjänstemän och andra intressenter att inse att det är ett politiskt prioriterat område.

I många kommuner har det därför bildats brottsförebyggande råd som valt att inrikta arbetet efter den lokala problembilden. Ett första steg i deras arbete har varit att kartlägga den lokala brottsligheten och därefter anpassa olika åtgärder efter den rådande problembilden. Myndigheter, organisationer och enskilda har samverkat med detta arbete. Även Hudiksvalls och Örnsköldsviks kommuner har inrättat lokala brottsförebyggande råd och utifrån de kartläggningar som gjorts har det framkommit att brottsligheten i kommunerna till stor del har gått att härledas till ungdomar.

Polismyndigheterna i Gävleborgs och Västernorrlands län har länge arbetat med traditionella metoder som exempelvis spaningsinsatser riktade mot ungdomar som begått brott. Omfattande organisationsförändringar har ägt rum inom myndigheterna samtidigt som personalresurserna varierat i antal. Även socialtjänsterna i de berörda kommunerna har inriktat arbetet mot de ungdomar som begått brott utifrån traditionella former med inledande av utredning som följts av anpassande åtgärder i förhållande till behovet av insatser. Dessa åtgärder har dock inte ansetts tillräckliga utan det har existerat ett behov av både förnyande arbetsmetoder och samverkan med andra aktörer i lokalsamhället för att bemöta ungdomsbrottsligheten. Detta medförde att Hudiksvalls och Örnsköldsviks kommuner beslutade sig för att inrätta medlingsverksamheter i samverkan med lokalsamhället. Verksamheterna startade 1987 respektive 1998.

En angelägen fråga för de båda kommunerna, men även för övriga kommuner i landet som bedriver medlingsverksamheter, är vilka preventiva effekter medling har. Det finns en del internationell forskning på området men i Sverige saknas nästan helt återfallsstudier av medling trots att medling

förekommit under många år¹. Denna studie har undersökt medlingseffekter avseende Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter och studien ska betraktas som den första svenska vetenskapliga återfallsstudien av medling.

Syftet med denna avhandling är att studera om medling förebygger återfall i brott bland unga gärningsmän. De frågeställningar som diskuteras är om och i så fall vilka brottsförebyggande effekter medling haft på de unga gärningsmän som deltagit i medling? Vidare är syftet att diskutera vilka statistiska skillnader som förekommer beträffande återfall mellan de som deltagit respektive inte deltagit i medling? Det empiriska materialet har tillhandahållits av Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter vilka genomfört många medlingar i samverkan med lokala myndigheter och organisationer i de båda kommunerna. Det har medfört att många ungdomar ingår i studien. Undersökningen baseras på en jämförbar kontrollgrupp och innefattar en ”återfallsanalys” utifrån multivariat analys.

Bakgrund

Medling förekommer i Sverige inom flera olika områden som vid ungdomsbrott, inom familjerätten, i arbetsrättsliga tvister och i dispositiva tvistemål². Medling kan även komma ifråga vid arrende-, bostadsrätts- och hyrestvister och vid vissa upphovsrättstvister. Även förfarandet med särskilda skiljemän kan ses som en form av medling. På nationell och lokal nivå finns det affärsmedling, skolmedling och grannskapsmedling. Medling förekommer även utomlands, mestadels i Europa, USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland. Någon entydig definition av vad medling är finns inte. Medlingsverksamheterna i Sverige och utomlands har oftast själva formulerat sina mål och syften med medling. Medling som företeelse kan i generella termer beskrivas som en alternativ metod för konfliktlösning och en stegvis process som i huvudsak innebär att de tvistande parterna möts inför en neutral medlare där de försöker komma fram till en lösning på konflikten (Lagrådsremiss 2002).

Att medla vid brott har förekommit i Sverige sedan slutet av 1980-talet och det sker mellan 1500 till 1700³ medlingar per år i Sverige. Från år 2002 regleras medling i Sverige av medlingslagen (lag 2002:445). Det är en ramlag som inte är detaljreglerad och den fokuserar på ungdomar under 21 år. Medling ska vara frivilligt för både den unge gärningsmannen och

¹ Det finns en svensk studie från 2000 som utvärderat Örnsköldsviks medlingsverksamhet. Det är en C/D uppsats från Luleå tekniska universitet (Larsson och Persson 2000).

² Dispositiva tvistemål är sådana mål där parterna, istället för ett domstolsavgörande, kan välja att själva reglera sitt mellanhavande.

³ Detta tal har uppskattats utifrån medlingsprotokoll som skickats in till Brottsförebyggande rådet (Brå) under 2007.

brottsoffret och brottet ska vara anmält till polisen. Den unge ska ha erkänt brottet eller delaktighet i brottshandlingen och medling får endast ske om det med hänsyn till samtliga omständigheter framstår som lämpligt. Lagen utesluter inga brott från medling. Dock konstateras att medling vid så kallade offerslösa brott som t.ex. narkotikabrott, inte är möjligt samt att medling vid vissa andra brott, t.ex. sexualbrott och våld mot kvinnor i nära relationer, är direkt olämpliga (prop. 2001/02:126). Lagen har kritiserats av framförallt praktiker för att vara alltför generellt skriven. Exempelvis framgår det inte tydligt av lagen hur medling utifrån ett samverkansperspektiv bör organiseras för att verksamheterna i kommunerna ska fungera tillfredsställande.

Lagen ska ses i relation till lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LuL 1964:167) som reglerar polisens arbete i samband med förundersökning när det gäller unga lagöverträdare. Från 1 juli 2002 är polisen skyldig att underrätta socialnämnden om den unge tillfrågats om att delta i medling samt ungdomens inställning till detta. Att föra in medling vid brott i påföljdssystemet har utretts av Ungdomsbrottskommittén (SOU 2004:122). Av denna utredning framgår att åklagarna i samband med åtalsunderlåtelse ska ta hänsyn till huruvida ungdomen deltagit i medling eller inte när åtalsunderlåtelse övervägs. Domstolarna däremot behöver inte ta hänsyn till medling vid val av påföljd.

En verksamhet i form av ungdomsmedling avseende ungdomar under 21 år bedrivs parallellt med den ordinarie rättsprocessen, som ett komplement till denna. I medlingsmötet får parterna själva berätta sin version av brottshändelsen och ta ansvar för att lösa konflikten dem emellan. Ett sådant möte kan motiveras utifrån att vara rehabiliterande för både gärningsmän och brottsoffer och kan verka brottsförebyggande. Den unge gärningsmannen får möjlighet att stå för konsekvenserna av sina handlingar och får en ökad förståelse för brottsoffrets situation.

Medling vid brott handlar inte om moraliska principer i form av att fördöma någon. Utgångspunkten är att gärningsmannen ska få en ökad insikt om de konsekvenser brottet medfört och ta ansvar för sina handlingar vilket förväntas innebära att denne upphör med att återfalla i brottslig verksamhet. Brottsoffret får i sin tur möjlighet att redogöra för de konsekvenser brottet medfört och få svar på frågor kring brottet vilket kan resultera i minskad rädsla för gärningsmannen.

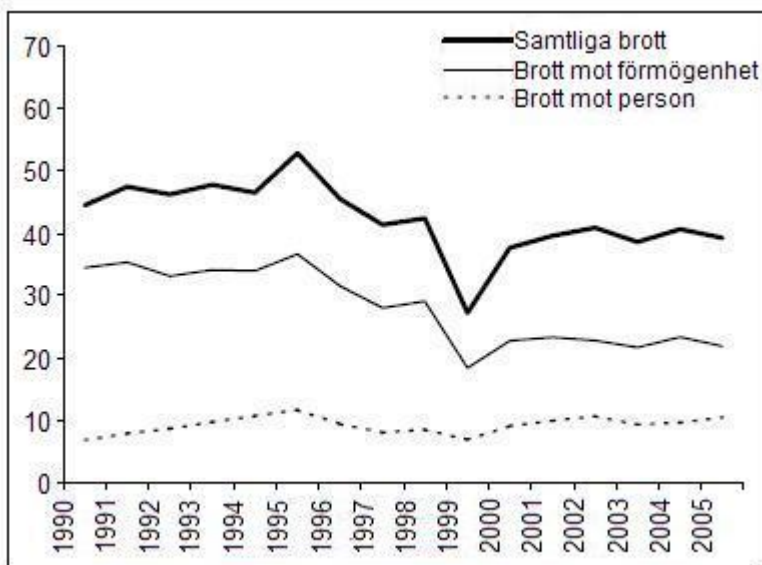
Ett medlingsmöte kan även innebära positiva konsekvenser för närsamhället. Utifrån detta perspektiv eftersträvas att återanpassa gärningsmannen till lokalsamhället istället för att enbart straffa denne individ. Ett närsamhälle där medborgarna bryr sig om varandra kan resultera i att brottsligheten reduceras (Nehlin m.fl. 1998). Medling bygger

till stor del på samverkan i lokalsamhället utifrån programmet om ”allas vårt ansvar”⁴ där närsamhället vanligtvis representeras av medlare, socialtjänst och polis. Enligt lag (2006:901) om ändring i socialtjänstlagen ska kommunerna sörja för att medling med anledning av brott kan erbjudas när brottet har begåtts av någon som är under 21 år. Det innebär att alla kommuner ska kunna erbjuda medling mellan brottsoffer och gärningsmän. Trots att medling förekommit i Sverige under många år saknas nästan helt svenska studier som undersökt om medlingen har några brottsförebyggande effekter.

Brottspreventiv insats i form av medling för unga gärningsmän

Antalet ungdomar som registreras för brott i Sverige har ökat kraftigt under efterkrigstiden. Med ungdomsbrottslighet avses framförallt ungdomar i åldrarna 15-20 år som begått stöldbrott, skadegörelsebrott och våldsbrott. Brottslighet bland ungdomar baseras på officiell statistik och alternativa informationskällor i form av självrapportundersökningar. Dessa självrapportundersökningar har gjorts under de senaste 20 åren (Estrada och Flyghed 2001). Utvecklingen av lagföringar för stöld och misshandelsbrotten visar att antalet ungdomar som lagförts för stöldbrott är väsentligt större än för misshandelsbrott. De båda brottskategorierna visar ökning under hela 1900-talet och att brottsutvecklingen skiljer sig åt mellan brottstyperna. Antalet ungdomar som lagförts för stöld ökade långsamt decennierna före andra världskriget. Därefter skedde en kraftig ökning som upphörde i början av 1970-talet och därefter har det inte skett några ökning. Ungdomar lagförda för misshandel har legat på en låg nivå fram till slutet av 1950-talet följt av en tydlig ökning under 1960-talet fram till mitten av 1980-talet. Därefter skedde en kraftig ökning av antalet ungdomar lagförda för misshandel (Estrada och Flyghed 2001). Figur 1 speglar antalet misstänkta ungdomar i 15-17 års ålder under åren 1990-2005.

⁴ Ds Ju (1996:59): Allas vårt ansvar, ett nationellt brottsförebyggande program.

Figur 1. Misstänkta för brott (15-17 år) 1990-2005 per 1 000 i åldersgruppen. Källa: Brottsförebyggande rådet, rapport 2006:7.

Figur 1 visar en minskning avseende misstänkta ungdomar sedan år 1995. Antalet ungdomar som misstänks för brott mot person ligger på en konstant nivå. Samma mönster framträder när det gäller utvecklingen av antalet lagförda ungdomar. Självdeklarationsundersökningar under tidsperioden 1995 till 2005 bekräftar denna bild (Brå rapport 2006:7). Våldsbrotten ligger på en konstant nivå till skillnad från stöld och skadegörelsebrotten som minskat (Brå rapport 2006:7). Enligt denna rapport anges följande möjliga förklaringar till denna minskning: Att ungdomars generella inställning till brott har blivit mindre tolerant. Att ungdomar har insett betydelsen av skötsamhet i skolan och att lyckas i skolarbetet. Att ökad formell kontroll i skolor och affärer, effektiva polisstrategier, förändrade fritidsvanor samt brottsförebyggande åtgärder är andra möjliga förklaringar. Särskilt betonas brottspreventiva insatser mot ungdomar som har en riskfylld livsstil och som bär på individuella riskfaktorer. Beträffande effektiva polisstrategier kan polismyndigheternas satsningar på närpolisverksamhet samt ett problemorienterat arbets sätt vara en förklaring till att stöld och skadegörelsebrotten minskat.

Men trots minskningen i volym begår ungdomar brott. Frågan är om brottsligheten bland unga kan minskas genom att de deltar i medling. Medling är en av flera brottspreventiva insatser som kan inriktas på ungdomar som begår brott. Medling kan vara en effektiv åtgärd för de ungdomar som är på väg att söka efter sin identitet och hantera sin frihet vilket innebär att ungdomar är mottaglig för påverkan av föräldrar och övriga familjemedlemmar. Medling kan stärka banden mellan individen och konventionella andra och göra denne medveten om den skada som uppkommit till följd av brottet. Detta framgår av Thornberrys (1987) samt Agnews (2005) interaktionsteori som berör medling. Dessa teorier diskuteras mer ingående i teorikapitlet. Den rättsfilosofi som medling för unga lagöverträdare grundar sig på kallas Restorative Justice (reparativ rättvisa). Medling kan definieras som en process i vilken parter som berörs av ett brott samlas för att tillsammans med en neutral medlare hantera följderna av brottet och dess verkningar i framtiden. Medling ska ses i relation till retributiv rättvisa som fokuserar på att straffa gärningsmannen för de brott han eller hon utfört. Brottet anses ha skett mot staten och inte mot brottsoffret och rättvisa uppnås genom att staten bestraffar gärningsmannen.

I Sverige är lagstiftningen kring brottslighet i huvudsak straffinriktad vilket innebär att brottsoffrets främsta funktion är att ge staten information om själva brottet. Reparativ rättvisa innebär att när ett brott skett sätts fokus på de personer som direkt berörs. Brottet är i första hand ett angrepp av en person mot en annan person och inte i första hand ett angrepp på statens regler. Det är de utsatta personerna och närmiljön som anses ta mest skada. Viktiga begrepp i filosofin är brottsoffrets upprättelse, gärningsmannens ansvar samt balans och harmoni. Enligt denna rättsfilosofi bör samhället i första hand erbjuda informella processer där offer, gärningsman och den närmiljö de ingår i kommer i dialog om brottet och dess följder (Weitekamp och Kerner 2000). I Sverige förekommer sällan att representanter för närsamhället deltar i medling. Det är däremot vanligt i samband med familjerådslag eller andra former av familjegruppkonferenser i andra länder. Vad familjerådslag innebär diskuteras i nästkommande kapitel.

Den australiensiske kriminologen John Braithwaite (1989) har i likhet med rättsfilosofin om reparativ rättvisa argumenterat för att rättvisan bör tas ned till grannskapsnivå. Han har framfört begreppet "reintegrative shaming" som innebär att de förövare som deltagit i medling känner skam och ånger till följd av brottet. Betydelsen av att rättvisan tas ned till grannskapsnivå poängteras även i det svenska nationella brottsförebyggande programmet (Ds Ju 1996:59). I programmet föreslås att medling vid ungdomsbrott kan vara ett av flera sätt att bryta ett kriminellt mönster. Viktiga utgångspunkter för regeringens arbete har varit att brottsligheten måste angripas utifrån en bred kriminalpolitisk ansats samt att

brottslighetens orsaker måste angripas lokalt där problemen finns. I programmet poängteras att regering och myndigheter ska uppmärksamma hur brottsligheten påverkas av den utveckling som sker i samhället samt av de politiska beslut som fattas på andra områden än det kriminalpolitiska området. Satsningar i form av lokal samverkan bör ske mellan myndigheter, företag, organisationer och enskilda.

I programmet framhålls att vi alla bör hjälpas åt med att komma tillrätta med brottsligheten. Några allmänna överväganden framförs när det gäller typ av problem samt vilka val av åtgärder som anses lämpliga. Förslag till åtgärder lämnas när det gäller brottsförebyggande perspektiv i samhällspolitiken och på hur det offentliga ansvaret i kriminalpolitiken ska utformas. Dessutom diskuteras det medborgerliga initiativet i form av brottsförebyggande åtgärder på lokal nivå samt hur genomförandet ska gå till. Beträffande unga lagöverträdare dryftas svårigheterna med att bryta ett kriminellt livsmönster ju längre tid en ungdom har haft en sådan livsstil (Ds Ju 1996:59). Det föreslås insatser riktade mot unga och att detta är av central betydelse i det brottsförebyggande arbetet. Lokalsamhället ska vidta snabba åtgärder när ungdomar begår brott. Vidare föreslås att arbetet bör inriktas på att finna en lämplig avvägning mellan de intressen som rättsväsendet respektive socialtjänsten ska tillgodose. Påföljder för unga bör anpassas efter deras personliga mognad och särskilda förhållanden. En snabbare reaktion på begångna brott bör leda till en minskning av de ungas brottsbenägenhet. Medling med unga lagöverträdare föreslås som ett sätt att komma tillrätta med ungdomar som begått brott.

Vad vi känner till om ungdomar som begår brott

Medling antas således leda till att ungdomar begår mindre brott. Många kommuner eftersträvar att erbjuda medling relativt snabbt efter det att ungdomarna begått brott. För att förstå betydelsen av att medling sätts in i ett tidigt skede förutsätter kunskaper om bl.a. varför ungdomar begår brott. Det finns goda kunskaper om ungdomar som begår brott. Farrington (2003) framför följande allmänt accepterade slutsatser om vad vi känner till om ungdomar som begår brott. Ungdomar begår flest brott i sena tonåren mellan 15 och 19 år, de startar med att begå brott i åldersvallet 8 till 14 år samt upphör med att begå brott mellan 20 till 29 år. Tidig brottsdebut förutser en relativt lång varaktig karriärkriminalitet följt av många brotts handlingar. En mycket liten andel av de ungdomar som tidigt börjar begå brott utvecklas till kroniska brottslingar som begår huvuddelen av alla brott. Det finns en tydlig kontinuitet i brottsdeltagande och asocialt beteende från barndomen till tonåren och fram till mogen ålder. Ungdomar som begår många brott under en åldersperiod begår också relativt många brott under en senare åldersperiod (Jmf Sveri 1960; Farrington 1986). Ungdomar i

allmänhet tenderar inte enbart att begå många typer av brott utan även många handlingar som klassas som asocialt beteende (Farrington 2003).

Ungdomar begår flest brottshandlingar upp till sena tonåren tillsammans med andra medan de flesta brottshandlingar från 20 år och uppåt begås av ungdomen på egen hand. Motiven till varför ungdomarna begår brott är exempelvis en strävan att uppnå bra materiell standard och att uppnå den spänning som följer med själva brotts handlingen. Från 20 år och uppåt blir nyttoaspekten av brottshandlingen dominerande. Många unga begår få och mindre allvarliga brott och slutar så småningom med att begå brott. Generellt begår den unge upp till 20 årsåldern många typer av brott för att sedan övergå till att specialisera sig på vissa brottstyper (Farrington 2003).

Händelser som avhåller en ungdom från att begå brott efter fyllda 20 år är exempelvis att ungdomen ingår äktenskap, blir religiös, får arbete, flyttar till ett bättre bostadsområde samt fullgör sin militärtjänst. Distinktionen mellan riskfaktorer och olika händelser i livet är inte tydlig. Detta eftersom vissa händelser kan bestå av varaktighet exempelvis äktenskap och arbete medan vissa riskfaktorer inträffar vid en särskild tidpunkt som t.ex. att en förälder dör. Varje händelse i sig skapar nya situationer som skär av det förflutna till förmån för nya inriktningar (Farrington 2003). En ungdom behöver övervakning och styrning i samband med mognadsprocessen och det är viktigt att kontrollera den unges rutinaktiviteter så att dessa inte utgör riskfaktorer som kan leda till brottslighet. Att en individ avhåller sig från att begå brott beror inte enbart på att individen uppnår goda sociala band till det konventionella samhället utan även "human agency" vilket innebär att individen aktivt deltar i att "bygga upp sin livssituation" (Farrington 2003; Laub och Sampson 2003).

Riskfaktorer

Kända riskfaktorer för en ung människas inträde i brottslighet före 20 år är enligt Farrington (2003) bland annat misslyckanden i skolan, hyperaktivitet, impulsivitet och risktagande samt asocialt beteende i barnåren som exempelvis aggression och mobbing. Asocialt och kriminellt beteende kan vara relaterade till varandra men det är viktigt att komma ihåg att dessa beteenden inte är identiska. Barn kan visa på asocialt beteende utan att för den skull vara kriminell likväl som kriminella handlingar från barn inte alltid kan hänföras till asocialt beteende.

Familjen och då inte minst föräldrarna anses vara upphov till att barn och ungdomar uppvisar seriösa problembeteenden som senare kan resultera i brottslighet. Konflikter mellan föräldrarna, splittrade familjeförhållanden samt kriminella föräldrar och syskon har en negativ påverkan på barn och ungdomar. Den relationen som råder mellan föräldrarna och barnen avseende hur föräldrarna förhåller sig till sina barn, hur de övervakar dem

och vilka disciplinära åtgärder föräldrarna erbjuder har starkt inflytande på barnen. De barn som av föräldrar får kärlek och omsorg och känner att de har en bra relation till föräldrarna begår i regel inte brott eftersom de känner starkare anknytningsband till föräldrarna. De föräldrar som övervakar sina barn resulterar i lägre brottslighet för både pojkar och flickor. Signifikanta brottsförebyggande effekter har här uppnåtts för både pojkar och flickor. Däremot riskerar de föräldrar som avvisar sina barn, de som visar kyla och passivitet samt visar överdriven hårdhet mot barnen att de senare övergår i kriminalitet. Ungdomsbrottslingar är ofta uppfostrade i familjemiljöer där det förekommit lite emotionell värme och support. Av betydelse är det rådande emotionella klimatet i hemmet baserade på de relationer som råder mellan föräldrarna och barnet. Vidare riskfaktorer är socioekonomiska faktorer som låg familjeinkomst, storskaliga familjer samt brottsbenägna kamrater. Även skolförhållanden som innebär hög förekomst av skolelever som ägnar sig åt brott samt att det råder hög kriminalitet i ungdomens närområde utgör riskfaktorer⁵ (Benson 2002; Farrington 2003; Ring 1999). Medlingens betydelse i detta sammanhang är att medling kan fungera som en förmedlande länk (bieffekt) som resulterar i att det vidtas ytterligare insatser från samhällets sida. De ungdomar som blivit utsatta för ovanstående riskfaktorer kan bli föremål för utredning från socialtjänstens sida.

Det finns könsmissiga skillnader avseende ungdomar som begår brott. Svensson (2004) gör gällande att flickor begår mindre brott än pojkar på grund av att de kontrolleras av föräldrarna i större utsträckning än pojkar. Flickor känner skam inför signifikanta andra i större utsträckning än vad pojkar gör. Flickor är mera känsliga för andras omdömen och tendrar att begå mindre brott som ett resultat av deras starkare band till familjen samt att deras samvete hindrar dem från att begå brott. De ungdomar som har en bra relation till föräldrarna känner starkare skam inför signifikanta andra när dessa signifikanta andra får kännedom om att den unge begått brott. De ungdomar som har utvecklat dåliga band till sina föräldrar kommer inte att ha tillräckliga känslor för moralregler samt att de inte utvecklar ett adekvat samvete. De känner inte skam inför signifikanta andra.

Det förekommer således könsmissiga skillnader i brottskulturen. Det som Svensson (2004) anför berör således teorin om differentiell skam som bl.a. praktiker inom medlingsrörelsen menar gör det möjligt att förstå medlingens brottsförebyggande effekt. Denna teori, en teoretisk modell som berör medling ur ett konfliktperspektiv samt två integrerade teorier som berör medling diskuteras senare i teorikapitlet.

⁵ Jmf. Wikström och Sampson (2006) kapitel 5. I detta kapitel diskuteras kända riskfaktorer i relation till skyddande faktorer avseende ungdomars avvikande beteende.

Att flickor i större utsträckning än pojkar känner skam inför signifikanta andra vilket resulterar i att de begår mindre brott innebär att följande hypotes kan aktualiseras beträffande denna studie. Studien förväntas visa att de flickor som deltagit i medling vid Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter återfaller i brottslig verksamhet i lägre utsträckning än de pojkar som deltagit i medling.

Allvarliga problembeteenden kan även härledas till ärftliga faktorer. Enligt Benson (2002) har olika studier visat att vi alla är födda med unika genetiska anlag som påverkar vårt sätt att tänka, känna och uppfatta saker. Genetiker har exempelvis utifrån studier av tvillingar visat att kriminellt beteende bland annat beror på genetiska ärftliga faktorer från föräldrar till barn. Den unges utveckling bestäms av interaktionen av genetiska anlag, miljö och levnadsförhållanden och ingen av dessa interaktionsegenskaper kan uteslutas. Brottslighet bland ungdomar involverar genetiskt baserade neuropsykologiska brister i kombination med dåliga familjeförhållanden, vilket framhållits av forskare⁶ som studerat brott. Detta oavsett om deras disciplinära bakgrund är biologi, psykologi eller sociologi. De ungdomar som kan associeras med dessa egenskaper kan vara svåra att nå med medling.

En ung människas uppförande över tid är en viktig indikator på ungdomens framtida beteende. Små barn och förskolebarn som visar stark aggressivitet riskerar att få problem med sitt uppförande under sin uppväxttid och även i mogen ålder. Problem med skolan, instabila arbetsförhållanden samt äktenskapsproblem är vanligt förekommande. Ungdomar med låg självkontroll riskerar dessutom i större omfattning än andra ungdomar bli arbetslösa och involverade i kriminalitet. En majoritet av små barn och förskolebarn som uppvisat asocialt beteende blir trots allt inte ungdomsbrottslingar. De allra flesta upphör med att begå brott innan tjuugoårsåldern och detta sker oavsett om ungdomarna deltagit i medling eller inte (Benson 2002). Det är viktigt att framhålla att en individs levnadsförlopp formas utifrån sociala och historiska förhållanden (Benson 2002). Till skillnad från barn som växer upp i välordnade miljöer riskerar barn som växer upp i problemmiljöer att bevittna händelser som exempelvis våld i nära relationer, barnmisshandel och familjesplittring. Enligt Benson saknas ännu tillräckliga kunskaper om orsaker till varför ungdomar begår brott och vad det är som gör att vissa ungdomar avstår från att begå brott. Det saknas även kunskaper om vilken omfattning samhällsförhållanden påverkar dessa ungdomar att begå brott.

⁶ Benson anger ej källor.

Karriärkriminalitet

Ett vanligt sätt att studera individer som utvecklat en kriminell livsstil är genom longitudinella studier, där man följer en grupp individer under deras uppväxt och ibland även in i vuxenlivet.

Studier (Torstensson och Wikström 1995; Dahl m.fl. 1999; Sveri 1960; Farrington 1986) har visat att de ungdomar som debuterar tidigt i brottsligt beteende har en tendens att begå fler brott, ha längre brottskarriärer samtidigt som de är överrepresenterade bland de ungdomar som begår de grövsta brotten. Personer som tidigt uppvisar avvikande beteenden riskerar att utvecklas till kroniker och begå brott långt upp i vuxenlivet. Det gäller därför att satsa på förebyggande åtgärder för denna riskgrupp. Forskningen har dessutom visat att de som begår många och upprepade brott sällan är specialiserade till vissa brottstyper utan kan begå flera brott av olika slag. Brottsligheten är ojämnt fördelad på olika åldrar och det finns en topp för brottslighet någonstans i åldersintervallet 15-17 år. Dessa resultat avser pojkar. Av Brå rapport 2001:15 (om brottskarriärer och prevention) framgår att huvuddelen av dem som begår brott (cirka 95 procent) gör det vid enstaka tillfällen. Denna grupp svarar för ungefär hälften av den totala brottsligheten. Det är en liten grupp av dem som begår brott (cirka 5 procent) som begår många brott (cirka 50 procent). Den senare gruppen är individer som utvecklat en kriminell livsstil. Detta visar på betydelsen av att i ett tidigt skede vidta preventiva insatser som exempelvis medling (Brå rapport 2001:15).

Kriminalvårdsstyrelsens redovisning om återfall

Krantz och Landsten (2005) har i en rapport redovisat återfall till och med utgången av 2002. De hävdar att 4 av 10 personer som avtjänar någon typ av kriminalvård döms på nytt till kriminalvård inom tre år. Detta är ett medelvärde för alla som avtjänade kriminalvård under en mätperiod, oavsett brottstyp och strafflängd. Speciella riskgrupper är intagna dömda till medellånga fängelsestraff och med tidigare belastning. Det finns undergrupper avseende tillgreppsbrott som har ett högt återfall (81-85 procent). Unga dömda löper stor risk att återfalla, framförallt unga som tidigare suttit i fängelse, dömda för tillgreppsbrott och som frigivits från ett medellångt fängelsestraff. Den gruppen omfattar årligen cirka 250 personer. Av dessa återfaller 85 procent inom 3 år (Kriminalvårdsstyrelsen 2005).

Medling i Praktiken

När man utifrån olika medlingsprogram ska studera medlingens effekter, är det viktigt att känna till vilka organisatoriska grunder olika medlingsprogram verkar under, hur medlingsprogrammen utvärderats samt medlingens syfte (Wahlin 2005). Det kan finnas flera syften med medling och dessa kan skilja sig åt länder emellan.

Hur medlingsverksamheterna är organiserade och implementerade skiljer sig åt mellan olika länder beroende på att medling är under olika utvecklingsskeden och har olika status i rättssystemet. Det är vanligtvis polis, åklagare eller socialtjänsten som för fallen vidare till de olika medlingscentren och medling sker både före och efter rättegång. Åklagare eller domstol lägger i allmänhet ned åtalet om medlingen varit lyckad t.ex. lett till ett avtal mellan offer och gärningsman.

Medlingsprogram har utvärderats avseende organisation, inblandade parter syn på medling, effekterna av att gärningsmännen gottgjort brottsoffren, kostnader i samband med medling, allmänna samhällsnyttan samt medlingens avledande effekt. Utvärderingar har även gjorts beträffande vilken utsträckning gärningsmännen återfallit i brott efter att ha deltagit i medling. De flesta utvärderingar av medlingsprogram är av översiktlig karaktär och det finns få konkreta belägg för att medling verkligen leder till mindre återfall och därmed lägre brottslighet i lokalsamhället (Umbreit m.fl. 2001).

Utifrån ett nordiskt perspektiv är Norge och Finland de länder som har längst erfarenhet av medling. I dessa länder har medling förekommit sedan början av 1980-talet, medan utvecklingen i Danmark och Sverige påbörjades i mitten på 90-talet respektive slutet av 80-talet. I Norge trädde en "lag om medling i konfliktråd" ikraft 1992. Råden är organiserade i form av självständiga organ under Justitiedepartementet och består av en konfliktrådsledare och ett antal lekmän som är medlare. Kommunerna är skyldiga att bedriva medlingsverksamheter. Grövre brott måste tas upp i en rättegång. Den norska modellen innebär att gärningsmannen erbjuds ett frivilligt samtal med offret som får berätta om sina upplevelser av brottet. I de flesta fall har parterna accepterat medling. Ofta blir resultatet av medlingen ett gottgörelseavtal där den som gjort sig skyldig till brott ska betala en summa pengar, eller utföra ett arbete för att på så sätt kompensera den skada som han eller hon orsakat (Dullum och Christie 1996).

I Finland startade den första medlingsverksamheten 1983. Medlingen är uppbyggd kring så kallade förlikningsbyråer som arbetar ungefär på samma sätt som de norska konfliktråden. Medlingsverksamheten regleras i en separat lag (lag 1015/2005). Finlands fem länsstyrelser fungerar som nationella samordnare för medling. Den lagstiftning som finns ger möjlighet

till medling vid vissa brott och tvistemål. Förlikning mellan parterna kan enligt regleringar i den finska lagstiftningen leda till åtalseftergift eller till att gärningen inte leder till straff (Ervasti 2004; Brå rapport 2005:14).

I Danmark finns från 1990 en gedigen, omsorgsfull och detaljerad idéskiss till hur medling kan användas i graffiti och klotterärenden. År 1995 och 1997 startades försöksprojekt med medling som ett led i insatserna mot våld. Konfliktråden har organiserats och utvärderats av Det Kriminalpreventive råd samt av andra utredningsinstitut (Rytterbo 2002).

Syftet med medling har behandlats i flera sammanhang. I en tidig utvärdering av konfliktråden i Norge (Nergård 1990) formulerades syftena med medling enligt följande: Att skapa ett alternativ till lindrigare påföljder, att förebygga en utveckling av kriminalitet, att effektivisera arbetet mot ungdomskriminaliteten, att göra straffen mer förnuftiga, att ta hänsyn till brottsoffren samt stärka lokalsamhällets möjlighet att lösa konflikter. I Finland är syftena med medling framförallt att verksamheterna ska få till stånd en förlikning och konfliktlösning mellan parterna samt att medling ska verka brottsförebyggande. Fokus ligger på unga gärningsmän under 15 år och gärningsmän som inte är myndiga (Ervasti 2004). De syften som har varit mest framträdande i Sverige är att medlingen ska verka brottsförebyggande och att den kan utgöra ett led i rehabiliteringen av unga lagöverträdare. Vidare förväntas parterna diskutera brottshändelsen och därigenom få förståelse för vad som har hänt, varför det hände samt få insikt i vilka konsekvenser brottet medfört (Lagrådsremiss 2002; Brå rapport 2005:14). Under senare år har dock brottsoffrens position stärkts i medling. Medling är i dag till för både brottsoffer och gärningsmän.

Medlingens idé och praktik har således fått genomslag i Sverige såväl som i Norge, Finland och Danmark. Medling vid ungdomsbrott är ändå förknippad med flera problemområden. Nehlin m.fl. (1998) hävdar att brottsoffren kan känna sig tvingade att delta i medling. Ett annat problem som författarna uppmärksammat är att det kan dömas olika påföljder för samma typ av brott. Vissa drabbade kan nöja sig med en ursäkt medan andra kräver full ekonomisk kompensation.

Det finns även andra problem med medling. Det finns inte reglerat på något sätt hur medlingsverksamheterna ska vara organiserade och vilka myndigheter som ska ingå utifrån samverkan i lokalsamhället enligt "allas vårt ansvar". Många medlingsverksamheter saknar den typen av organisations- och samverkansstruktur. Projekten har haft svårigheter med att implementera nya metoder, det har saknats bra fungerande rutiner, organisationerna har varit personbundna, problem med att få medlingsärenden samt att samarbetet i medlingsgrupperna inte fungerat. Ytterligare problem som uppmärksammats är att brottsoffer och gärningsmän inte velat ställa upp på medling, polisen och socialtjänsten har inte informerat de som arbetar inom verksamheterna i tillräcklig omfattning

samt att verksamheterna saknat pengar och tillräckligt med personal (Riksföreningen Medling Vid Brott⁷: Brå rapport 2005:14).

Vissa medlingsverksamheter i landet brottas fortfarande med vissa av de problem som beskrivits ovan. Problem med ärendetillströmningen, bristande motivation bland brottsoffer och gärningsmän att vilja delta i medling har däremot inte varit ett problem för Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter. Verksamheterna är väl etablerade med god tillströmning av medlingsärenden samt många ungdomar har valt att delta i medling.

Medling är i dag inte tillgänglig för alla ungdomar i Sverige. Trots att landets kommuner från och med första januari 2008 är skyldiga att erbjuda medling till ungdomar under 21 år som begått brott visar en kartläggning som Brå gjort att 36 kommuner ännu inte kunde erbjuda medling (Brottsförebyggande rådet). I och med att inte samtliga ungdomar kan erbjudas medling åsidosätts principen likhet inför lagen. Åklagare ska i samband med val av påföljd ta hänsyn till om ungdomen deltagit i medling eller inte. Därmed finns en risk att åklagare i större utsträckning beviljar åtalsunderlåtelse för de ungdomar som deltagit i medling. Detta har dock inte varit ett problem för Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter vilket kommer att framgå av metodkapitlet.

Ett led i att denna princip inte åsidosätts kan vara studier som visar att medling är brottsförebyggande, vilket i sin tur kan påskynda inrättandet av medlingsverksamheter i de kommuner som ännu inte kan erbjuda medling. Svenska vetenskapliga studier saknas helt och konkreta belägg för att medling utifrån olika utvärderingar utomlands skulle vara brottsförebyggande är få. Detta medför att det kan vara svårt att hävda medling i lokalsamhället. Polisen kan ställa sig tveksam till medling då det råder osäkerhet huruvida medling är brottsförebyggande eller inte.

Den i särklass viktigaste åtgärden för polischefer att ta tag i är att påverka polisernas attityd till medling. Flera medlingsverksamheter har svårt att få medlingsärenden tillsända från polisen. Detta arbete anses av många poliser inte vara riktigt polisarbete och ofta framförs det från polisens håll att man saknar resurser för ändamålet. Rikspolisstyrelsen har uppmärksammat detta problem och påbörjade 2007 arbetet med att ta fram rutiner för polismyndigheterna avseende polisens medverkan i medling. Få medlingsärenden skapar stora problem för medlingsverksamheterna, något som också Brå uppmärksammat i sin utvärdering av försöksverksamheten (Brå rapport 2000:8). Följden har blivit att vissa medlingsverksamheter i

⁷ Riksföreningen upphörde under våren 2008 och ingår numera i föreningen Svenskt forum för medling. Internet: www.s-f-m.se.

landet helt enkelt lagt ner sina verksamheter (Riksföreningen Medling Vid Brott).

En annan verksamhetsform av medling utifrån teorin om reparativ rättvisa

En annan verksamhetsform av medling är familjerådslag (Family Group Conference) som förekommer på ett tiotal orter i Sverige. Det är viktigt att även känna till denna verksamhetsform eftersom det är en något annorlunda form av medling som vänder sig till ungdomar som begått brott. Verksamheten grundar sig liksom medling på teorin om reparativ rättvisa och modellen kommer ursprungligen från Nya Zeeland. Den skrevs in i den Ny Zeeländska lagen 1989.

Familjerådslag kallas samman när barn och unga behöver vård och skydd. Syftet med lagen är att uppnå bra relationer mellan barn, ungdomar, deras föräldrar och släkt och minska samhällets inblandning i familjen. Länder som USA, Storbritannien, Australien; Kanada, Sydafrika och Sverige har tagit efter denna modell. Familjerådslag engagerar och hjälper familjer att ta ansvar för sina barn och ungdomar när omsorgen om dem ifrågasätts. Familj och släkt samlas för att diskutera åtgärder som ska förändra den unges situation. Mötet leds av en särskilt utsedd samordnare, polis, skolpersonal eller annan lämplig person som har till uppgift att ta fram en handlingsplan för att rehabilitera den unge. Familjen får till uppgift att planera för den unge och när de är klar med sin handlingsplan kallas samordnaren och representanter från lokalsamhället in för att ta del av förslag till åtgärder för den unge. Planen ska nedtecknas och godkännas av samtliga berörda parter (Umbreit och Zehr 1996).

Det som särskiljer familjegruppkonferenser från traditionell medling är att det förra involverar flera människor från lokalsamhället i mötet för att diskutera följderna av brottet. Den utgår från att det är flera människor som indirekt blivit drabbad av brottet. Människor som har anknytning till brottsoffret, gärningsmannens anhöriga och andra som kan associeras till gärningsmannen. Deltagarna på mötet får i större utsträckning uttrycka sina känslor kring brottet och de blir i större utsträckning involverade i försöket att lösa konflikten mellan brottsoffret och gärningsmannen (Umbreit och Stacey 1996).

Den kritik som förekommit mot denna typ av verksamhet som utförts är att mötena inte varit väl förberedda, brottsoffren och gärningsmännen har känt sig tvingade att delta och att myndighetspersoner har hämmat den unge att tala öppet om händelsen. Det har även framförts kritik om att samordnarna inte varit neutrala samt att de saknat kulturell neutralitet i processen (Umbreit och Zehr 1996). Frågan är om denna kritik även gäller för traditionell medling. Av Brå rapport 2005:14 samt Riksföreningen Medling Vid Brott framgår dock inte sådan kritik.

Trots den kritik som förekommer mot familjerådslag har vissa kommuner i Sverige inrättat verksamheter i form av familjerådslag. Kommuner har ingått i en försöksverksamhet mellan oktober 1995 till oktober 1997. Verksamheterna har utvärderats av forsknings- och utvecklingsenheten vid socialtjänsten i Stockholm, socialpedagogisk centrum i Vänersborg samt centrum för utveckling av socialt arbete vid Socialstyrelsen (Svenska kommunförbundet 1998). Delar av utvärderingen visade att socialsekreterarna generellt varit positiva till familjerådslag (FRS) som idé. De var mer positiva om den lokala verksamheten hade stöd i organisationen genom extra resurser av varierande art. Rådslagen resulterade i att många socialsekreterare misstrodde familjernas förmåga att konstruktivt lösa problem genom FRS. Efter ett år var hälften av barnen som deltagit i rådslagen fortfarande aktuella för insatser från socialtjänsten. Utifrån föräldrantervjuer framkom att släkt och vänner inte uppfyllt sin del i handlingsplanen samt att de föräldrar som inte deltog i FRS fått hjälp av släkt och vänner för att lösa problemen i familjen (Svenska kommunförbundet 1998).

Exempel på hur medling går till

Riktade insatser i form av medling vid ungdomsbrott kan ingå som en del i det sociala brottsförebyggande arbetet. Nedan ges en beskrivning av Örnsköldsviks medlingsverksamhet i hur ett medlingsförfarande kan gå till. Örnsköldsvik har varit en av sex modellkommuner i landet med uppgift att sprida medlingens idé och praktik. Verksamheten bygger på samverkan i lokalsamhället utifrån "allas vårt ansvar" och riktar sig till ungdomar som bedöms vara i riskzonen för att utveckla en karriärkriminalitet. Det finns en ledningsgrupp för verksamheten. Den består av åklagare, närpolischef, polis, enhetschef socialtjänsten, skolledare, barnläkare, brottsofferjour, brottsofferstödjare unga brottsoffer samt medlarna. Gruppen träffas ungefär tre gånger per år för att diskutera olika frågor som berör verksamheten. När det gäller misshandelsbrott finns möjligheten för den unge gärningsmannen att träffa en barnläkare för att diskutera brottshändelsen och för att få kunskap om medicinska konsekvenser av misshandel. Ungdomen får också se en videofilm som handlar om detta. Samma medlingsförfarande gäller i stort även för Hudiksvalls medlingsverksamhet. Denna verksamhet erbjuder dock inte förmöten⁸ och möjligheten för en ungdom att träffa en barnläkare som berättar om medicinska konsekvenser av våldsbrott.

Samtliga som deltagit i medling i Örnsköldsvik och Hudiksvall har möts "face- to face" i medlingsmötet. Den medling som förekommit har inte skett i

⁸ Förmöte är ett förberedande möte inför medlingsmötet med den unge gärningsmannen respektive brottsoffret.

form av FRS. Verksamheterna har medlat vid snatteribrott och inte använt sig av ett förenklat medlingsförfarande som innebär att ungdomen haft med sig ett papper alternativt ”gula kortet” som lämnats till en företrädare för en butik för påskrift. En sådan påskrift ska symbolisera att ungdomen samtalat med företrädaren om brottshändelsen. Detta förfarande har inom medlingsrörelsen kritiserats för att inte vara riktig medling (Riskföreningen Medling Vid Brott). Vidare har ett 80-tal gruppmedlingar ägt rum. En gruppmedling innebär att flera unga gärningsmän deltar i medlingsmötet eftersom de tillsammans begått samma brottshändelse.

Ett medlingsförfarande i brottmål kan skilja sig mycket åt från fall till fall. Orsaken till detta är bl.a. vilken typ av brott ärendet gäller, vem som är brottsoffer, hur den personen har påverkats av brottet samt vem som är gärningsman. Nedan presenteras hur medling initieras, vad som berörs vid förmötet och medlingsmötet samt vilka åtgärder som vidtas efter medlingsmötet.

Steg 1: Hur medling initieras

Vid polisförhøret lämnar utredande polis kort information till den unge gärningsmannen om vad medling innebär och frågar om denne är intresserad av att delta i medling. Polisen överlämnar ärendet till medlare om den unge är intresserad av medling. Medlaren som är anställd av socialtjänsten och som har sitt tjänsterum i polishuset inbjuder till ett förberedande möte. Den unge tar ställning till om denne vill medverka och om den unge är positiv till medling kontaktar medlaren brottsoffret för att höra om offret är villig att delta i medling. Om medlaren bedömer att medling är möjligt informeras åklagare, polis och socialsekreterare. Tid och lokal för medling bokas och medlaren informerar parterna, åklagare, socialtjänst samt polis om när mötet ska hållas.

Steg 2: Förmötet

Förmöte anordnas dels för brottsoffret och dels för den unge gärningsmannen. Det förmöte som anordnas för gärningsmannen vänder sig till denne och hans eller hennes vårdnadshavare. Medlaren berättar hur ärendet kom till medlingsverksamheten, om samarbetet mellan socialtjänst, polis och åklagare samt om sekretess och anmälningsplikt. Medlaren informerar om vad medling innebär, hur ett medlingsmöte går till samt om skadeståndsrutiner och gottgörelseavtal. Den unge gärningsmannen får berätta om brottshändelsen och vilka konsekvenser brottet medfört. Medlaren frågar den unge om vilket ansvar denne tar för sitt agerande, vad denne ska säga till brottsoffret och om medlaren kan hjälpa till med att framföra något till brottsoffret. Medlaren tillfrågar den unge dennes inställning till skadestånd och gottgörelse samt föräldrarnas inställning till det inträffande samt till medling.

Steg 3: Medlingsmötet

Medlaren hälsar parterna välkomna och presenter sig själv och ber därefter parterna presentera sig. Medlaren påminner parterna om hur medlingsmötet kommer att gå till. Information ges om medling, sekretess, ramar samt om de regler som ska gälla under mötet. Medlaren informerar om att han eller hon är opartisk och berättar om syftet med mötet. Därefter informerar medlaren om hur mötet ska fortlöpa.

Steg 3.1: Brottsoffret berättar sin version av händelsen och hur detta påverkat denne och vilka konsekvenser detta fått. Det kan antingen vara brottsoffret eller den unge gärningsmannen som börjar samtalet beroende på hur fallet ser ut. Viktigt är att parterna inte avbryter varandra.

Steg 3.2: Parterna får ställa frågor till varandra. Exempel på frågor som ställs till den unge gärningsmannen är: varför gjorde du brottet, vilka tankar hade du när du gjorde brottet, vilka känslor uppkom då, var du drogpåverkad, på vilket sätt reagerade du när polisen kom, vilka tankar hade du då samt på vilket sätt reagerade dina föräldrar och syskon på händelsen. Exempel på frågor till brottsoffret är: vad kände du i samband med brottet, vilka tankar tänkte du inom dig, hur reagerade ditt barn som var med, vilka känslor kom över dig, vilka problem uppstod i samband med brottet samt vilka kostnader resulterade brottet i. Övriga frågor som lyfts fram vid medlingsmötet är: hur ser framtiden ut, vad händer när ni träffas eller möts nästa gång. Andra deltagare får därefter yttra sig, t.ex. föräldrar eller socialsekreterare. Eventuella avtal formuleras skriftlig eller muntligt och mötet avslutas på ett positivt sätt och eventuella nya möten bokas.

Steg 3.3: Parterna ger förslag på hur en eventuell gottgörelse kan se ut. Ett sådant avtal måste vara genomförbart och detaljreglerat. Parterna bestämmer en variant av gottgörelse och skriver under ett gottgörelseavtal.

Steg 3.4: Mötet avslutas med att medlaren informerar parterna om att det är möjligt att anordna ett uppföljningsmöte om parterna är intresserade av detta. Medlaren tackar parterna för deras medverkan och önskar dem lycka till i framtiden. Vanligtvis tar därefter parterna varandra i hand och den unge gärningsmannen ber brottsoffret om förlåtelse.

Steg 4: Åtgärder som sker efter medlingsmötet

Medlaren skriver medlingsprotokoll och informerar åklagare och socialtjänst om att medlingen genomförts. Medlaren följer upp ärendet efter några veckor och frågar hur parterna upplevde mötet. Medlaren kontrollerar om avtalet har efterföljts. Om den unge inte följt avtalet meddelas detta till åklagaren som då kan ta upp fallet till prövning igen.

Fallbeskrivning av ett medlingsmöte

Nedan ges en fallbeskrivning av ett medlingsmöte som anordnades vid Örnköldsviks medlingsverksamhet där flera gärningsmän deltagit i brottshandlingar och där brottsoffret var juridisk målsägare.

”Allt började en dag i höstas. På en skola i Örnköldsvik planerade flera ungdomar att begå brott. Ett till synes enkelt brott för ungdomarna att utföra. Någon hade sett att järngallret till kaféet på tennishallen var enkelt att få upp. Sent på kvällarna brukade det vara lite folk på banorna. Fyra, fem killar i 15-16-årsåldern tog sig ut till tennishallen och strax efter halv elva på kvällen fanns det inga tennisspelare kvar i hallen. Det var enkelt att bända upp gallret och komma åt bingolotter, godis och lite pengar. Två ungdomar stod utställda som vakter ifall någon skulle komma. Så upprepades inbrotten två gånger till. Flera anslöt och sista gången var det sex ungdomar mellan 12 och 16 år som deltog. Inbrotten skedde med en veckas mellanrum. Stöldgodset fördelades mellan ungdomarna och bingolotterna försökte de att sälja, dock med varierande framgång.

Två av ungdomarna som var med och utförde brotten ställer upp och berättar om det som hänt samt hur de kände för brotten och den efterföljande medlingen. De är förlägna och det är uppenbart att de skäms för vad de gjort. De berättar utan omsvep att de mådde dåligt av brottshandlingarna.

Det var en liten ”cool” grej från början, säger Fredrik som var med alla gångerna. Det var hans kompis som visat hur man fick upp gallret. Eftersom det gick bra första gången gjorde jag det flera gånger, av bara farten. Men efter den tredje gången började det komma igång rykten på skolorna. Folk visste vilka det var, en anmälan till polisen planerades. Mycket riktigt anmälde någon handlingarna och de som varit inblandade tog kontakt med polisen, en efter en. Jag hade mått dåligt i ungefär två veckor, hade börjat skolka och hade svårt att sova. En dag när jag hade hört om polisanmälan pratade jag med min lärare och vi tog kontakt med polisen. Det var skönt att berätta. Mattias var med första och andra gången. Han mådde också dåligt när allt hade hänt, men när han var uppe i det tänkte han inte så mycket. Jag var lättirriterad och hade sönder min väckarklocka en dag eftersom jag var så bedrövad och inte visste var jag skulle vända mig, säger Mattias. Han berättade för sina föräldrar och senare för polisen.

Båda vittnar om föräldrarnas besvikelse, ilska och sorg över vad de gjort. *Det var nästan det som var svårast, menar Fredrik. Att mamma tog det så hårt. Efter att de förhört av polisen fick de frågan om de ville ställa upp på medling, det vill säga träffa de som drabbats av brotten och berätta vad de gjort. Tvekade ni aldrig att ställa upp på medling? Nej, jag sa ja på en gång, säger Fredrik och Mattias håller med. Varför? Jag ville berätta att jag kände mig skamsen, att jag ångrade mig och ville säga förlåt, säger Fredrik. Och jag hade väldigt ont i magen. De båda tycker att medlingen gick bra. Allt*

gick lugnt till. De fick berätta hur de hade tänkt, hur de gått tillväga, svara på frågor från brottsoffren och det som de båda var mest angelägna om att få göra. *Det bästa var att man fick be om ursäkt*, säger Fredrik och Mattias nästan i mun på varandra. *Sen var det bra att få höra vilka konsekvenser som det vi gjort fått. Jag tänkte aldrig på vem som drabbades*, säger Mattias. *Man tänkte inte på att det var klubben och medlemmarna som drabbades*.

Tillsammans med representanterna för Örnsköldsviks tennisklubb och tennishallen kom man överens om att de båda ungdomarna under våren skulle hjälpa till med vårstädning och målning av byggnaden i tio timmar var. De skulle också betala tillbaka hälften av de 5000 kr som tennisklubben hade som krav på dem. Efter någon timme var medlingen över. De var båda två lättade över att de klarat av medlingen. Dessutom hade båda inställningen att inte begå fler brott, att inte låta sig invaggas i tron att det är "cool" att stjäla pengar eller godis. Gänget som begick brotten är numera splittrat⁹.

Denna fallbeskrivning⁹ bygger på händelser som resulterade i ett medlingsmöte vid Örnsköldsviks medlingsverksamhet. Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter har medlat i många liknande fall. Unga gärningsmän har erbjudits informella processer där offer, gärningsmän och företrädare för närsamhället kommit i dialog om brottet och dess följder samt de inblandade har fått möjlighet att komma fram till hur brottsoffret ska kompenseras.

De ungdomar som har deltagit i medling har känt skam och ånger på grund av brottshändelserna. Relationen till föräldrarna har påverkats så till vida att föräldrarna känt besvikelse, ilska och sorg över vad ungdomarna åstadkommit. Ungdomarna har insett vilka konsekvenser brotten medfört för dem och brottsoffret. Dessa faktorer kommer att belysas mera ingående i teorikapitlet.

⁹ Källa: Pia Byström, medlare Örnsköldsviks medlingsverksamhet.

Forskning om medlingens brottsförebyggande effekter

Nedan presenteras exempel på studier som undersökt medlingens brottsförebyggande effekter utifrån ett internationellt och nordiskt perspektiv:

Studier som visat preventiva effekter av medling

År 2001 presenterade Umbreit, Coates, och Vos en rapport i form av en översikt av 38 empiriska studier, utifrån två decennier, om hur offer och gärningsmän påverkats av medling. Dessa studier är gjorda i fyra delstatslän i distriktet Columbia, USA, fyra Kanadensiska provinser och i England, Skottland och Nya Zeeland. Tolv studier inkluderar jämförelsegrupper. Fem studier innehåller ingående analys av sekundärt material där det behövs vidare efterforskning avseende orsaksmönstret. De allra flesta studier är av kvasi- experimentell design. Flera studier bygger på slumpvis val av individer och multivariata analyser. Vissa studier har fokuserat på frågor nära förbundna med lokala intressen och tagit upp programmets effektivitet i förhållande till rättssystemet. Andra studier har fokuserat på medlingens återskapande effekt i form av hur gärningsmännen visat mod och vilja att gottgöra brottsoffren, i vilken utsträckning medling har påverkat valet av straff för gärningsmännen samt medlingens brottsförebyggande effekt (Umbreit m.fl. 2001).

I rapporten sammanställs även olika studier som belyser frågor om de som deltagit i medling känt tillfredsställelse med medlingssituationen, uppfattat rättviseperspektivet, fått upprättelse, medlingens inverkan på straffen, kostnader med medling samt effekten av medling vid våldsbrott. Vissa studier rapporterar om ungdomar som deltagit i medling och som därefter återarresterats och dömts i domstol.

Ungdomar som begått grova brott

En av de första studier som rapporterat om återfall efter medling var en studie i USA (Washington, D.C.) som ingick i ett större undersökningsprojekt om olika medlingsprogram som undersökt medlingens brottsförebyggande effekt (Schneider 1986). Studien har fokuserat på gärningsmän som gjort grova brott. Gärningsmännen har gottgjort brottsoffren med en summa pengar eller utfört någon form av arbetsinsats. Brottslingarna var till övervägande del svarta (99 procent) och män (95 procent). De ungdomar, slumpvis utvalda, som deltagit i medling och gottgörelse var mindre benägna att återfalla i brott än de ungdomar som tillhörde en jämförelsegrupp som dömts till skyddstillsyn, övervakning och villkorlig dom.

Uppföljningsperioden varierade från 22 till 36 månader beroende på när ungdomarna frivilligt anmälde sig och blev registrerade för programmet. Resultatet var 53 (experimentgruppen) respektive 63 (kontrollgruppen) procent och differensen var statistiskt signifikant. En årlig mätning visade även den på lägre återfall för de ungdomar som deltagit i medling och gottgörelse i förhållande till kontrollgruppen (54 respektive 65 procent). En tredje grupp ungdomar som erbjöds medling och vägrat delta lyckades bättre än jämförelsegruppen och hade en återfallfrekvens på 55 procent. Vilka slutsatser man dragit av detta framgår inte av studien.

Ungdomar som begått mindre allvarliga brott

En studie om medlingens brottsförebyggande effekter gjordes i fyra delstater i USA. De ungdomar som deltagit i medling följdes upp efter ett år. De återföll i brott i mindre utsträckning än de ungdomar (kontrollgruppen) som inte deltagit i medling (Umbreit och Coates 1992). Utifrån de fyra delstatsstudierna framkom att de ungdomar som deltagit i medling hade en återfallfrekvens på 18 procent vilket ska jämföras med kontrollgruppens 27 procent. Av de ungdomar som deltagit i medling och senare återfallit i brott tenderade de att lagföras för mindre allvarliga brott.

En studie utförd på 125 ungdomar som deltagit i medling i Tennessee, USA (Nugent och Paddock 1995) fann att dessa ungdomar var signifikant mindre benägna att återfalla i brott jämfört med en slumpvis utvald jämförelsegrupp, 19.8 procent mot 33.1 procent. De ungdomar som återfallit i brott utförde mindre allvarliga brott (stöld) i förhållande till jämförelsegruppen.

År 2001 presenterade Nugent, Umbreit, Wiinamaki och Paddock en artikel om medlingens brottsförebyggande effekter. De har utfört en omfattande studie där de analyserat återfallsdata från fyra tidigare studier om medlingens brottsförebyggande effekter omfattande totalt 1298 unga gärningsmän. Av dessa deltog 619 ungdomar i medling jämfört med 679 ungdomar som inte deltagit i medling. Med hjälp av regressionsanalys framkom att de ungdomar som deltagit i medling återföll i brott i mindre utsträckning, 32 procent (statistiskt signifikant) i förhållande till de som inte deltagit i medling¹⁰. De ungdomar som deltagit i medling och senare återfallit i brottslig verksamhet utförde mindre allvarliga brott än de ungdomar som inte deltagit i medling.

¹⁰ Procenttal ej angivet i källa.

Direkt och indirektmedling

Marshall (1990) rapporterar återfall utifrån två program med vuxna gärningsmän i Coventry och Wolverhampton, England. På båda platser var gärningsmännen indelade utifrån de som inte deltagit i medling, de som diskuterat brottshändelserna med den personal som var knutna till medlingsprogrammen även om brottsoffren var ovilliga att delta, de som var involverade i indirekt medling (ej ansikte mot ansikte medling) samt de som mötte sina offer "face- to face". Av översiktsrapporten framgår inte vilka brottstyper som ingått i studien.

Coventryprogrammet visade inte någon signifikant differens mellan de olika grupperna. Två program visade dock bättre resultat i form av mindre utförda brott och mindre utförda allvarliga brott. Det var grupper av gärningsmän som deltagit i direktmedling (när offer och gärningsmän träffas ansikte mot ansikte) samt den grupp av gärningsmän som diskuterat brottshändelserna med personalen. I Wolverhampton lyckades den indirekta medlingsgruppen bäst, 74 procent förbättrade sitt beteende jämfört med 55 procent för direktmedling, endast 45 procent godtog individuella samtal med personalen jämfört med 36 procent för de gärningsmän som inte var involverade i programmen. Författarna betraktade dessa resultat som högst förvånande eftersom de gärningsmän som deltagit i indirektmedling visade på bättre resultat.

En studie gjord i Kettering, England (Dignan 1990) jämförde återfallsdata mellan de gärningsmän som deltagit i direktmedling och gärningsmän som deltagit i indirektmedling. Den förra gruppen återföll i mindre utsträckning i brottslig verksamhet än den senare gruppen, 15.4 procent mot 21.6 procent. Direktmedling genererade bättre resultat både ur ett kort och ett långt perspektiv.

Ungdomar som både begått egendomsbrott samt våldsbrott

I en artikel av Umbreit och Coates (1993) rapporteras om återfall i brott efter medling utifrån en stor "cross-site" analys av medlingsprogram verksamma i Albuquerque, Austin, Minneapolis och Oakland, USA. Undersökningen antog en kvasiexperimentell design där kvantitativ och kvalitativ data samlades in och analyserades. Den innefattade multivariata analyser, intervjuer och jämförelsegrupper. Totalt intervjuades 1153 brottsoffer och gärningsmän varav 304 respektive 432 intervjuades före och efter medlingsmötena. Utifrån två jämförelsegrupper intervjuades 417 personer. Studien fokuserade bl.a. vilken påverkan medling haft på återfall i brott. De brottstyper som ingick i studien var egendomsbrott i form av stöld i samband med inbrott, vandalism samt våldsbrott. De ungdomar som deltog i studien var mellan 7 till 18 år och genomsnittsåldern för dessa var 15 år. Uppdelade i kön 86 procent män och 14 procent kvinnor. En stor del av dessa ungdomar tillhörde minoritetsgrupper och den största gruppen av

dessa var sydamerikaner (hispanics). De ungdomar som inte deltagit i medling (jämförelsegrupperna) var lika experimentgrupperna avseende ålder, kön, etnicitet och brottstyp.

Tre medlingsprogram visade positiva återfalleffekter av medling. De ungdomar som deltagit i medling återföll i brott i mindre utsträckning (18 procent) utifrån en uppföljningsperiod på ett år. Ungdomar som deltagit i rehabiliteringsprogram fastslagna av domstol återföll i högre utsträckning (27 procent). De ungdomar som återföll i brott tenderade att begå mindre allvarliga brott i form av stölder. Den största reduktionen av återfall i brott inträffade i Minneapolisprogrammet där medlingsgruppen återföll i 22 procent och kontrollgruppen i 34 procent.

Av artikeln framgår att medlingseffekterna inte var statistiskt signifikanta då det ur etniska hänsynstaganden inte var möjligt att slumpmässigt välja ut ungdomar till experiment- och kontrollgrupperna (Umbreit och Coates 1993).

Meta-analyser

Parker (2002) har gått igenom ett flertal studier (meta-analyser) för att se vilka sammantagna effekter som kan återfinns. Parker fann sju olika undersökningar som visade att medling kan förebygga brott (fyra australiensiska, en kanadensisk, en amerikansk och en ny zeeländsk). Studierna varierade i storlek och metodologiskt utförande. Deltagarantalet i de olika studierna varierade mellan 71 och 590 gärningsmän varierande i ålder och etnisk tillhörighet. Parker utförde särskilt en meta-analys baserad på 35 olika undersökningar. Av denna undersökning framkom att de gärningsmän som deltagit i medling återföll i brott i lägre utsträckning än kontrollgrupperna. Effekterna skiljde sig mellan de olika studierna, 7 och 56 procent differens. Meta-analysen visade sjuprocentiga positiva effekter av medling, avseende samtliga 32 studier som inkluderade återfall (Jmf. Brå rapport 2005:14).

År 2004 presenterade Nugent m.fl. en meta-analys som speglar förhållandet mellan medling och efterföljande återfall i brottslig verksamhet. Rapporten refererar till en meta-analys av Lipsey och Wilson (2001) som undersökt medlingens brottsförebyggande effekt. En målsättning med denna analys var att hitta studier som kunde jämföras med varandra.

De studier som ingår i meta-analysen fokuserar enbart på ungdomar och undersöker huruvida de som deltagit i medling återfallit i brottsligt beteende. Dessa ungdomar jämfördes med minst en grupp av ungdomar som inte deltagit i medling. Undersökningen identifierade 19 studier varav 15 studier valdes ut. Fyra studier utelämnades på grund av att de inte använt sig av jämförelsegrupper eller inkluderade vuxna. Varför vuxna gärningsmän uteslöts framgår inte av studien. De studier som valdes ut var fördelade på 19 platser och involverade totalt 9307 ungdomar.

Den mest signifikanta metodologiska begränsningen i Lipsey och Wilsons (2001) meta-analys är att den inkluderar för få studier. Flera studier hade kunnat påverka resultatet. Det var endast en studie som visade att slumpen avgjort vilka ungdomar som valts ut. Resultaten visade att medling har effekt på återfall i brott. Sannolikheten att återfalla i brott för de ungdomar som deltagit i medling var 7/10 (0.7 eller 70 procent) av sannolikheten för de ungdomar som inte deltagit i medling.

Ungdomar och vuxna som deltagit i familjerådslag

Ett forskningsprojekt i Australien med hög vetenskaplig ambition är the Reintegrative Shaming Experiments (RISE), som leds av Lawrence Sherman och Heather Strang (Nehlin m.fl. 1998). Projektet har pågått sedan 1995 och bygger på kriminologen Braithwaites teori om differentiell skam. Den metod som används är att slumpen avgör om en person som begått brott ska erbjudas medling. Med denna form av medling (familjerådslag) menas ett möte mellan gärningsmannen och för honom närstående personer, exempelvis föräldrar och kamrater. Brottsoffret deltar tillsammans med stödpersoner eller representanter från närsamhället. Vanligtvis har särskilda utbildade poliser lett medlingsmötena (Jmf. kapitlet medling i praktiken).

Peter Lindström (2000) har studerat detta projekt och hävdar att de resultat som presenterats är tillförlitliga eftersom de härrör från en noggrant upplagd planering (Scherman m.fl. 2000). De brottstyper som ingått i försöket var våldsbrott, butiksnatterier, stöldbrott och rattfylleri. Antalet personer som begick våldsbrott (mestadels misshandel) uppgick till 121 i åldern 14-29 år. Av dessa deltog 62 personer i medling varav 59 personer genomgick den traditionella rättsprocessen i form av domstolsförhandling. Beträffande stöldbrotten deltog 127 personer i medling och dessa var i åldern 14-17 år. Antalet personer som lagfördes i domstol var 122. Samma åldersgrupp fanns med beträffande butiksnatterier. Antalet ungdomar som deltog i medling var 77 mot 66 ungdomar som dömdes i domstol. I försöket ingick även rattfylleri som till stor del avsåg personer över 18 år. Antalet personer som deltog i medling var 360 mot 450 i domstol.

De personer som begått våldsbrott och deltagit i medling återföll i lägre utsträckning jämfört med de personer som dömdes för våldsbrott i domstol och inte deltagit i medling. För de personer som deltagit i medling var återfallet 30 procent lägre. De som dömdes i domstol hade en oförändrad brottslighet. Dock hade de ungdomar som snattat och som fick träffa en butiksrepresentant i medling en högre återfallsrisk jämfört med de ungdomar som genomgick den traditionella rättsprocessen. Samma effekter gällde för de ungdomar som begått stöldbrott. De personer (vuxna) som gjort sig skyldiga till rattfylleri återföll i brott i högre utsträckning.

Den slutsats som kan dras utifrån det australiensiska medlingsprojektet är att medling verkar hävda sig bäst vid våldsbrott där det finns ett tydligt offer.

Medling kan ha betydelse för risken att återfalla i brott där någon är personligen kränkt och där den unge kan förmås känna ånger inför sin gärning. Får den unge träffa någon som inte personligen är drabbad av brottet finns det en risk att den unge gärningsmannen känner sig kränkt. Detta kan i sin tur leda till fortsatt brottslig verksamhet.

Denna slutsats leder till att följande hypotes kan antas för denna studie: Medling visar på brottspreventiva effekter för unga gärningsmän som begått brott mot personer som kan antas blivit kränkta av brottshändelsen exempelvis vid misshandelsbrott. Däremot kommer medling inte att visa några preventiva effekter för de ungdomar som begått brottshandlingar som varit riktade mot personer som inte personligen blivit drabbade av brottshändelserna.

Det australiensiska projektet har även ingått i en senare utvärdering ihop med medlingsprojekt från USA. Sherman och Strang (2004) har presenterat en artikel där de tolkat resultat från utvärderingar av medlingsprojekten inom ramen för övriga slumpvis kontrollerade experiment i kriminologi, randomized controlled trials (RCTs). RCTs innebär att sluppen avgjort vilka personer som blivit föremål för medling. De sociala fördelarna med sådana experiment ska ses i förhållande till tre problem. Det första är hur man ska kunna relatera individuella RCTs till varandra och till alla hypotetiskt möjliga RCTs. Utan att tydligt förstå detta förhållande uppstår problem när det gäller att tolka värdet av vad som fungerar utifrån olika undersökningar. Sherman och Strang (2004 s 578) anger att det viktiga är att programmen och metoderna som undersöks är tillräckligt homogena så att det som jämförs verkligen är jämförbart. Det andra problemet är att tolka RCT som ett test av en hypotes eller en utvärdering när det inte går att uppnå en hög korrelation mellan anvisad behandling kontra efterföljande praktisk tillämpad behandling. Det tredje problemet är vad som fungerar för vem, eller varför identiska insatser orsakar olika effekter, i genomsnitt, för olika typer av människor, grupper och situationer.

Sherman och Strang (2004) har systematiskt granskat sju utvärderingar av medlingsprojekt fördelade på Australien och USA. Tre RISE-projekt i Australien och fyra projekt i USA har ingått i undersökningen. Kontrollgrupper har använts och en uppföljning har skett efter ett år. Vid mötena har gärningsmännen tillsammans med sina familjer och vänner träffat en medlare, som oftast varit en polis, ibland även brottsoffren som i fem av de sju medlingsprogrammen tilläts ha anhöriga med sig. Mötena har haft som syfte att diskutera följderna av brottet och kompensera de skador gärningsmannen åsamkat brottsoffret. Två av dessa medlingsprogram inkluderade mestadels vuxna gärningsmän. Antalet familjemedlemmar och vänner till gärningsmännen och brottsoffren varierade vid de olika medlingstillfällena.

De brottstyper som ingått i försöken var av varierande slag¹¹. Av rapporten framgår att tre projekt (våldsbrott) visat på en klar brottsförebyggande effekt. Det australiensiska projektet som fokuserade på snatteri visade inte på brottsförebyggande effekter för denna brottstyp. Den slutsats som författarna drar är att medling trots allt fungerar trots de metodologiska problem som är förenade med RCTs.

Studier som inte visat preventiva effekter av medling

Av Umbriet, Coates och Vos (2001) rapport framkom att två studier utförd i Elkhart och Kalamazoo, mellanvästern, USA (Roy 1993) fann de en liten differens i återfall mellan ungdomar som deltagit i medling jämfört med ungdomar som deltagit i ett av domstolen fastställt rehabiliteringsprogram. De ungdomar som deltagit i medling återföll i brott i något högre utsträckning, 29 procent i förhållande till 27 procent för de ungdomar som deltagit i rehabiliteringsprogrammen.

En ansevärd kohort av nästan 800 ungdomar som genomgått medling i Cobb County, Georgia, USA mellan 1993 och 1996 följdes upp i förhållande till en kontrollgrupp från en tidigare tidsperiod (Stone m.fl. 1998). Ingen signifikant differens i återfall kunde ses, 34.2 procent beträffande de som deltagit i medling att jämföras med 36.7 procent som inte deltagit i medling. Tre fjärdedelar av de ungdomar som deltagit i medling återföll i brott beroende på den kränkning de blivit utsatta för vid medlingstillfället (Umbreit m.fl. 2001).

Nordiska studier som visat olikartade effekter av medling

I Sverige har medlingsverksamheterna i Hudiksvall och Västerås utvärderat sina medlingsverksamheter beträffande gärningsmännens återfall i brottslig verksamhet. Utifrån dessa utvärderingar har det hävdats att de gärningsmän som deltagit i medling har en lägre återfallsrisk än andra gärningsmän som inte deltagit i medling. Dessa slutsatser har av Nehlin m.fl. (1998) ansetts alltför svagt underbyggda.

Nehlin m.fl. (1998) hävdar att de undersökningar som gjordes beträffande Hudiksvall och Västerås är mycket begränsade i omfång och att slutsatserna bygger på jämförelser mellan grupper av unga lagöverträdare som inte är direkt jämförbara. De refererar till en grov jämförelse med traditionella brott som skadegörelse och tillgrepp av och ur motordrivna fordon som polisanmälts i Hudiksvall respektive Örnsköldsvik mellan åren 1975-1995. Denna jämförelse visade inte på några skillnader. Om

¹¹ Våldsbrott (2), egendomsbrott (2), rattfylleri (1), snatteri (1), och en mix av egendomsbrott och våldsbrott (1). Populationen har varierat avseende ålder från 7-14 (1), 18 och äldre (1), 14-29 (1) samt 14-17 (4). Aboriginer (4), spansktalande amerikaner (2) samt afroamerikaner (1). Siffran i parantes avser antalet projekt av samtliga sju.

medlingsverksamheten i Hudiksvall faktiskt minskar ungdomars återfall i brott borde detta ha avspeglats i dessa siffror. Mindre än 10 procent av dessa brott klarades upp av polisen. De anser att det inte är rimligt att anta att medling, eller någon annan åtgärd inom rättsväsendet, ensamt kan ha en avgörande betydelse för brottsligheten. Detta är sannolikt ett korrekt antagande.

En annan medlingsverksamhet i Sverige som utvärderats är Örnköldsviks medlingsverksamhet. Örnköldsviks kommun gav Luleå tekniska universitet i uppdrag att utvärdera verksamheten (Larsson och Persson 2000). Studien som presenterades i form av en C/D uppsats är uppbyggd utifrån teorier om reparativ och retributiv rättvisa. Larsson och Persson har med hjälp av bl.a. statistisk analys utrönt om det förelåg någon skillnad vad gäller återfall mellan de ungdomar som medverkat respektive inte medverkat i medling.

Det totala antalet ungdomar som begått brott i kommunen under perioden 980901-991231 var 293 stycken utifrån sammanlagt 448 begångna brott. Det var 127 ungdomar mellan 8-19 år som medverkat i medlingsprojektet. Varje ungdom sammankopplades med endast ett brott. Av det totala antalet ungdomar som begick brott var 101 flickor och 192 pojkar. Flest ungdomar återfanns i åldersgruppen 14-16 år. Brottfrekvensen bland pojkar och flickor var störst inom denna åldersgrupp. Stöld, rån och andra tillgreppsbrott utgjorde 179 brott, brott mot liv och hälsa 30 brott samt skadegörelsebrott 28 brott. De brott som var vanligast bland pojkar och flickor var stöld, rån och andra tillgreppsbrott. Dessa brott utgjorde 79 av flickornas sammanlagda brottsfrekvens på 101 brott och 100 av pojkarnas sammanlagda brottsfrekvens på 192 brott. Utifrån samtliga ålderskategorier utgjorde dessa brott den mest frekventa brottskategorin. Ungdomarna var uppdelade i 8-13, 14-16 samt 17-19 åringar.

Det var totalt 84 ungdomar av samtliga 293 som återföll i brott (28,7 procent). En signifikant skillnad framkom mellan flickornas och pojkarnas återfallsfrekvens. Flickorna återföll i mindre utsträckning än förväntat utifrån det observerade och förväntade värdet i förhållande till kön och återfall medan pojkarnas återfallsfrekvens var högre än förväntat, 15,8 och 35,4 procent. Återfallen var störst i åldersgruppen 17-19 år. Utifrån ålder och återfall fanns en signifikant skillnad. Färre än förväntat återföll i grupperna 8-13 och 17-19 år. Den brottskategori som utgjorde den största gruppen bland återfallsbrotten var stöld, rån och andra tillgreppsbrott, 16 procent. Därefter följde brottskategorin brott mot liv och hälsa (misshandelsbrott), 4,1 procent.

Av 127 ungdomar som deltog i medling återföll 31 stycken, 24,4 procent. Av de ungdomar som inte deltog återföll 53 av 166, 31,9 procent. Ingen signifikant skillnad framkom mellan de pojkar som deltog respektive inte deltog i medling, 33,3 och 36,9 procent. De flickor som deltog i medling

återföll i mindre utsträckning än de flickor som inte deltog i medling, 8.7 respektive 21.8 procent. En signifikant skillnad förekom.

Ingen signifikant skillnad återfanns mellan de ungdomar som deltagit respektive inte deltagit i medling utifrån olika ålderskategorier. De ungdomar som begått stöld, rån och andra tillgreppsbrott och därefter medverkat i medling återföll i brott i mindre utsträckning jämfört med de ungdomar som inte deltagit i medling. En signifikant skillnad återfanns, 21,8 och 32.2 procent.

Larsson och Persson (2000) har även undersökt i vilken utsträckning gottgörelseavtalen påverkat gärningsmännens återfall i brott. Det var 60 av 127 ungdomar som slöt gottgörelseavtal. De brott som lett till flest gottgörelser var skadegörelse, stöld, rån och andra tillgreppsbrott. Det framgår inte huruvida gottgörelsen därefter genomfördes vilket enligt författarna kan vara en felkälla. En märkbar signifikant skillnad kunde ses mellan de ungdomar som slutit respektive inte slutit gottgörelseavtal. De ungdomar som slutit ett gottgörelseavtal återföll i brott i högre utsträckning än de ungdomar som inte slutit ett avtal, 30 och 19.4 procent. Detta var enligt Larsson och Person oväntat eftersom tidigare forskning har visat att gottgörelseavtal haft en brottsförebyggande effekt. Frågan är om denna studie visar ett liknande resultat eller visar det sig att gottgörelserna haft en preventiv effekt? Detta är en intressant frågeställning som resultatkapitlet ger svar på.

Larsson och Perssons studie är förenad med metodologiska brister som kan ha påverkat resultatet. Författarna betonar betydelsen av att ungdomarna varit motiverade att ställa upp på medling. Ungdomarna kan även känt påtryckningar att delta i medling. Sådana påtryckningar kan komma hemifrån, från medlaren eller från involverade myndigheter. Den statistiska analysen gjordes utifrån tidsperspektivet 5 månader till 1,9 år. Det togs ingen hänsyn till huruvida ungdomarna begick brott före att de deltagit i medlingsprojektet. Detta medförde att de ungdomar som begått flera brott men bara ett brott efter startdatumet räknades in i icke återfallsgruppen som förstagångsbrottslingar. Hänsyn togs inte heller till de ungdomar som begått ett eller flera återfallsbrott. Polismyndighetens register avseende skäligen misstänkta personer användes för insamling av statistiska data (Larsson och Persson 2000).

I Finland har Mielityinen (2000) studerat den brottsförebyggande effekten av medling utifrån nationell statistik över kända medlingsverksamheter och medlingar i landet mellan åren 1995-1997. År 1997 blev 3 626 fall föremål för medling i Finland. Av dessa utgjorde 98 procent "kriminella fall", 54 procent i form av allmänt åtal och 44 procent betecknades som mindre allvarliga brott. Våldsbrott (38 procent), egendomsbrott (21 procent) och stölder (17 procent) utgjorde de tre största brottstyperna. Exempel på andra brottstyper som blev föremål för medling

var ärekränkning, olaga intrång, våld i hemmiljö och bedrägeri. Ungdomar i åldern mellan 15-17 år utgjorde den största gruppen, 35 procent. Vuxna i åldern 30 och över utgjorde 25 procent. Åklagare och polis initierade (84 procent år 1997) de flesta medlingsfallen. Därutöver initierade sociala myndigheter, skolan och föräldrar medlingsfallen. Utifrån 1997 års data uppnådde 60 procent av gärningsmännen en överenskommelse med brottsoffret. Vanligtvis (59 procent) rörde sig detta om ekonomisk ersättning. De gärningsmän som utförde en arbetsinsats för brottsoffren utgjorde 11 procent. De brottsoffer som inte krävde någon kompensation av gärningsmännen utgjorde 21 procent.

En jämförelse mellan gärningsmän som deltagit respektive inte deltagit i medling visade att skillnaden i återfall mellan de personer som genomgick medlingsprocessen och de som inte gjorde det var liten. De gärningsmän som deltagit i medling återföll i mindre utsträckning än de gärningsmän som deltog i kontrollgruppen. Differensen var liten men statistiskt signifikant. Inom samma ålders och brottstypsgrupp begick 56 procent av de gärningsmän som deltagit i medling och 62 procent av de gärningsmän som inte deltagit i medling, nya brott inom en period av tre år. Återfallsfrekvensen för de gärningsmän som gjort sig skyldiga till förstagångs egendomsbrott var mindre beträffande de som deltagit i medling jämförd med kontrollgruppen. Däremot återföll de gärningsmän som utfört våldsbrott och deltagit i medling i något högre utsträckning än kontrollgruppen. Studien visade att effekten av medling kan bero på faktorer såsom typen av brott. I studien föreslås att framtida studier bör vara mer långtgående och avancerade för att på så sätt fastställa bättre resultat.

Analys av forskningsläget

Utvärderingar av medling

Medling vid brott har ur ett utvärderingsperspektiv uppmärksamrats i större utsträckning än alternativa brottsförebyggande program för ungdomar. Effekterna av medling delas in i två huvudområden utifrån effekter för offer respektive gärningsmän. Wahlin (2005) refererar till Sherman och Strang (2004) som betonar att utvärderingarna innehåller tre dimensioner. Den första är huruvida brottet begåtts mot en person. Där det inte funnits ett personligt offer återfanns inga positiva effekter på återfall i brott t.ex. vid brotten rattfylleri och snatteri. Den andra är huruvida gärningsmän och offer möts ansikte mot ansikte. Den tredje är om medlingsprocessen ska ses som ett komplement eller ett alternativ till den vanliga rättsprocessen. Det har visat sig ha begränsade effekter på återfall när medling varit ett alternativ och inte ett komplement till den ordinarie rättsprocessen. Positiva effekter har framkommit för brottsoffren där medling varit ett komplement eller ett alternativ till rättsprocessen.

Det forskningsprojekt som pågår i Australien, The Reintegrative Shaming Experiments (RISE), som leds av Lawrence Sherman och Heather Strang är ett projekt med hög vetenskaplig ambition. Utvärderingarna (experimentell undersökningsdesign) har inkluderat jämförbara kontrollgrupper och de ungdomar som ingått i undersökningarna har varit många. Ungdomarna har slumpmässigt valts ut och erbjudits medling och brottsoffer och gärningsmän har intervjuats före och efter medlingen. Dessa ungdomar har sedan jämförts med andra ungdomar som genomgått den sedvanliga rättsprocessen eller mottagit en annan typ av intervention. Detta forskningsprojekt har uppmärksammats då det till skillnad från många andra forskningsprojekt lyckats väl med sin undersökningsmetodologi.

Metodologiska svagheter

Att utvärdera medlingsprogram utifrån ett brottsförebyggande perspektiv har visat sig vara svårt (Rytterbo 2002; Sherman m.fl. 2000). Många studier rapporterar tvetydiga resultat vilket kan bero på begränsningar i undersökningsmetodologi. Studierna inkluderar inte slumpvis utvalda, kontrollgrupper samt sträcker sig inte över en längre tidsperiod. Många studier har dessutom visat att effekterna inte är homogena och att detta till stor del är förenat med metodologiska brister. Med detta menas att kontrollgruppen inte varit lika experimentgruppen i exempelvis ålder och utifrån de brott de begått. Detta är av central betydelse eftersom det kan innebära att det inte är möjligt att jämföra grupperna med varandra. Även om det är möjligt att visa att den grupp som deltagit i medling återfaller i mindre utsträckning än kontrollgruppen, är det ändå inte säkert att medlingen haft denna effekt.

Flertalet studier som inte visat några brottsförebyggande effekter av medling har inte tagit hänsyn till gärningsmännens tidigare brottslighet, något som visat sig vara svårt att genomföra. Sådant hänsynstagande rekommenderas av bl.a. Wilcox och Hoyle (2004). Yttre faktorer som brottsoffrens vilja att rapportera brotten, den polisära effektiviteten och de åtgärder som åklagare och domstol vidtar är viktiga faktorer att ta hänsyn till. Många medlingsprogram har dessutom utvärderats allt för tidigt. Medlingsprogrammen behöver få tid att lösa vissa organisatoriska problem innan de utvärderas. Home Office (1998) föreslår att man mäter återfall över en uppföljningsperiod på två år.

Medling kan ha olika effekter på olika typer av gärningsmän. Faktorer som kan påverka är kön, ålder, bakgrund, personliga och sociala egenskaper, brottstyp samt sociala och kulturella omständigheter. Interaktionen mellan dessa olika variabler kan medföra olika effekter. Deltagarantalet i olika medlingsprogram kan vara lågt vilket medför svårigheter exempelvis när man ska utvärdera programmen. Detta gäller för offer och gärningsmän. Många meta- analyser kan vara olika och svåra att jämföra. Vissa metoder

kan fungera bra under olika omständigheter på vissa personer men inte på andra (Wahlin 2005; Sherman och Strang 2004).

Medlingsförfarandet

Det kan vara svårt att överföra resultat från olika utländska studier till svenska förhållanden. Den medling som bedrivs i Sverige överensstämmer inte alltid med de medlingsmetoder som används i andra länder. Det skiljer sig en hel del mellan olika medlingsprogram i Sverige och utomlands beträffande vid vilken tidpunkt det är lämpligt att medla och om det är lämpligt att medla vid mindre allvarliga brott som t.ex. snatteri. I vissa stater i USA skrivs exempelvis ursäktbrev vid snatterier, ett förfarande som ibland klassificeras som medlingar. Snatteribrott tas inte upp till medling av ungefär hälften av samtliga medlingsprogram i Sverige. Vissa medlingsprogram arbetar efter systemet att hänvisa den unge till juridiska målsäganden i samband med snatteri. Som tidigare nämnts har ungdomen med sig en blankett som är en form av intyg som ska skrivas under av företrädare för företaget och det ska sedan lämnas in till medlingsprogrammet. Någon egentlig medling har därmed inte förekommit. Ett sådant förfarande kan innebära att den unge känner sig kränkt och mötet har därmed inte någon brottsförebyggande effekt (Scherman m.fl. 2000; Wahlin 2005).

Det råder dessutom olika uppfattningar bland företrädare för medlingsprogram om medling vid grövre brott (rån, misshandel etc.) ska ske direkt efter brottshändelsen eller efter att gärningsmannen dömts i domstol. På inrådan av åklagare väntar många medlingsprogram i Sverige och utomlands med medling tills förundersökningen är klar eller tills gärningsmannen dömts i domstol. De medlingsverksamheter som ingår i denna studie har samrått med åklagare beträffande lämplig tidpunkt för medling.

Framtida forskning

I Brå rapporten 2005:14 refereras till Sherman och Strang (2004) som fört fram följande frågeställningar som bör besvaras i forskningen om medling:

- Vilka långtidseffekter inträder för offren när det gäller hälsa, arbetsförhållanden, lycka och laglydighet
- Hur länge varar effekterna av medling på gärningsmännen avseende laglydigheten? I detta sammanhang är det viktigt att ta hänsyn till olika brottstyper, olika gärningsmannaegenskaper, såväl som det stadium i den kriminella karriären där medling används
- Vilka är långtidsaspekterna av medling när det gäller andra frågor än återfall? Det handlar om gärningsmännens hälsa, kärleksliv, familjeliv

och arbetsliv. Varierar dessa effekter mellan brottstyper och gärningsmän

- I vilken utsträckning varierar långtidseffekterna av medling med den del i den kriminella karriären där medling genomförts
- Varierar effekterna av medling på offer och gärningsmän i varje enskilt fall i jämförelse med hela grupper

Beträffande den fjärde frågeställningen förutsätts en karriärkriminalitet. Det är utifrån kriminologisk forskning möjligt att hävda att den grupp av ungdomar som betecknas som tillfälleskriminella ändå inte återfaller i brott och för den gruppen kan medling vara verkningslös. En annan grupp av ungdomar som påbörjat en karriärkriminalitet kan vara svåra att nå med medling eller andra typer av åtgärder. Den gruppen har dessutom en högre risk att återfalla i brott. Den grupp av ungdomar som anses vara i riskzonen för karriärkriminalitet är sannolikt den grupp som är mest mottaglig för medling (Brå rapport 2005:14).

Andra medlingsaspekter som bör studeras är attityder och upplevelser hos grupper som är involverade i medlingsprocessen. Det gäller polis, åklagare, stödorganisationer, socialsekreterare och medlare (myndighetspersoner som har i uppdrag att medla eller lekmannamedlare¹²). Skiljer sig resultaten emellan beträffande medlingsprogram som förankrats i kommunernas lokala brottsförebyggande råd jämförda med fristående medlingsprogram (Jmf. Nehlin m.fl. 1998).

Slutsats

Vetenskapliga studier har gjorts som visat att medling är brottsförebyggande, även om dessa är få till antalet och förenade med metodologiska svagheter. Det finns även studier som inte visat brottsförebyggande effekter av medling. Det finns ändå ett stort behov av såväl internationella som svenska vetenskapliga studier för att fastställa de olika medlingsprogrammets effektivitet och få mer kunskap om medlingens brottsförebyggande effekt. Sammantaget utifrån den forskning som bedrivits verkar medling vid ungdomsbrott trots allt inte öka återfallen i brott. Medling är minst lika effektivt som andra samhällsliga reaktioner på brott som exempelvis skyddstillsyn och övervakning. Medling ser ut att fungera bäst vid mer allvarliga brott där det finns ett brottsoffer som har blivit kränkt av brottshändelsen.

Återfallstudier av medling är förbundna med faktorer som i vilken utsträckning brottsoffren vill rapportera brotten, den polisiära effektiviteten samt på vilket sätt rättssystemet agerar. För att göra en bra utvärdering är

¹² Lekmannamedlare är personer med ett samhällsengagemang som arvoderas för enskilda medlingar.

det nödvändigt att beräkna antalet brott gärningsmännen begått före deltagande i medlingsprocessen. Wilcox och Hoyle (2004 s 43) refererar till Lloyd, m.fl. (1994) som föreslår följande:

- Experiment – gärningsmännen ska slumpmässigt väljas ut till endera experimentgrupperna ”medlingsgrupperna” eller kontrollgrupperna (grupper som inte deltar i medling)
- Kvasi- experiment – de gärningsmän som deltar i medling ska vara matchade utifrån relevanta variabler som ålder och tidigare kriminell verksamhet med gärningsmän som inte deltar i medling utan i stället får en annan typ av intervention
- Statistisk metod – statistisk teknik som gör det möjligt att förutse graden av återfall i brott (kalkylerad för varje gärningsman på basis av faktorer som tidigare brottslighet och ålder) och jämföra detta med aktuell återfallsdata för de försökspersoner som erhållit intervention

Teoretisk modell om skam samt teorier som berör medling

Teoretisk modell

En person som utvecklat tankar om ett alternativt rättssystem till förmån för vårt rådande västerländska rättssystem, som syftar till att straffa de individer som begått brott, är den norske kriminologen Nils Christie (1977). Det rådande rättssystemet betraktar en brotts handling som en konflikt mellan individen och staten där staten representeras av polis, åklagare, advokater samt domstolar. I detta hänseende betraktas medling som en alternativ metod för konfliktlösning och i vissa fall har medling valts som en konfliktlösningsmetod på grund av att tvisten måste lösas snabbt (SOU 2004:122).

Konfliktperspektivet beskrivs i en uppmärksammat artikel av Christie (1977) "Conflict as Property". Denna artikel anses vara ett programdokument för rörelsen alternativ konfliktlösning och artikeln är skriven utifrån ett samhällskritiskt perspektiv. Av artikeln framgår att rättsprocessen har övergått till att handla om en konflikt mellan en part och staten istället för en konflikt mellan två parter. Vi har mycket att lära från t.ex. afrikanska länder där olika stammar under lång tid utvecklat metoder för att lösa konflikter som anses skada såväl individer som det sociala systemet, utan att staten blir inblandad.

Vårt moderna rättssamhälle tillåter inte medborgarna att delta i en konfliktlösningsprocess i den omfattning som är önskvärd utan konflikterna har tagits ifrån de berörda parterna och blivit andra människors egendom. Professionella tjänstemän åklagare, advokater, sociologer samt psykologer ska inte tillåtas få monopol på dessa konflikter. Våra advokater anses vara särskilt bra på detta. Konflikterna har framförallt blivit advokaternas egendom och de är tränade att förhindra och lösa konflikter (Christie 1977).

Brottsoffren som representeras av staten är de stora förlorarna i rättsprocessen. Det är staten som kommer i fokus, inte brottsoffren trots att de ofta lidit, förlorat egendom eller blivit skadade på ett eller annat sätt. De har förlorat möjligheten att påverka sina egna fall och att lära känna förövarna. Christie (1977) menar att de stora förlorarna är vi själva eftersom vi utgör samhället. Vi har först och främst förlorat möjligheten att klassificera våra normer, förlorat våra pedagogiska möjligheter och även möjligheten att diskutera vilka som ska representera vårt rättssystem. I stället för den straffande rättvisan rekommenderas ett alternativt rättssystem bestående av grannskapsdomstolar där medling ingår och där rättvisan tas ned på grannskapsnivå som innebär att konflikterna blir synliga och återgår till folket.

I detta sammanhang bör den så kallade "legalitetsprincipen" nämnas eftersom denna princip kan relateras till våra normer. Enligt brottsbalkens första kapitel första paragraf definieras brott enligt följande. *"Brott är en gärning som är beskriven i denna balk eller i annan lag eller författning och för vilken straff som sägs nedan är föreskrivit."* Denna definition är det som inom juridiken kallas för "legalitetsprincipen" som kan översättas med "inget brott utan lag". Våra lagar förändras ständigt på grund av samhällsförändringar. De handlingar som under en period klassats som brott kan avkriminaliseras likväl som handlingar som inte tidigare ansetts vara brott blir kriminaliserade. Även straffen för de olika brotten kan förändras över tid till följd av samhällsförändringar. Det innebär att vissa brott bedömts som mindre allvarliga vilket medfört lindrigare straff eller att brott som bedömts som mer allvarliga omvärderats till det motsatta och har därför resulterat i ett strängare straff. Denna "legalitetsprincip" innebär i ett medlingshänseende att ett brott måste ha skett för att medling ska komma till stånd.

Christies (1977) argument för att rättvisan bör tas ned till grannskapsnivå kan sammanfattas enligt följande:

Ett brottmål/tvistemål ska ses som en konflikt mellan gärningsmannen och brottsoffret och konflikten bör lösas inom ramen för reparativ rättvisa och medling. Christie gör gällande att det som behövs avseende brottmålen är grannskapsdomstolar bestående av lekmän "specialiserade" på konfliktlösning där målsättningen är att brottsoffret och gärningsmannen ska lösa sin konflikt på egen hand. Det handlar om lekmän som kan betecknas som "nya professionella" som ska lösa parternas konflikt under medlingsmötet.

Utifrån det antagandet att medling har effekt på unga gärningsmän som begått brott där utgångspunkten att brottshändelsen ska ses som en konflikt mellan de parter som berörs kan följande hypotes aktualiseras för denna studie: Medling har en konfliktlösande¹³ och brottsförebyggande effekt därför att den berör tilliten mellan den unge gärningsmannen och dennes föräldrar. Den unge har genom att begå brott förtroendemässigt brutit mot sina föräldrar som fördömt handlingen. Föräldrarna har känt skam inför omgivningen och på grund av detta återupptagit sin moraliserande ställning mot den unge. De har förstått betydelsen av att ha moraliserande samtal med sina ungdomar om det olämpliga med att begå brott samt i större utsträckning kontrollerat sina ungdomar efter medlingsmötet.

¹³ Enligt medlare Pia Byström, Gert Levijn m.fl. har medling resulterat i att det uppstått en bättre relation mellan föräldrar och ungdomar som medfört att konflikterna dem emellan reducerats eller eliminerats.

Teorin om differentiell skam

En portalfigur inom medlingsrörelsen är den australiensiske kriminologen John Braithwaite. Han har bidragit till medlingens framväxt samt skapat en teori om differentiell skam som syftar på att de individer som deltagit i medling känner skam och ånger till följd av brottet. Boken med titeln *Crime, Shame and Reintegration* (1989) bygger på antagandet att människor är beroende av varandra, ett beroende som präglas av grupployalitet. Braithwaites teori anger inte orsakerna till brottsligheten utan teorin koncentrerar sig på varför den kriminelle fortsätter med att begå brott och hur denna process ska förhindras. Praktiker inom medlingsrörelsen gör gällande att denna teori gör det möjligt att förstå medlingens brottsförebyggande effekt (Braithwaite 1989).

Braithwaite (1989) som förespråkar reparativ rättvisa (medling) har noterat att i samhällen med låg brottslighet lever människor som bryr sig om varandra och den sociala kontrollen är stark. Det finns oftast klara regler för i vilken omfattning avvikande beteenden accepteras och människorna i lokalsamhället har visat att de vill vara aktiva i konflikten mellan brottsoffret och gärningsmannen.

Enligt Braithwaite fungerar en sådan kontroll mer brottsförebyggande än en extern, statlig kontroll. Braithwaite anser att om det vanliga rättsväsendet är ineffektivt bör rättvisan tas ner på grannskapsnivå. Rättsväsendet blir därmed avlastat och den sociala kontrollen inom ett visst geografiskt område ökar. Därmed ges möjlighet till ett informellt fördömande av ett felaktigt beteende. Individen ges möjlighet att återintegreras i samhället i stället för att stigmatiseras. För att integrationen ska vara möjlig krävs att individens omgivning eller sociala nätverk tar aktiv del i processen.

Enligt Braithwaite känner de ungdomar som begår brott skam och ånger som en följd av brottet. Hans centrala tes är att brottsligheten ökar när skam resulterar i stigmatisering och brottsligheten minskar när skam medför återintegration. Det förklarar både varför vissa samhällen till skillnad från andra har högre brottslighet och varför vissa ungdomar än andra är mer benägna att begå brott.

Det förekommer två typer av skambeläggning i form av återintegration och desintegration och var och en har olika påverkan på återfall. Det senare innebär att den unge stigmatiseras och klassas som utstött av samhället. Denne blir inte bara kritiserad för den brottsliga gärningen utan även märkt som kriminell som är bortom all förlåtelse och ovärdig att återintegreras i samhället. Den unge söker sig till andra ungdomar som av samhället klassas som utstötta och detta resulterar i att denne fortsätter med att begå brott. Det förra innebär att samhället känner skuld till det brott den unge begått och försöker därför återintegrera denne i samhället så att han eller hon blir en respektabel medborgare. Det faktum att den unge och närstående blir medvetna om det olämpliga med att begå brott innebär möjligheter för den

unge att upphöra med att begå brott. Att i större utsträckning kontrollera brottsbenägna ungdomar medför enligt Braithwaite att brottsligheten reduceras.

Enligt Braithwaite (1989 s 80-83) är orsakerna till varför återintegrerad skam fungerar brottsförebyggande på unga gärningsmän följande:

- Den unge gärningsmannen upplever rädslan för skam inför närstående som större än rädslan för ett formellt straff
- Skam avhåller inte bara den unge som känner skam från att begå fler brott utan fungerar avskräckande även för andra som deltagit i eller blivit medveten om brottshändelsen
- De generella och specifika avskräckande effekterna av skam blir större för de ungdomar som har relationer som utmynnar i ömsesidigt beroende och ömhet eftersom dessa känner mer skam inför sina närstående. Det är anledningen till varför återintegrerad skam är mera effektiv avseende social kontroll än stigmatisering
- En ungdom som känner skam och ånger och blir förlåten resulterar i ett åtagande att följa lagen. Den ungdom som stigmatiserats fortsätter med att begå brott
- Skam är en social process som medför att majoriteten av medborgarna känner avsky inför att begå brott
- Kombinationen av skam och ånger innebär att den unge i större utsträckning respekterar lagar och förordningar jämfört med ensidig moralisering. En skamritual som åtföljs av förlåtelse och ånger resulterar i att den unge anförtror lagar och förordningar i större utsträckning än tidigare. Det finns inget som har större symbolisk styrka än ånger när det gäller att bygga upp ett samvete
- Medling som resulterar i skam är en deltagande form av social kontroll jämfört med formella sanktioner som i sitt utförande är mera professionella än medling. Skam bygger upp den unges samvete genom att denne blir ett instrument såväl mål för social kontroll
- När väl den unges samvete blivit format genom den kulturella processen av skam och ånger, samvetskvalet (ängslan) blir detta det mest effektiva straffet för brott som medför att den unge inte längre begår brott
- Skam utgör därför både en social process som bygger upp samvetet samt blir ett viktigt "backstop" som kan användas när samvetet misslyckas med att leverera konformitet. Formella straffsanktioner är ett annat "backstop", men sådana är mindre effektiva än återintegrerad skam

- Skam påminner t.ex. föräldrar och lärare om att det är nödvändigt att ha moraliserande samtal med ungdomar avseende det olämpliga med att begå brott
- Offentlig skam sätter tryck på föräldrar och andra att engagera sig i den unges situation och offentlig skam tar över rollen av privat skam när ens barn inte längre är mottaglig för inflytande av föräldrar och skola. Detta är en av anledningarna till varför offentlig skam som uppnås genom de rättsvårdande instanserna är bättre lämpade på vuxna gärningsmän
- Effekten av skam blir bättre om den inte enbart riktas mot den unge lagöverträdaren utan även mot dennes familj och övriga närstående. Dessa känner då ett ansvar för den unge som medför att de utövar en informell moraliserande kontroll av den unge

Enligt Cullen och Agnew (1999) som refererar till Braithwaite fungerar skam och återintegration brottsförebyggande. Skam ska associeras med förtroende istället för formella straffsanktioner och skam avhåller inte enbart den unge lagöverträdaren utan i allmänhet även andra personer som deltagit eller blivit medveten om den incident som föranlett skam. Både specifikt och generellt avskräckande effekter av skam uppnås för de ungdomar som förblir starkt förenade i relationer med signifikanta andra närstående vilket resulterar i ömsesidigt beroende och ömhet. Det är en social process som antas påverka den unges samvete i positiv riktning vilket innebär att denne upphör med att begå brott. Rädslan för att skämmas inför omgivningen påverkar ”generaliserande andra” exempelvis lärare och andra närstående så att de engagerar sig i den unges utsatta situation. Offentlig skam tar därmed över rollen av privat skam när väl den unge inte längre kan påverkas av föräldrar och skola och denne utsätts då för en moraliserande informell kontroll.

Medlingens brottsförebyggande effekter

Skam består av både en yttre och inre kontroll. ”Beträffande den återintegrerade skammen är det riktiga självet (the real self) både ett instrument för att skämmas och ett objekt för återintegrering, från den onda del av självet som är objekt för skammen (Rytterbo 2002 s 142) ”. Beträffande social kontroll opererar skam på två nivåer. Något vi inte vill förlora är social uppskattning av signifikanta andra och detta leder till att skam förhindrar brottsligt beteende. Samvetet byggs upp av ånger tillsammans med skam vilket hindrar kriminellt beteende genom en inre mekanism. Detta sker trots att själva brottet inte associeras med någon yttre

skam. Skammen fungerar som en ”straffmekanism”¹⁴ av det inre slaget genom samvetsqual och socialt ogillande. I teorin om Reintegrated shaming understryks att det inte är personen utan gärningen som ska fördömas.

Braithwaite (1989) gör gällande att den återintegrerade skammen är brottsförebyggande. Den unge lagöverträdaren känner skam och ånger som en naturlig följd av brottet. En inre skam som innebär samvetsqual och ångest. En yttre skam som medför att den unge stämplas som kriminell och känner av skam från familj, omgivning och närsamhället. Den unge hålls direkt ansvarig för den brottsliga handlingen och får insikt i hur brottshandlingen påverkat brottsoffret. Genom att medlingen fokuserar på att den unge ska förstå de skador som drabbat brottsoffret innebär det förpliktelser för den unge och närsamhället. Den unge uppmuntras till att gottgöra brottsoffret och en sådan gottgörelse kan åstadkommas genom att närsamhället hjälper till med att erbjuda den unge ett arbete som gör att gottgörelsen kan genomföras. Medlingen resulterar i att det skapas möjligheter för den unge att återintegreras i samhället. Den unge får därmed en känsla av att åter vara accepterad av närsamhället vilket innebär att fördomar och stereotypiskt tänkande reduceras. Den unge blir även medveten om de skyldigheter denne har i övrigt mot samhället.

Genom att brottsoffret får möjlighet att träffa den unge lagöverträdaren ansikte mot ansikte och ställa frågor om brottshändelsen bidrar det till att rädslan för den unge lagöverträdaren och rädslan för att utsättas för nya brott minskar. Att få klarhet i brottshändelsen, exempelvis att brottet inte var personligt riktat mot brottsoffret, möjligheten att tillrättavisa den unge samt berätta om de konsekvenser brottet medfört är avgörande för att brottsoffret ska kunna gå vidare och lämna brottshändelsen bakom sig. Brottsoffret kan även få sina behov tillgodosedda såväl materiellt som ekonomiskt och möjligheten att ge förslag på hur den unge ska ersätta skadan.

Enligt Rytterbo (2002) är det viktigt att konsekvenserna av den brottsliga handlingen tydliggörs för den unge gärningsmannen i diskussionen om medling. Denne har ofta ett behov av att förklara varför brottshandlingen begicks och be brottsoffret om ursäkt eller förlåtelse för att därigenom få ett känslomässigt avslut. Ett sådant avslut uppnås genom att brottsoffret förlåter den unge för den brottsliga handlingen. Genom att den unge får möjlighet att ansikte mot ansikte samtala med brottsoffret lär sig den unge ta ansvar, hantera ilska, frustration, skuld och skamkänslor. Genom att ta del av offrets upplevelse av brottshändelsen och bli medveten om de

¹⁴ Denna tolkning av att skammen fungerar som en inre ”straffmekanism” framstår som oklar och detta kommer att beröras i diskussionen.

konsekvenser brottet medfört skapas möjligheter till försoning mellan de båda.

Rytterbo (2002) betonar starkt ansikte mot ansikte relationen som kännetecknas av närhet och direktitet och menar att medling retoriskt bygger på detta starka möte. Ansikte mot ansikte situationen utgör det prototypiska fallet för social interaktion. I sådana situationer finns en inbyggd ständig ömsesidighet som är lika tillgänglig för båda parter. Det finns inte någon annan social form som kan reproducera så mycket tecken på subjektivitet som denna situation. Den andres subjektivitet är nära och verklig. Ansikte mot ansikte situationen är flexibel och den medger föränderlighet. Situationen innebär att stereotypa uppfattningar kan förändras eller överges exempelvis den unge lagöverträdarens uppfattning att offret inte drabbats. Detta kan resultera i att den unge kommer till insikt och förståelse om konsekvenserna av brottet vilket innebär att den unge känner skam och upphör med att begå brott.

Det kan även vara andra faktorer som kan bidra till att den unge känner skam. Åtgärder i form av ett inledande polisförhör samt det förmöte som sker innan medlingsmötet. Den ungdom som begått våldsbrott får se en film om våldets konsekvenser. Enligt medlare¹⁵ är det en film som starkt påverkar den unge. Sedan följer ett samtal med en läkare som påtalar riskerna med att utöva våld mot någon annan person. Detta resulterar i att den unge känner skam och ånger till följd av brottet. Medlaren informerar även den unge om att denne registreras i straffregistret under förutsättning att den unge är straffmyndig samt eventuell rättegång.

Sammantaget: Medling antas vara brottsförebyggande genom att de skamkänslor som den unge gärningsmannen har på grund av brottet tydliggörs och förstärks vid medlingsmötet. En inre skam som innebär samvetsqual och ångest något som förstärks genom att den unge ställs ansikte mot ansikte mot brottsoffret och får insikt i vilka konsekvenser brottet medfört för brottsoffret. En yttre skam som medför att den unge stämplats som kriminell och känner av skam från familj, omgivning och närsamhället. Medling berör tilliten mellan den unge och dennes föräldrar som genom skam eftersträvar att återuppta sin ställning mot den unge. Detta resulterar i att den unge inte längre begår brott. Dessa antagen stämmer väl med den fallbeskrivning av ett medlingsmöte som presenterades i kapitlet medling i praktiken.

¹⁵ Pia Byström, Örnköldsviks medlingsverksamhet.

Integrerade teorier som berör medling

En integrerad teori som bygger på Hirschis (1969) sociala band och Akers (1985) sociala inlärningsteori är Thornberrys (1987) interaktionsteori. Denna teori ser inte enbart ungdomsbrottlighet som ett resultat eller konsekvens av en social process. Teorin fokuserar på ungdomar som begår brott som en aktiv del av en utvecklingsprocess i växelverkan med andra sociala faktorer över tid. De ungdomar som under sin uppväxttid har svaga band till det konventionella samhället med försvagade element som anknytning till föräldrar, svagt engagemang i skolarbete och svårigheter med att anta konventionella värderingar har större benägenhet att begå brott. Sociala förhållanden där brottsligheten blir inlärdd och förstärkt. Detta sker genom individens anknytning till brottsliga kamrater och brottsliga värderingar. För att brottsligheten inte ska eskalera i långvarig och allvarlig brottslighet gäller därför att avhålla den unge från brottsbenägna kamrater och att få denne att inte anta brottsliga värderingar.

Denna interaktiva process utvecklas under olika livscyklar som varierar med individens ålder. Under barn- och tonårsperioden fyller familjen en viktig funktion för att den unge ska förenas med det konventionella samhället vilket medför att denne inte begår brott. Allt eftersom den unge mognar kommer vänner, skolan samt ungdomskulturen ha inflytande över den unges beteende. När väl den unge närmar sig vuxenåldern blir vardagliga aktiviteter, arbete och den egna familjen viktiga element i den unges liv.

Enligt Thornberry (1987) är alla dessa processvariabler systematiskt relaterade till individens position i den sociala strukturen. Avgörande är social klasstillhörighet, minoritetsgruppsstatus och den sociala desorganisation som råder i området. Barn och ungdomar som kommer från socialt utsatta miljöer riskerar uppnå svagare band till det konventionella samhället samt att de i större utsträckning än andra ungdomar riskerar ägna sig åt kriminalitet.

Thornberry (1987) hävdar att denna interaktionsteori på ett bättre sätt förklarar orsakerna till att ungdomar begår brott än de tidigare kriminologiska teorierna, vilka brister utifrån tre viktiga förutsättningar. Dessa tenderar att förlita sig på orsaksstrukturer förbundna med ungdomsbrott utifrån ett statiskt snarare än ett dynamiskt förhållningssätt vilket innebär att det inte tas hänsyn till den växelverkan som råder mellan brottslighet och övriga sociala faktorer som berör den unge. De moderna teorierna har inte undersökt möjligheterna till progression avseende individens brottsliga beteende och de teoretiska modellerna fokuserar enbart på en begränsad åldersgrupp vilket innebär att den unges brottskarriär över tid inte undersökts. Teorierna utgår från likartade orsakseffekter oberoende av den position ungdomen har i den sociala strukturen. Varför brottsligheten varierar och vad som orsakar detta förklaras inte (Jmf. Sarnecki 2003).

Medling ska utifrån denna teori ses som en insats som görs i en rätt tidsperiod eller livsfas i ungdomsåren när den unge är på väg att söka efter sin identitet och hantera sin frihet. Den unge är i detta skede mottaglig för påverkan av brottsoffret, föräldrar och övriga familjemedlemmar avseende det olämpliga med att begå brott. Syftet med denna insats är att den unge ska få ökad insikt om brottets konsekvenser vilket förväntas medföra att denne inte begår nya brott samt att brottsoffret erbjuds materiell eller ekonomisk gottgörelse.

En annan integrerad teori som kan appliceras på ungdomar är Agnews (2005) *A General Theory of Crime and Delinquency*. Teorin skiljer sig åt från andra integrerade teorier eftersom den tar hänsyn till flera variabler och intervenerar flera mekanismer. Teorin visar utifrån en gruppvis indelning av specifika orsaker till brott i kluster organiserade utmed en individs livs domän. Exempelvis har individer som är lättretade, har låg självkontroll samt svagt föräldrastöd större benägenhet att begå brott. Större benägenhet att begå brott har även individer med äktenskapsproblem samt bristfällig utbildning som leder till arbetslöshet eller ett arbete som individen inte är nöjd med.

Teorin argumenterar för att individens livsdomän har ömsesidiga effekter på varandra vilket varierar under en individs levnadslopp. Brottshandlingar inverkar på domänerna och tidigare brottshandlingar påverkar efterföljande brottshandlingar. Domänerna påverkar varandra inbördes samt avseende brottshandlingar. Vidare att domänerna (inte linjära) till stor del har samtida effekter på brottshandlingar och effekter på varandra samt att biologiska faktorer och social miljö påverkar domänerna. Det är komplexa förhållanden som ömsesidigt förstärker och påverkar varandra ("the web of crime"). Exempelvis orsakar starka humörsvängningar och låg självkontroll en bristfällig uppfostran och bristfällig uppfostran i sin tur bidrar till humörsvängningar och låg självkontroll.

Agnew (2005) hävdar att bästa sättet att minska brottsligheten är att inrikta sig på att försöka ta reda på orsakerna till varför en individ begår brott. Dessa orsaker finns som oftast inbäddade i individens livsdomän. Teorin förklarar exempelvis varför ungdomar i tonåren begår mer brott än barn och vuxna. Orsaker som i många fall kan relateras till att föräldrarna i mindre utsträckning övervakar sina tonåringar, minskad social support av föräldrar och lärare, ökade krav avseende skolarbetet samt samröre med brottsbenägna kamrater. Arresteringar och olika straffpåföljder riktade mot ungdomar orsakar strain och har lite påverkan på de direkta orsakerna till varför en ungdom begår brott (Jmf. Merton 1938; Agnew 1992). Istället för arresteringar och olika straffpåföljder föreslår Agnew olika rehabiliteringsprogram däribland Restorative justice (medling) som inkluderar medling mellan en ung gärningsman och brottsoffret. Medlingsmötet innebär för ungdomen att negativa effekter i form av stigma

och avvisande minskar, vilket är vanligt förekommande bland de ungdomar som gripits. Brottsoffer, familjemedlemmar samt övriga blir engagerade till att förlåta ungdomen efter det att hon eller han reparerat den skada som skett till följd av brottet. Detta medför att ungdomen känner mindre strain. Angsträngningar görs i form av olika samhällsåtgärder som syftar till att ungdomens sociala band till det konventionella samhället stärks så att denne inte längre begår brott. Medling stärker banden mellan den unge och konventionella andra, gör denne medveten om den skada som uppkommit till följd av brottet samt ökar empatin för andra människor vilket kan resultera i att denne upphör med att begå brott.

Metod

Intervjuer

För att få en bra inblick i medlingsverksamheternas organisation, arbetssätt m.m. intervjuades en medlare från vardera Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamhet. De har båda arbetat med medling sedan verksamheterna startade och är därför väl insatta i medlingsarbetet. En av medlarna ombads att exemplifiera ett för verksamheterna vanligt medlingsfall samt båda ombads att besvara frågor som berör datamaterialet.

Ytterligare sex personer har intervjuats avseende frågor som berör datamaterialet. Tre poliser har intervjuats beträffande frågor om Rationell Anmälnans Rutin (RAR) avseende RAR-användning samt RAR-statistik. De arbetar vid polismyndigheterna i Gävleborgs och Västernorrlands län samt Rikspolisstyrelsen. De poliser som är från polismyndigheterna har varit involverade i medlingsverksamheterna så till vida att de till medlare förmedlat huvuddelen av de medlingsärenden som förekommit under aktuell medlingsperiod. Den polis som har mest kunskaper om RAR-systemet är från Rikspolisstyrelsen. Personen ifråga arbetar som förvaltningsledare för RAR samt som stödperson för övriga poliser i landet när det gäller frågor som berör RAR-användning och RAR-statistik. Vidare har åklagare från åklagarkammaren i Sundsvall och Gävle intervjuats för att få fram uppgifter om i vilken utsträckning åklagare beviljat åtalsunderlåtelse avseende de ungdomar som deltagit i medling. Slutligen har en statistiker vid Brottsförebyggande rådet intervjuats om lagföringsstatistiken och den bias som kan härledas till denna statistik. De personer som arbetar vid polismyndigheten i Västernorrlands län, Örnsköldsviks närpolisområde har intervjuats på arbetsplatsen. Övriga personer har intervjuats på telefon.

Om datamaterialet

Data för studien bygger på lagföringsstatistik från BRÅ samt uppgifter om ungdomar som registrerats som skäligen misstänkta för brott i polisens misstankeregister i RAR avseende polismyndigheterna i Gävleborg och Västernorrlands län.

Materialet består av medlingsprotokoll från medlingsverksamheterna i Hudiksvall och Örnsköldsvik. Medlingsprotokollen innehåller uppgifter om namn, personnummer, brottstyp, tidpunkt för medling, målsägare och målsman. För Hudiksvall finns medlingsprotokoll från 1996 och framåt och för Örnsköldsviks del från 1998 och framåt. Uppgifter om ungdomar som begått brott och inte deltagit i medling (kontrollgrupp) har inhämtats från RAR. Bearbetning av data har utförts med SPSS.

Tabell 1: Antalet ungdomar under 18 år som i Hudiksvall och Örnsköldsviks kommuner registrerats i polismyndigheternas register som skäligen misstänka utifrån specialkod 1150¹⁶

	Hudiksvall	Örnsköldsvik	Totalt
Pojkar	404	294	698
Flickor	120	137	257
Antal	524	431	955*

Not: RAR statistik utifrån specialkod *=1150 (Sökvägar i RAR: Resultatmodellen, statistik, FU/Antal ärenden och brott, personkategori – brottstatistik).

Statistiken som är ärenderelaterad¹⁷ redovisar totala antalet ungdomar (skäligen misstänkta) avseende Hudiksvall (960101-030531) samt Örnsköldsvik (980901-030531).

Det är 955 ungdomar som registrerats i polismyndigheternas register. Av dessa har 262¹⁸ inte kommit ifråga för medling under ovan aktuell medlingsperiod (det är ungdomar som inte heller tidigare kommit ifråga för medling). Kvar återstår 693 ungdomar som deltagit i medling och dessa ungdomar har inte tidigare deltagit i medling.

Det finns ytterligare en möjlighet att utifrån RAR-systemet få reda på hur många ungdomar under 18 år som varit misstänkta för brott i Hudiksvall och Örnsköldsvik under aktuell tidsperiod. Det är att använda funktionen ”Brottsdeltagande för misstänkt < 18 år”. Denna funktion anses vara säkrare när det gäller att spegla antalet misstänkta ungdomar i de båda kommunerna eftersom den statistik som presenteras inte är ärendebaserad.

Av den slagning som gjordes i denna funktion framkom att antalet ungdomar under 18 år misstänkta för brott är 838¹⁹ jämfört med 955. Antalet ska minskas med 693 (experimentgruppen) och då återstår 145 ungdomar fördelade mellan de båda orterna. Det bör poängteras att de ungdomar som är aktuella i detta hänseende inte kommit ifråga för medling under aktuell tidsperiod. Det innebär att siffran 955 är osäker och att bortfallet rör sig mellan 145-262.

¹⁶ Specialkod 1150 är en kod som förundersökningsledare angett i samband med anmälan i RAR-systemet avseende ungdomar under 18 år som begått brott.

¹⁷ Det kan finnas ungdomar som förekommit i flera ärenden.

¹⁸ Antalet 955 (ärenden utifrån specialkod 1150) har minskas med 693 (experimentgruppen) = 262. Återfallet för denna grupp har inte gått att få fram.

¹⁹ Källa: Polismyndigheterna i Gävleborgs och Västernorrlands län. Sökväg: RAR, resultatmodellen samt informationssök fysisk person. För Hudiksvall saknas statistikuppgifter för åren 1996 och 1997.

De poliser som intervjuats vid Hudiksvalls och Örnsköldsviks närpolisområde har en samstämmig syn om varför dessa ungdomar inte deltagit i medling. Det rör sig om selektionsförfaranden i förhållande till medlingsstegen vilka handlar om såväl objektiva som subjektiva sakskaäl:

- Mellan en till två procent²⁰ av de ungdomar som av polis eller medlare tillfrågats om att delta i medling har tackat nej till medling. De finns med i kontrollgruppen²¹
- Brottsoffer har tackat nej till medling. Motsvarande ställningstagande gäller för kontrollgruppen. Brottsoffer som om de blivit tillfrågade om att delta i medling valt att tacka nej till medling
- Det kan ha varit brott som inte lämpat sig för medling (narkotikabrott, sexualbrott, trafikbrott, brott i nära relationer m.fl.). Narkotikabrott och även huvuddelen av trafikbrotten är exempel på brott där det inte funnits något brottsoffer. De ungdomar som begått sådana brott finns inte med i experiment eller kontrollgruppen
- Föräldrar kan ha nekat ungdomarna att delta i medling. Samma förfarande kan appliceras på kontrollgruppen om ungdomarna hade varit aktuella för medling
- Det kan ha rört sig om ungdomar som begått brott i Hudiksvalls och Örnsköldsviksregionerna som kommer från andra platser i Sverige där avståndet omöjliggjort deltagande i medling. Medlare har bedömt att medling inte kan genomföras på grund av bl.a. ekonomiska skäl. Motsvarande bedömning gäller för kontrollgruppen om ungdomarna hade varit aktuella för medling
- Förundersökning har lagts ned på grund av att brott inte kunde styrkas, de misstänkta ungdomarna har ansetts vara oskyldiga, handlingarna har inte bedömts vara brott, brotten har dubbelanmälts, anmälan om brott har saknats (avser exempelvis brotten olaga intrång, ofredande vid enskilt område) samt att brotten inte gått att utreda. Berörda ungdomar finns inte med i experimentgruppen men kan finnas med i kontrollgruppen

Den totala populationen ungdomar som deltagit i medling vid Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter och som utgör experimentgruppen är i åldrarna 8 till 18 år. Snittåldern för experimentgruppen och kontrollgruppen är 15,2 respektive 15,3 år.

²⁰ Det är inte möjligt att ta fram procentsatsen för övriga punkter. Detta enligt Sundelin och Palm.

²¹ Det rör sig om ungdomar som om de hade blivit tillfrågade om att delta i medling skulle tackat nej till att delta (potentiella nejsägare).

Kontrollgruppen som består av 501 ungdomar har slumpmässigt valts ut från andra närliggande kommuner till Hudiksvall och Örnsköldsvik. Från Gävleborgs län deltar 203 ungdomar och från Västernorrlands län 298 ungdomar. Kontrollgruppen är i stort identisk med experimentgruppen i antal, ålder, kön, etnicitet, brottstyp (brottskod), brotthistorik, sociala egenskaper och demografiska förhållanden. Etnicitet avser enbart ungdomar som är födda i Sverige och i annat land än Sverige. Kontrollgruppen är ett slumpmässigt urval av ungdomar registrerade som skäligen misstänkta för brott i polismyndigheterna i Gävleborgs och Västernorrlands län RAR-system. Sökningar²² gjordes på ungdomar som var 18 år och yngre och som begått brott under aktuell medlingsperiod.

Sluttidsgränsen valdes till 2003-05-31 för att se om de ungdomar som ingår i experiment- och kontrollgruppen återföll i brott under en treårsperiod.

De ungdomar som ingår i kontrollgruppen var för Gävleborgs län hemmahörande i Söderhamn/Bollnäs (188), Hofors/Ljusdal (13) samt Sandviken (2). För Västernorrlands län var fördelningen Kramfors (136), Sollefteå (136), Härnösand (13), Sundsvall (8) samt Timrå (5). En strävan när det gällde urvalet till denna grupp var att ha med ungdomar från andra kommuner än Hudiksvall och Örnsköldsvik och som inte haft tillgång till medling under den tidsperiod som medling bedrivits i Hudiksvall och Örnsköldsvik. Ungdomarna har inte erbjudits medling. Dessa närliggande kommuner bedömdes förhållandevis likvärdiga Hudiksvall och Örnsköldsvik avseende demografiska förhållanden som befolkningens sammansättning och förändring vilket inkluderar ålder, kön, civilstånd, inkomst, utbildning, grad av brottslighet m.m.

Ungdomarna i kontrollgruppen har blivit föremål för samma insatser som experimentgruppen avseende rättsväsendets handläggning av brott som begås av unga. De påföljder som tillämpas på unga är böter, fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård inom socialtjänsten och ungdomstjänst samt slutna ungdomsvård. Vissa påverkansprogram kan ha funnits i de kommuner som utgör kontrollgruppen och det kan ha varit ungdomar som deltagit i påverkansprogram. Under den aktuella tidsperioden har ungdomar flyttat till andra orter i Sverige. För att kontrollera i vilken omfattning olika insatser vidtagits för de ungdomar som ingår i kontrollgruppen hade många kommuner behövts kontaktas. De aktuella kommunerna hade behövt sekretesspröva begäran om utelämnande av sådana uppgifter. Detta

²² Sökvägar i RAR: Formulärsök- fysisk person, kategori misstänkt med efterföljande sökvillkor: inskrivningsdatum, födelsetid, kön, områdeskod samt brottskod.

förfarande bedömdes som alltför omfattande, tidskrävande och osäkert vilket därmed uteslöts.

Tabell 2: Sammansättning för experimentgrupp och kontrollgrupp avseende kön.

	Hudiksvall*	Örnsköldsvik*	Totalt
<i>Experimentgrupp:</i>			
Pojkar	261	206	467
Flickor	123	103	226
Antal	384	309	693**
	Gävleborgs län	Västernorrlands län	
<i>Kontrollgrupp:</i>			
Pojkar	182	191	373
Flickor	26	102	128
Antal	208	293	501**

* = Medlingsperiod Hudiksvall (960101-030531) samt Örnsköldsvik (980901-030531). ** = Andelen flickor utgör 32,6 procent (experimentgrupp) samt 25,5 procent (kontrollgrupp).

Tabell 2 visar sammansättning för de båda grupperna avseende kön för Hudiksvall respektive Örnsköldsvik samt totala antalet ungdomar som ingått i de båda grupperna.

De ungdomar som ingår i experiment- och kontrollgruppen har utifrån individuella brottsrubriceringar brottsklassificerats i enlighet med brottsbalkens (BrB) kapitelindelning.

Huvuddelen av dessa ungdomar har begått brott som klassats som typiska ungdomsbrott exempelvis snatteribrott vilket medfört att ungdomarna omhändertagits eller gripits vid brottstillfället. De ungdomar som ingår i de båda grupperna har dessutom kontrollerats i RAR avseende funktionen raderade²³ personnummer. De ungdomar som fanns registrerade i detta register kontrollerades sedan gentemot experiment- och kontrollgruppen och de som fanns med i grupperna togs bort från respektive grupp. Detta innebär att det inte finns några ungdomar som i de båda grupperna blivit avförda i utredningen och inte längre är misstänkta för brott.

Brottsklassificeringen som gjordes i enlighet med brottsbalkens kapitelindelning avser *brott mot liv och hälsa* (misshandelsbrott), *brott mot*

²³ Det kan finnas ungdomar som registrerats som skäligen misstänkta för brott och att de i ett senare skede av utredningen blivit avförda och inte längre är misstänkta för brott. Ungdomarna har då raderats ur polisregistret.

frihet och frid (ofredande, olaga intrång, olaga hot), *sexualbrott* (sexuellt ofredande), *stöld, rån och andra tillgreppsbrott* (tillgrepp av fortskaffningsmedel, stöld, snatteri, inbrott och inbrottsförsök i butik, skola, uthus, båt, kiosk, fritidshus, person-och postrån), *bedrägeri och annan oredlighet* (bedrägeri, bedrägligt beteende, häleri, missbruk av urkund, urkunds förfalskning, falsk angivelse), *förskingring och annan trolöshet* (olovligt brukande, olovligt förfogande), *skadegörelsebrott* (skadegörelse, klotter), *brott mot allmän verksamhet* (övergrepp i rättssak), *mened, falskt åtal och annan osann utsaga* (falsk angivelse), *brott mot allmänheten* (mordbrand, allmänfarlig vårdslöshet) samt *övriga brott* (olaga vapeninnehav, framkallande av fara för annan).

Samtliga ungdomar som begått brott i Hudiksvall och Örnsköldsvik har tillfrågats om de vill delta i medling. I tabell 3 redovisas kontrollgruppens sammansättning i förhållande till experimentgruppen. Både kontrollgrupp- och experimentgrupp innehåller till övervägande del ungdomar som begått stöld, rån och andra tillgreppsbrott. Hudiksvall har inte medlat i brott som ingår i brottskategorierna sexualbrott, förskingring och annan oredlighet, brott mot allmän verksamhet, mened, falskt åtal och annan osann utsaga, brott mot allmänheten samt övriga brott. Beträffande brottskategorin brott mot liv och hälsa ingår inga flickor avseende Hudiksvall.

Tabell 3: Brottstyper för kontrollgrupp och experimentgrupp.

	Kontrollgrupp	Experimentgrupp		
		Örnsköldsvik	Hudiksvall	Totalt
Brott mot liv och hälsa	38 (7,6 %)	18	18	36 (5,2 %)
Pojkar	33	16	18	34
Flickor	5	2	-	2
Brott mot frihet och frid	41 (8,2 %)	31	8	39 (5,6 %)
Pojkar	37	25	8	33
Flickor	4	6	-	6
Sexualbrott				
Antal (pojkar)	5 (1,0 %)	4	-	4 (0,6 %)
Stöld, rån och andra tillgreppsbrott	305 (60,9 %)	211	290	501 (72,3 %)
Pojkar	194	122	170	292
Flickor	111	89	120	209
Bedrägeri och annan oredlighet	11 (2,2 %)	4	9	13 (1,9 %)
Pojkar	9	2	7	9
Flickor	2	1	2	3
Förskingring och annan trolöshet				
Antal (pojkar)	2 (0,4 %)	2	-	2 (0,3 %)
Skadegörelsebrott	93 (18,6 %)	32	59	91 (13,1 %)
Pojkar	90	31	58	89
Flickor	3	1	1	2
Brott mot allmän verksamhet	2 (0,4 %)	2	-	2 (0,3 %)
Pojkar	1	1	-	1
Flickor	1	1	-	1
Mened, falskt åtal och annan osann utsaga				
Antal (flickor)	2 (0,4 %)	1	-	1 (0,1 %)
Brott mot allmänheten		3	-	3 (0,4 %)
Pojkar		1	-	1
Flickor		2	-	2
Övriga brott				
Antal (pojkar)	2 (0,4 %)	2		2 (0,3 %)
Totalt	501 (100%)	309	384	693 (100%)

En särskild kodlista²⁴ utgiven av BRÅ gällande från och med år 1999 har använts. Kodning av brott innebär att man klassificerar gärningar genom att avgöra vilken kod (sifferbeteckning) gärningen ska redovisas under och varje gärning kodas oftast med en brottskod. Endast om brott av olika arter förövats får två eller flera brottskoder anges. De olika brottskategorierna innehåller således flera brott och många brottskoder exempelvis brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott som innehåller brott som stöld kan i sin tur indelas i flera brottskoder. Brottsmisstankar knutna till misstänkta personer hanteras inom respektive myndighets ärende hanteringssystem. Kodlistan användes för att utifrån experimentgruppen ta reda på vilken brottstyp en ungdom gjort sig skyldig till och utifrån brottstyp skapades sedan en kontrollgrupp likvärdig experimentgruppen.

Det har varit nödvändigt att få tillgång till polismyndigheternas misstankeregister för återfallsanalysen avseende ungdomar under 15 år. Detta eftersom lagföringsstatistiken endast tillhandahåller uppgifter om ungdomar över 15 år. De processtöd som användes för detta ändamål var RAR. Den sökfunktion i RAR som användes var informationssök, fysisk person med efterföljande sökvillkor som personnummer och skäligen misstänkt (MT). Begreppet skäligen misstänkt är ett uttryckssätt för att ange den nivå misstanken för brott ligger. Det lägsta beviskravet för utredning är att personen anses som skäligen misstänkt. Det innebär att konkreta, objektivt underbyggda omständigheter har förekommit som med viss styrka talar för att en viss person begått den gärning som misstanken avser. På denna misstankegrad kan till exempel en tvångsåtgärd som husrannsakan utföras. Att polismyndigheterna beviljat tillstånd till användandet av misstankeregistret ska ses som unikt. Misstankeregistret omfattar så kallade "känsliga personnummer" vilket innebär att endast polispersonal i sin tjänsteutövning har möjlighet att använda detta register, jag är själv polis.

Metodens lämplighet ur reliabilitets- och validitetshänseende

Det har visat sig att många medlingsverksamheter i Sverige haft betydande problem med att få medlingsärenden tillsända från polisen. Verksamheterna har under en längre tidsperiod endast fått ett fåtal medlingsärenden. Problemet gäller fortfarande för vissa medlingsverksamheter²⁵. Polisen har inte på ett bra sätt samarbetat med de olika medlingsverksamheterna och det har i sin tur medfört att ett antal medlingsverksamheter lagt ner sina verksamheter. Det har dock inte varit ett problem för Hudiksvalls och

²⁴ Brottsförebyggande rådet, kodningslista gällande fr.o.m. år 1999 avseende brott som redovisas vid anmälningar respektive misstankar om brott. Internet: www.bra.se.

²⁵ Riksföreningen Medling vid Brottt (RMVB): Internet. www.medlingvidbrott.se.

Örnsköldsviks medlingsverksamheter och det är inte heller ett problem som gäller för denna undersökning. Båda verksamheterna har haft riklig tillgång till medlingsärenden vilket varit ett avgörande skäl till varför verksamheterna valts ut för denna studie. Som tidigare nämnts har alla aktuella tillfrågats om medling och ett fåtal (1-2 procent) har tackat nej till medling.

Det faktum att båda verksamheterna producerat många medlingar framgår av en undersökning från Brå. År 1998 genomförde Brå en försöksverksamhet med medling vid brott, vilken senare utvärderades (Brå rapport 2000:8). Denna utvärdering visade att medlingsverksamheterna i Hudiksvall och Örnsköldsvik var de medlingsverksamheter i landet som skapat mest medlingsärenden under en ettårig försöksperiod. Det tyder på att medlingsverksamheterna är väl etablerade med en fungerande organisation som är uppbyggd kring samverkan i lokalsamhället. Medling kan ha marknadsförts på ett bra sätt och detta kan vara en bidragande faktor till varför många ungdomar valt att ställa upp på medling.

Ett problem som kan härledas till denna studie är att det går att hävda att medling nästan uteslutande når ungdomar som kan betraktas som särskilt känslolösa och ångerfulla ungdomar. Medling bygger på frivillighet vilket medför att det är möjligt att göra gällande att de ungdomar som utifrån de båda medlingsverksamheterna valt att ställa upp på medling kan vara mer ångerfulla än de ungdomar som tackat nej till medling. De kan ha varit mer motiverade att möta sitt offer, ta ansvar för sina handlingar och ha en vilja att förändra sitt beteende. Sådana ungdomar kan i detta sammanhang betraktas som att de ändå inte skulle återfalla i brott och för den gruppen kan medling vara verkningslös. Ett mindre antal ungdomar har valt att inte ställa upp på medling. Med de utvecklade metoder som Örnsköldsvik och Hudiksvall arbetat efter spelar inte motivering någon större roll. Denna bias bör ändå vara lika för experiment- och kontrollgruppen och detta bör således inte påverka resultatet i nämnvärd omfattning.

Det har inte förts någon statistik över hur många ungdomar som avböjt att delta i medling. Att ett fåtal ungdomar tackat nej till medling skulle utifrån ovanstående resonemang innebära att större delen av experimentgruppen varit motiverade att delta i medling. Då ska man även beakta att gruppmedlingar förekommit i Örnsköldsvik. Ett åttiototal ungdomar har deltagit i gruppmedlingar och bland dessa kan det ha funnits ungdomar som påverkats av gruppen att ställa upp på medling trots att de inte varit motiverade att delta i medling. Eftersom gruppmedling hållits konstant har det varit möjligt att kontrollera denna bias.

Av betydelse i detta sammanhang är urvalet till kontrollgruppen som inte innehåller ungdomar som deltagit i medling (medling har inte erbjudits) och

ungdomarna kommer från andra närliggande kommuner till Hudiksvall och Örnsköldsvik. En klar fördel med tanke på eventuella selektionseffekter²⁶ som kan associeras med medling. De ungdomar som ingår i kontrollgruppen är likvärdig experimentgruppen vilket har diskuterats tidigare i detta kapitel avseende kontrollgruppen. Det finns därför skäl att anta att ”brottshistorien” har hållits konstant genom att ingen eller ett fåtal har selekterats bort. Det innebär att de båda grupperna utan tvekan kan jämföras med varandra. I flera andra studier har detta inte varit möjligt på grund av brister i kontrollgruppernas sammansättning. Exempel på sådana brister är ungdomar som inte slumpmässigt valts ut, inte blivit kontrollerade avseende tidigare brottslighet samt lågt deltagarantal i grupperna (Jmf. Sherman och Strang 2004).

Polismyndigheternas register över skäligen misstänkta personer har varit helt avgörande för återfallsanalysen eftersom detta register är det enda register som möjliggör att se återfall i brott för ungdomar som är under 15 år. Hur förhåller sig misstankeregistret i förhållande till lagföringsstatistiken när det gäller att mäta ungdomars återfall i brott?

Enligt RAR-ansvarig²⁷ vid Rikspolisstyrelsen bör polismyndigheternas misstankeregister väl spegla det faktiska återfallet minst lika bra som lagföringsstatistiken. De ungdomar som registrerats i polisregistret har sannolikt blivit omhändertagna i samband med brottet. Att en ungdom under 15 år i ett senare skede av en utredning pekats ut som misstänkt av en annan ungdom eller någon annan person är inte särskilt troligt. Det kan trots allt finnas ungdomar som registrerats som skäligen misstänkta för ett brott och att de i ett senare skede av utredningen blir avförda och inte längre är misstänkta. Detta har diskuterats innan avseende raderade personuppgifter och det är således inget problem för denna studie.

Lagföringsstatistiken (lagförda personer) omfattar personer som dömts för brott, meddelats åtalsunderlåtelse eller godkänt strafföreläggande. Den tillhandahåller uppgifter om vilka brott personerna bedömts skyldiga till, vilken påföljd de fått samt deras kön och ålder. Statistiken omfattar beslut av åklagare och domar i tingsrätt. Personnummer på de ungdomar som deltagit (experimentgrupp) respektive inte deltagit i medling (kontrollgrupp) sändes till BRÅ med en begäran om lagföringsuttag. Av lagföringsuttaget har gått att se återfall för de gärningsmän som återfallit i brott inom en treårsperiod. I de fall en ungdom dömts till ett frihetsberövande under en tidsperiod har tidsgränsen för återfall skjutits fram motsvarande denna tidsperiod.

²⁶ I denna studie har selektionseffekter kontrollerats med hjälp av Heckmans tvåstegsmetod (Smits 2003). Resultaten av denna analys har inte nämnvärt skilt sig från de resultat som framkommit av regressionsanalyserna. Därför redovisas inte dessa resultat i studien.

²⁷ Lena Bolming.

Värt att notera när det gäller lagföringsstatistiken är att det bara gäller tingsrättsdomar, åtalsunderlåtelse samt strafförelägganden. Enligt BRÅ²⁸ betyder det att viss information kan utebli gällande lagföringar. Det är möjligt att en person frias i tingsrätten för att sedan fällas i hovrätten. Det kan även vara så att en person fälls i tingsrätten för att sedan bli friad i hovrätten. Inget av dessa två scenarier har gått att se i uttaget från BRÅ. Att konstruera ett uttag som följer varje individ till sista instans är komplicerat. För varje överklagad dom måste hovrättsdomen identifieras för att sedan undersöka om något friande har skett. Friande tingsrättsdomar är inte en lagföring. Då uttaget inte redovisar friande tingsrättsdomar som inte är en lagföring måste man i uttaget även identifiera fällande hovrättsdomar som inte har en fällande tingsrättsdom.

Det är enligt BRÅ möjligt att i siffror demonstrera hur fel det kan bli när sista instans inte redovisas. Utifrån lagföringarna för ungdomarna i kontrollgruppen, exempelvis gällande de över 15 år, har gått att se att det var 842 lagföringar och att 477 av dessa var tingsrättsdomar. Av dessa var det 30 som överklagades vilket innebär att 3,6 procent av dessa lagföringar kan ha ändrats eller vara fel. Det har då handlat om straffskärpning eller straffflindring varför andelen friade domar som inte syns i statistiken utgör en liten del av lagföringarna. Ungefär sju procent av samtliga domar i tingsrätterna är friande och motsvarande procentsats antas gälla för hovrätterna. Felet torde därför vara lika stort för både kontrollgruppen som för experimentgruppen vilket innebär att väntevärden m.m. får samma bias. Felmarginalen är liten och enligt BRÅ påverkar det inte resultatet.

En viktig fråga är om denna studie i tillräcklig omfattning kontrollerat gärningsmännens brotthistorik. Enligt Wilcox och Hoyle (2004) är detta nödvändigt eftersom det kan finnas ungdomar som under en period begått många brott. De har då en högre risk att återfalla i brott. Samtliga ungdomar som ingår i experiment- och kontrollgruppen har kontrollerats i RAR (Gävleborgs och Västernorrlands misstankeregister) avseende tidigare brottslighet. Det var 32 procent av ungdomarna i experimentgruppen som innan medlingsmötet (avser ej de brott som föranlett medling) registrerats som skäligen misstänkta för brott. Motsvarande procentsats för kontrollgruppen var 31 procent. I detta fall räknades de brott som gjorts närmast i tid 1996-01-31 (Hudiksvall) och 1998-09-01 (Örnsköldsvik) som ursprungsbrott och tidigare brottslighet blev då de brott som registrerats i misstankeregistret före ursprungsbrottet. Det bör poängteras att misstankeregistret inte är helt tillförlitligt eftersom ungdomar kan ha begått brott som inte upptäckts och dessa brotts handlingar finns då inte registrerade i misstankeregistret. Förutom att samtliga ungdomar kontrollerats i RAR

²⁸ Staffan Johansson, statistiker vid Brottsförebyggande rådet.

avseende tidigare brottslighet ingår variabeln brottshistorik i regressionsanalyserna. Kombinationen av ett slumpmässigt urval till kontrollgruppen, kvasi- experiment samt statistisk metod i enlighet med de tre huvudvägar som föreslås av Wilcox och Hoyle (2004 s 43) har medfört att denna studie tagit hänsyn till gärningsmännens tidigare brottslighet.

Ett annat problem att beakta är huruvida de ungdomar som deltagit i denna undersökning av åklagare tilldelats åtalsunderlåtelse i större utsträckning än andra ungdomar som inte deltagit i medling. Medling i Sverige bedrivs idag parallellt med rättsprocessen. Återfallsstudier av medling bör beakta yttre faktorer såsom brottsoffrens vilja att rapportera brotten samt den polisiära effektiviteten. Vidare bör beaktas på vilket sätt rättssystemet agerar. Utifrån det sistnämnda har åklagarna enligt 17 § i Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare möjlighet att ta hänsyn till om medling förekommit vid åtal av unga lagöverträdare. Det kan i praktiken medföra att de ungdomar som deltagit i medling vid Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter i större utsträckning fått åtalsunderlåtelse än de ungdomar som gjort sig skyldiga till brott och inte deltagit i medling. Det kan hävdas att ungdomarna enbart ställt upp på medling för att få åtalsunderlåtelse. Detta har medlare vid de aktuella medlingsverksamheterna inte märkt av på något sätt.

Om så är fallet bör noteras att medling ändå haft effekt, men det är då inte den effekt som kan relateras till teorier som berör medling. Detta är inget större problem för denna undersökning, eftersom under den tid som medling bedrivits vid de båda verksamheterna har åklagarna²⁹ varit sparsamma med att bevilja en ungdom åtalsunderlåtelse³⁰.

De ungdomar som deltagit i medling beträffande Örnsköldsviks medlingsverksamhet har innan medlingsmötet kontrollerats i socialtjänstens register för att ta reda på om ungdomarna varit föremål för insatser från socialtjänstens sida. Enligt medlare³¹ fanns inte flertalet av dessa ungdomar registrerade hos socialtjänsten i Örnsköldsvik. Flera ungdomar som deltagit i medling vid de båda medlingsverksamheterna och de ungdomar som ingår i kontrollgruppen har flyttat till andra kommuner i Sverige och mantalsskrivit sig där. För att kontrollera dessa ungdomar avseende eventuella insatser från socialtjänstens sida hade ett 40- tal kommuner behövt kontaktas med en begäran om att få göra slagningar i deras socialregister. En begäran som kommunerna hade behövt ta ställning till utifrån ett sekretessförfarande innan ett eventuellt medgivande lämnats. Detta ansökningsförfarande

²⁹ Åklagare Bengt Wikblom samt Krister Frykman vid åklagarkammaren i Sundsvall och Gävle.

³⁰ Endast ett fåtal ungdomar har varit föremål för åtalsunderlåtelse och det har uteslutande förekommit i samband med att ett gottgörelseavtal har upprättats. Åtalsunderlåtelse i samband med gottgörelseavtal berör inte kontrollgruppen.

³¹ Pia Byström, Örnsköldsviks medlingsverksamhet.

bedömdes som allt för osäkert och tidskrävande och uteslöts därmed. Denna bias bör dessutom vara lika beträffande experiment- och kontrollgruppen och utgör således inte ett problem för denna studie.

Det har inte varit möjligt att i RAR kontrollera i vilken utsträckning återfallen skiljer sig åt kommunerna emellan (exempelvis procent i återfall 10 år tidigare). Polismyndigheterna i Gävleborgs och Västernorrlands län installerade RAR 1995. Detta system kan inte användas för att ta fram generell återfallsdata som berör kommunerna. Det kan finnas kommuneffekter som innebär större återfall i vissa eller någon av de kommuner som ingår i undersökningen. De poliser som intervjuats har dock inte observerat några kommuneffekter i form av större återfall i vissa kommuner. De har under lång tid arbetat vid respektive polismyndighet och de har god kännedom beträffande de ungdomar som varit aktuella i ett brotts hänseende³². Därmed kan antas att det inte råder några påtagliga skillnader i återfall mellan kommunerna och att detta inte påverkat resultatet i denna studie.

Av betydelse är även att framhäva några av de styrkor som är förenat med detta material. I experimentgruppen och kontrollgruppen ingår en stor population av ungdomar. Tidigare studier har visat att bortfall i form av lågt deltagarantal medför problem i samband med utvärderingar. Vanligtvis har i dessa studier deltagarantalet i genomsnitt varierat mellan 40 till 60 procent (Jmf. BRÅ 2005:14; Sherman och Strang 2004). Medlingsverksamheterna i Hudiksvall och Örnsköldsvik har till skillnad från andra medlingsverksamheter i Sverige fått många medlingsärenden tillsända från polisen vilket utmynnat i en stor experimentgrupp. Många medlingsärenden är ett resultat av att Hudiksvalls och Örnsköldsviks kommuner skapat en bra organisation kring medling som är uppbyggd kring samverkan och som förankrats i kommunerna. Organisationsformer som andra kommuner rekommenderats ta efter. Berörda samverkansparter på de båda orterna har insett betydelsen av att ha en väl fungerande medlingsverksamhet.

Kontrollgruppen är i stort jämförbar med experimentgruppen och de ungdomar som ingår i denna har slumpmässigt valts ut från närliggande kommuner till Hudiksvall och Örnsköldsvik. Dessutom är den i stort identisk med experimentgruppen utifrån variabler som exempelvis ålder, kön, etnicitet, brottstyp (brottskod) och brottshistorik vilket innebär att de båda grupperna i hög grad kan jämföras med varandra. Detta har ansetts viktigt för att motverka selektion.

³² Utan att överdriva betydelsen av detta bör viss försiktighet beaktas gällande resultaten.

Risken för att en ungdom ska återfalla i brott har uppskattats med hjälp av logistisk regression (binär) samt Pearsons Chi-square test har använts för prövning av statistiskt signifikans. Eftersom syftet är att studera om det finns ett samband mellan deltagande i medlingsverksamhet och återfall i brott lämpar sig inte linjär regression, då den beroende variabeln bara kan anta två värden, ja och nej.

Etiska överväganden

Regionala etikprövningsnämnden i Umeå har godkänt studiens genomförande. Lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor ska tillämpas på forskning som innefattar behandling av känsliga personnummer enligt 13 § personuppgiftslagen (1998:204). Även personuppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller frihetsberövanden enligt 21 § personuppgiftslagen. Denna studie har behandlat sådana uppgifter. Därutöver har polismyndigheterna i Gävleborg och Västernorrlands län för särskilt angivet forskningsändamål lämnat tillstånd att i myndigheternas RAR-system söka information om förekomsten av utpekade och misstänkta personer. Denna rätt har lämnats med förbehåll enligt 14 kap 9 § sekretesslagen (1980:100) att den inhämtade informationen endast får användas i det angivna syfte som innebär en analys av ungdomars eventuella återfall i kriminalitet. Erhållen information har inte använts på sådant sätt att enskild person eller förundersökning gått att identifiera i det slutliga materialet.

Variabler

De variabler som databehandlats är medling, återfall, kön, etnicitet (ungdomar födda i Sverige och utomlands), åldersgrupp (över och under 15 år), ort (Hudiksvall, Örnsköldsvik), gruppmedling (förekommit, inte förekommit), gottgörelse (förekommit, inte förekommit), brottshistorik (begått brott tidigare, ej begått brott tidigare) samt målsägarestatus (juridisk, privat). Beroende variabel är återfall och oberoende variabler var övriga. Även olika brottskategorier har ingått för att jämföra styrkan av medlingseffekter för respektive brottskategori som innehöll fem kategorier (brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid, stöld, rån och andra tillgreppsbrott, skadegörelsebrott och övriga brott). Övriga brottskategorier har inte ingått som egna brottskategorier i databehandlingen eftersom antalet ungdomar i dessa brottskategorier understiget 30 till antalet vilket initialt sattes som en nedre gräns för att ingå i databehandlingen som en egen brottskategori. Primärt är inte studiens syfte att undersöka hur kön, etnicitet, åldergrupp och brottshistorik påverkar variabeln återfall, men eftersom de sannolikt påverkar benägenheten att återfalla i brott fyller de en funktion som kontrollvariabler och kan stärka resultatet.

Analysmetod

Data har behandlats i statistikprogrammet SPSS (14.0 for Windows). Korstabeller, frekvenstabeller, Pearson Chi-Square (χ^2) och logistisk regressionsanalys (binär) har använts för att presentera tillgänglig data på lämpligt sätt. Logistisk regressionsanalys valdes eftersom den beroende variabeln var dikotom och de oberoende variablerna kategoriska. Odds ratiot ($\exp(B)$)³³ ska förstås utifrån oddskvoter som handlar om hur stark risken för något beror på något annat (Ribe 1999).

Tillsammans utgör experimentgruppen och kontrollgruppen 1194 ungdomar i återfallsanalysen. De ungdomar som vid brottstillfället var 15 år och äldre (593) har med hjälp av BRÅ lagföringsuttag kontrollerats avseende återfall i brott. Polismyndigheterna i Gävleborg och Västernorrlands läns register över skäligen misstänkta personer har använts för återfallsanalysen för övriga ungdomar (601) som vid brottstillfället var under 15 år. En individuell sökning har skett på varje individ, för att utreda ursprungsbrott och eventuellt återfall både i misstanke- och lagföringsregistret. Sökning på återfall avseende experimentgruppen har gjorts på brott inskrivna från det individuella datumet för medling och tre år framåt. Därefter genomfördes samma sökning på individ för de ungdomar som inte deltagit i medling. I detta fall räknades de brott som gjorts närmast i tid 1996-01-31 (Hudiksvall) och 1998-09-01 (Örnsköldsvik) som ursprungsbrott och ett eventuellt återfall blev då när brottet görs efter ursprungsbrottet och tre år framåt. Samtliga ungdomar som ingår i experiment- och kontrollgruppen och som vid brottstillfället var under 15 år har även utifrån personnummer kontrollerats i polisens person och adressregister (PPA). PPA registret har använts för att se om en ungdom under aktuell tidsperiod folkbokförts på annan ort i Sverige. I sådana fall har aktuell polismyndighet kontaktats med en begäran om slagning i den myndighetens register över ungdomar som registrerats som skäligen misstänkta.

Alternativ databehandling av materialet hade varit att använda Cox regressionsanalys för att i studien inkludera exempelvis tre tidsserier för att ta reda på om medling visar starkare brottsförebyggande effekter i början av en återfallsperiod för att sedan avta med tiden. Ett annat alternativ hade varit att utifrån lagföringsstatistiken och polismyndigheternas misstankeregister ta reda på vilka typer av brott ungdomarna återfallit i. Dessa alternativ uteslöts till följd av att arbetsinsatsen skulle bli allt för omfattande. Materialet som helhet har betydande styrkor som diskuteras innan i detta kapitel. Beträffande det andra alternativet kan antas att ungdomarna skulle återfalla i typiska ungdomsbrott som ingår i

³³ Oddsration är ett mått på effektstorlek. I ett medlingshänseende speglar det risken eller oddset för att en ungdom ska återfalla i brottslig verksamhet.

brottskategorierna stöld, rån och andra tillgreppsbrott samt skadegörelsebrott. Snatteri och skadegörelse är brott som är vanliga bland ungdomar.

Resultat

Effekter av medling på återfall

Nedan presenteras resultatet avseende återfallsfrekvens för de ungdomar som deltagit (experimentgrupp) respektive inte deltagit (kontrollgrupp) i medling samt utifrån könsfördelning, ålder och etnicitet.

Tabell 4: Återfall i brott efter kön, etnicitet, åldersgrupp samt huruvida ungdomarna har deltagit i medling.

	Återfall	n
Deltagit i medling	27,6 %	(191)
Inte deltagit i medling	42,9 %	(215)
Pojkar	42,6 %	(358)
Flickor	13,6 %	(48)
Över 15	37,0 %	(220)
Under 15	31,0 %	(186)
Födda i Sverige	33,0 %	(366)
Födda utomlands	46,5 %	(40)

Signifikans: medling & kön $p < 0.001$.; etnicitet & åldersgrupp $p < 0.05$.

Tabell 4 visar att de ungdomar som deltagit i medling har återfallit i mindre utsträckning jämfört med de ungdomar som inte hade deltagit i medling. Återfallsfrekvensen för de som deltagit i medling är 15,3 procentenheter lägre. Resultatet i tabell 4 indikerar att medling har större betydelse på återfall avseende om man är född i Sverige eller ej och om man är över eller under 15 år. Den största skillnaden i återfallsfrekvensen återfinns dock mellan pojkar och flickor.

En logistisk regressionsanalys gjordes för hela stickprovet där den beroende variabeln var återfall och de oberoende variabler var medling, kön, etnicitet, åldersgrupp och brottshistorik. Syftet var att se hur variablerna påverkar varandra.

Tabell 5: Resultat från logistisk regressionsanalys för hela populationen avseende återfall i brott.

	B	Exp(B)
Medling:		
Inte deltagit	0,750	2,116***
Deltagit (ref)		
Kön:		
Pojkar	1,350	3,858***
Flickor (ref)		
Etnic:		
Inte födda i Sverige	0,393	1,481
Födda i Sverige (ref)		
Åldersgrupp:		
Över 15 år	-0,135	0,874
Under 15 år (ref)		
Brottshistorik:		
Begått brott tidigare	1,173	3,232***
Ej begått brott tidigare (ref)		
Konstant	-2,407	0,090***
Nagelkerke's R2		0,217

*** = Signifikant på 0.001-nivå, ** = Signifikant på 0.01-nivå, * = Signifikant på 0.05-nivå. (ref) = referenskategori.

Enligt resultatet i tabell 5 återfaller de som deltagit i medling i mindre utsträckning än de som inte deltagit i medling oberoende av kontrollvariablerna. Risker för att återfalla i brott är dubbelt så stort för de ungdomar som inte deltagit i medling jämfört med de ungdomar som har deltagit i medling. Analysen visar vidare att det finns ett samband mellan kön och återfall. Risker för att en pojke ska återfalla i brott är 3,8 gånger så stort som att en flicka ska återfalla i brott. Variablerna etnicitet och åldersgrupp är däremot inte signifikanta, dvs det finns inget statistiskt säkerställt samband för om ungdomar födda utomlands eller födda i Sverige samt ungdomar över eller under 15 år ska påverka återfallsfrekvensen. Av ungdomar födda i Sverige återföll 33 procent och av ungdomar födda utomlands återföll 46,5 procent. Det gick inte med säkerhet fastställa någon skillnad i risken för återfall med avseende på etnicitet vid införande av variabeln tidigare brottslighet. Förklaringen ligger sannolikt i att gruppen utlandsfödda ungdomar var mer brottsbelastade, 49 procent hade tidigare brottshistorik medan motsvarande för ungdomar födda i Sverige var 30

procent (Redovisas ej i tabell). Risken att ungdomar som begått brott tidigare ska återfalla i brott är ca 3,2 gånger större än för de ungdomar som inte begått brott tidigare. Nagelkerke's R^2 är ett försök att imitera R^2 värdet i linjär regression baserat på sannolikhet och kan anta värden mellan 0 och 1. Modellen ovan förklarar ca 22 procent av variationen enligt Nagelkerke's R^2 approximation. Vid bivariata analyser som inte redovisas här är kön och brottshistorik de variabler som individuellt förklarar mest av variansen ca 11 procent vardera, därefter medling ca 3 procent, etnicitet och åldersgrupp < 1 procent. Det antyder att även om medling har effekt förklarar den bara en liten del av varför ungdomar återfaller i brott.

För olika målsägarestatus

Det finns ett värde i att avgöra om det finns några statistiska signifikanta skillnader i återfall för de ungdomar som deltagit i medling med avseende på målsägarestatus. Detta för att se om resultatet följer majoriteten av utländska studier som inte visat tydliga effekter av medling avseende juridiska målsägare. Ej juridisk målsägare ska likställas med privatpersoner vilket innebär att det vid medlingsmötet funnits ett tydligt personligt offer som kränkts av brotts handlingen. Kategorin juridiska målsägare har vid medlingsmötena till övervägande del representerats av personer som inte personligen berörts av de brotts handlingar som föranlett medling. Det har i många fall varit företrädare för butiker, varuhus eller andra liknande inrättningar. Nedanstående tabell presenterar resultatet för kategorin ej juridisk målsägare samt juridiska målsägare.

Tabell 6: Återfall i brott efter målsägandestatus och medling i procent.

	Deltagit i medling		Inte deltagit i medling	
Återfall: (Ej juridisk målsägare)	35.4 %	(56)	53.4 %	(79)
Återfall: (Juridiska målsägare)	24.6 %	(121)	39.1 %	(135)

Signifikans: $p < 0.001$.

Tabell 6 visar att det finns ett statistiskt säkerställt samband mellan medling och återfall när det gäller privata målsägare. Det finns även ett statistiskt säkerställt samband mellan medling och återfall när det gäller juridiska målsägare. Generellt verkar det som att ungdomar som begått brott mot privata målsägare oberoende om de har deltagit medling eller ej återfaller i större utsträckning än de som begått brott mot juridiska målsägare.

Effekterna på återfallsfrekvensen av medling tenderar att vara relativt lika för brott mot juridiska och ej juridiska målsägare.

För att avgöra om det finns några signifikanta skillnader i återfall med avseende på målsägandestatus för de ungdomar som deltagit i medling gjordes en logistisk regressionsanalys. Återfall var beroende variabel och målsägarestatus samt kontrollvariablerna kön, etnicitet och brottshistorik var oberoende variabler.

Tabell 7: Multivariat analys: Återfall i brott (oddskvoter).

	M1	M2	M3	M4	M5
Målsägarestatus:					
Juridisk målsägare	0,592**	0,622*	0,805	0,842	0,914
Privat målsägare (ref)					
Kön:					
Pojkar			4,511***	4,421***	4,055***
Flickor (ref)					
Etnicitet:					
Inte födda i Sverige		3,016***		2,842***	2,471**
Födda i Sverige (ref)					
Brottshistorik:					
Begått brott tidigare					2,096***
Ej begått brott tidigare (ref)					
Konstant	0,549***	0,476***	0,144***	0,127***	0,100
Nagelkerke's R2	0,033	0,062	0,127	0,150	0,177

*** = Signifikant på 0.001-nivå, ** = Signifikant på 0.01-nivå, * = Signifikant på 0.05-nivå, (ref) = referenskategori.

I den första modellen (M1) var den oberoende variabeln målsägarestatus. Resultatet indikerar att de ungdomar som begått brott mot juridisk målsägare och som deltagit i medling återföll i lägre utsträckning än de ungdomar som begått brott mot privata målsägare och deltagit i medling. I modell 2 inkluderades etnicitet som en oberoende kontrollvariabel vilket gav ett liknande resultat som i modell 1. Det innebär att oberoende av etnicitet återfaller de som deltagit i medling och begått brott mot juridisk målsägare i mindre utsträckning. I modell 3 användes enbart kön som oberoende kontrollvariabel. Oddskvoten närmade sig 1 och variabeln målsägarestatus

var inte längre signifikant. Sedan gjordes en modell 4 med både kön och etnicitet som oberoende kontrollvariabler med ett resultat som inte skiljer sig nämnvärt från modell 3. Det innebär att oberoende av variabeln kön var skillnaden i återfall med avseende på variabeln målsägarestatus för dem som deltagit i medling inte signifikant. Förklaringen till den skillnad som redovisades i den bivariata analysen i tabell 6 ligger i att i de fall där brott har begåtts mot en privat målsägare har 85,4 procent av gärningsmännen varit pojkar medan motsvarande fördelning för juridisk målsägare är 59,2 procent (Redovisas ej i tabell). Det beror alltså på att det i urvalet är ovanligare att flickor begår brott mot privata målsägare. Slutligen gjordes en modell 5 där även variabeln brottshistorik infördes. Slutsatsen är att det inte går att påvisa några signifikanta skillnader huruvida ungdomar som deltar i medling återfaller i större eller mindre utsträckning beroende om de begått brott mot juridisk eller privat målsägare.

För respektive kön

I tabell 8 visas resultatet för kategorin pojkar och flickor när det gäller skillnader i återfall för dem som deltagit respektive inte deltagit i medling vid de båda medlingsverksamheterna. Flickor återfaller dock i lägre utsträckning än pojkar vilket tidigare studier visat.

Tabell 8: Återfall i brott efter deltagande respektive inte deltagande i medling för pojkar och flickor i procent.

	Deltagit i medling		Inte deltagit i medling	
Återfall: (pojkar)	35.8 %	(167)	51.2 %	(191)
Återfall: (flickor)	10.6 %	(24)	18.8 %	(24)

Signifikant = $p < 0.05$ (pojkar) respektive = $p < 0.001$ (flickor).

För kategorin pojkar är skillnaden i återfall för dem som deltagit respektive inte deltagit i medling statistiskt säkerställd. För de pojkar som deltagit i medlingsverksamhet minskar risken för att återfalla i brott. Enligt tabell 8 har återfallsfrekvensen för pojkar reducerats med 15,4 procentenheter vid deltagande i medlingsverksamhet.

Likväl som för pojkarna som för flickorna är skillnaden i återfall för dem som deltagit respektive inte deltagit i medling statistiskt säkerställd och medling visar en effekt på återfallsfrekvensen. Ser man enbart till skillnaden i procentenheter ser medling ut att ha en bättre effekt på pojkar men

minskningen i procentenheter motsvarar en minskning med 31 procent för pojkarna och 43 procent för flickorna. Det finns här en antydning om att medling kan ha en bättre effekt på flickor. Det går dock med säkerhet att hävda att medling har effekt på återfallsfrekvensen för båda könen.

För ort, gruppmedling samt gottgörelse

I tabell 9 redovisas återfallsfrekvens för ungdomar som deltagit i medling. Syftet var att se om det fanns några skillnader i effektivitet, d v s om ungdomar återfaller i mindre utsträckning om de inkluderat gottgörelseavtal i medling, deltagit i gruppmedling eller om det fanns några skillnader mellan medlingsverksamheterna i Örnsköldsvik och Hudiksvall.

Tabell 9: Återfall efter variablerna gottgörelse, gruppmedling och ort och där urvalet varit de som deltagit i medling i procent.

	Återfall	n
Deltagit i gottgörelse	28,1 %	(83)
Ej deltagit i gottgörelse	27,1 %	(108)
Deltagit i gruppmedling	23,2 %	(19)
Ej deltagit i gruppmedling	28,2 %	(172)
Hudiksvall	28,6 %	(110)
Örnsköldsvik	26,2 %	(81)

Signifikans: $p > 0,1$ för samtliga kategorier.

Skillnaden i återfall för de som inkluderat och inte inkluderat gottgörelseavtal är relativt liten och det går inte att dra några slutsatser av detta eftersom resultatet inte var signifikant.

Av de ungdomar som deltagit i gruppmedling återföll 23,2 procent medan 28,2 procent av de ungdomar som deltagit i "enskild" medling återföll. Resultat var dock inte signifikant så det går inte att statistiskt säkerställa att gruppmedling får ett annat utfall i återfallsfrekvensen än "enskild" medling. Vidare går det inte att se några tydliga skillnader i effektivitet mellan medlingsverksamheten i Örnsköldsvik och Hudiksvall.

För olika brottskategorier

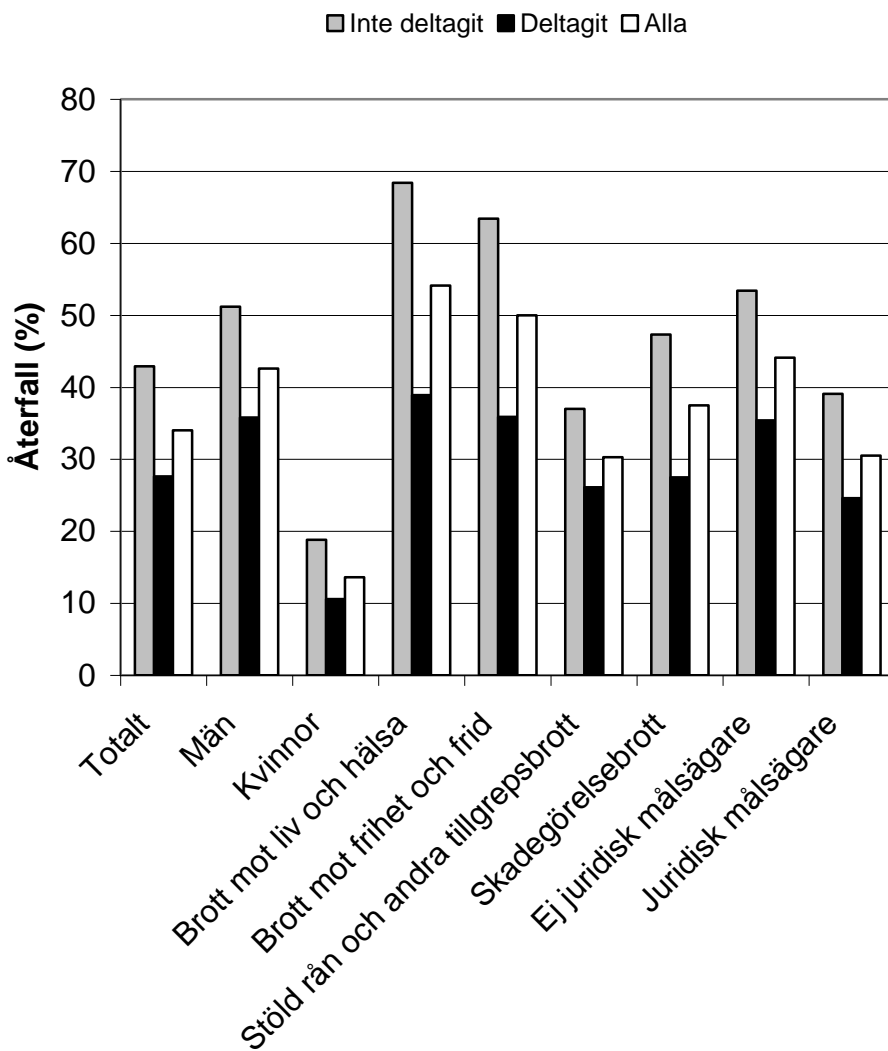
För brottskategorierna brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid, stöld, rån och andra tillgreppsbrott samt skadegörelsebrott undersöktes effekter av medling. Valet av brottskategorier grundar sig på att de ungdomar som begått brott och som ingår i dessa brottskategorier överstigit 30 till antalet. Övriga brottskategorier innehåller kategorier där antalet < 30. Resultaten från analysen nedan redovisas ej i tabellform men återfallsfrekvensen finns sammanställd i figur 2.

I brottskategorin brott mot liv och hälsa (misshandelsbrott) ingick totalt 74 ungdomar varav 36 hade deltagit i medling och 38 som inte hade deltagit. Av dem som hade deltagit i medling återföll 38,9 procent (14) och av dem som inte hade deltagit återföll 68,4 procent (26). Skillnaden i återfall för dem som deltagit respektive inte deltagit i medling är statistiskt säkerställd (Signifikant på 0,05-nivå). Det går alltså att med säkerhet hävda att medling minskar risken för återfall för de ungdomar som begått brott mot liv och hälsa.

De ungdomar som ingick i brottskategorin brott mot frihet och frid (ofredande, olaga intrång, olaga hot) var till antalet 80. Av dessa deltog 39 i medling varav 35,9 procent (14) återföll. Det var 41 ungdomar som inte deltog och av dessa återföll 63,4 procent (26). Även för brott mot frihet och frid är skillnaden i återfall för dem som deltagit respektive inte deltagit i medling statistiskt säkerställd (Signifikant på 0,05-nivå).

Antal ungdomar som ingick i brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott var 806 varav 501 deltagit i medling och 305 som inte deltagit. Av dem som deltagit i medling återföll 26,1 procent (131) och beträffande dem som inte deltagit återföll 37,0 procent (113). Även för stöld, rån och andra tillgreppsbrott har medling en effekt och återfallen är 10,9 lägre procentenheter (Signifikant på 0,001-nivå).

I brottskategorin skadegörelsebrott ingick totalt 184 ungdomar. Av dem som deltagit i medling (91) återföll 27,5 procent (25) och av dem som inte deltagit (93) återföll 47,3 procent (44). Likväl som för tidigare brottskategorier finns det ett signifikant samband mellan medling och återfall för de ungdomar som begått skadegörelsebrott (Signifikant på 0,01-nivå). I figur 2 visas en sammanställning av återfallsfrekvensen för olika brottskategorier. I figuren finns även variablerna kön och målsägarestatus representerad.

Figur 2: Återfall i brott efter kön, brottskategorier och målsägandestatus i procent³⁴.

³⁴ Etnicitet och åldersgrupp har utelämnats eftersom de ingått som kontrollvariabler och de är inte kontrollerade för medling. Åldersgrupp var dessutom inte signifikant. För samtliga har medling visat signifikanta effekter.

Strategiska brott

Det finns brottstyper som i ett medlingshänseende är särskilt intressanta att undersöka. De handlar om typiska ungdomsbrott som går under benämningen strategiska brott. Dessa brott ingår i brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott. Utifrån denna brottskategori har i undersökningen tre typer av strategiska³⁵ brott identifierats. Det är brotten tillgrepp av fortskaffningsmedel, stöld samt rån. Det är brottstyper som tidigt i en brottskarriär indikerar en lång och omfattande brottskarriär till skillnad från brottstyper som snatteri, trafikbrott, rattfylleri och övriga trafikbrott som associeras med låg risk att anta karriärkriminalitet (Brå rapport 2000:3). Detta är en fråga som inte tidigare i tillräcklig omfattning undersökts i såväl svensk som internationell forskning. Av intresse är därför att se återfallsfrekvensen för de ungdomar som begått dessa brott och deltagit i medling. Visar medling effekter även på de strategiska brotten kan medling förväntas förhindra att ungdomar utvecklar en karriärkriminalitet.

Resultatet bygger på en kontrollgrupp om 80 ungdomar och en experimentgrupp om 155 ungdomar. Av dem som inte hade deltagit i någon medlingsverksamhet återföll 58,8 procent (47) medan återfallsfrekvensen för dem som hade deltagit i medling var 35,7 procent (41). Medling visar effekt och resultatet är statistiskt säkerställt (Signifikant på 0,01- nivå). Återfallsfrekvensen är 23,1 procentenheter lägre för dem som deltagit i medling. Motsvarande minskning för brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott ur vilka de strategiska brotten härrör ifrån är 10,9 procentenheter (Redovisas ej i tabell). Det är ett intressant resultat eftersom oavsett om ungdomarna deltagit i medling verkar det som att de ungdomar som begått brott som kan härledas till de strategiska brotten återföll i högre utsträckning. Resultatet tyder också på att medling har starkare effekter för strategiska brott än för hela brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott.

I tabell 10 redovisas resultatet av en logistisk regressionsanalys för strategiska brott. Beroende variabel var återfall och oberoende variabler var medling samt kontrollvariablerna kön, etnicitet, brotthistorik och åldersgrupp. Resultatet för den typen av brott visar att risken (oddskvoter) för de ungdomar som inte deltagit i medling återfaller 2,8 gånger större utsträckning än de som deltagit i medling vilket är högre än för hela populationen som var 2,1 (Jmf tabell 5). Det innebär inte att återfallen var lägre för de strategiska brotten. Det var inte någon statistisk säkerställd

³⁵ Av Brå rapport 2000:3 framgår att mer än var fjärde person (27 procent) som i sin debut lagförs för tillgrepp av fortskaffningsmedel kommer senare att tillhöra den grupp som svarar för ungefär 50 procent av den totala brottsligheten. Risken för de ungdomar som i sin debut lagförs för rån och stöld ska bli kroniska brottslingar är 19 respektive 16 procent.

skillnad i återfall med avseende kontrollvariablerna kön och etnicitet för strategiska brott. Fördelningen i urvalet för de strategiska brotten omfattade, av totalt 195 ungdomar var endast 32 kvinnor och endast 14 hade utländsk bakgrund, därför bör man vara försiktig med tolkningen av resultatet.

Tabell 10: Multivariat analys: Återfall i brott för ungdomar som begått strategiska brott (oddskvoter).

	B	Exp(B)
Medling:		
Inte deltagit	1,032	2,806***
Deltagit (ref)		
Kön:		
Pojkar	0,752	2,122
Flickor (ref)		
Etnic:		
Inte födda i Sverige	0,111	1,118
Födda i Sverige (ref)		
Brottshistorik:		
Begått brott tidigare	0,917	2,502**
Ej begått brott tidigare (ref)		
Konstant	-1,705	0,182***
Nagelkerke's R2		0,154

*** = Signifikant på 0.001-nivå, ** = Signifikant på 0.01-nivå, * = Signifikant på 0.05-nivå. (ref) = referenskategori.

Jämförelse av effekter av medling mellan brottskategorier

De i Sverige vanligaste medlade ungdomsbrotten kan härledas till brottskategorierna stöld, rån och andra tillgreppsbrott, brott mot liv och hälsa, skadegörelsebrott samt brott mot frihet och frid. De typer av brott som ingår i dessa brottskategorier och där medling varit vanligt förekommande är brotten snatteri, misshandel, skadegörelse, stöld, olaga hot, butik- och personrån, inbrott samt ofredande (BRÅ 2005:14). Det i särklass vanligaste medlingsbrottet är snatteri. I Sverige tvistar de olika medlingsverksamheterna om huruvida medling ska ske vid snatteribrott eller inte. De medlingsverksamheter som har valt att medla i snatterier hävdar att det kan vara ett bra sätt att visa en ungdom att samhället verkligen bryr sig och inte tillåter att en ungdom begår brott. Det handlar

helt enkelt om att på ett tidigt stadium ”stämna i bäcken”. Bland de verksamheter som valt att inte medla vid snatteribrott finns vanligtvis åsikter om att medling är verkningslös eftersom det vid den typen av brott inte finns ett tydligt personligt offer. Dessutom saknas det vetenskapligt stöd för att medling vid snatteribrott är brottsförebyggande. Av intresse är därför vad denna studie visar beträffande medlingseffekter för brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott där snatteribrotten ingår.

En logistisk regressionsanalys gjordes separat för varje brottskategori. Syftet var att se om det fanns några tydliga skillnader i hur effektiv medlingsverksamheten varit vid olika typer av brott. I tabell 11 nedan redovisas oddskvoter och konfidensintervaller för variabeln medling för respektive brottskategori. Beroende variabel var återfall och oberoende kontrollvariabler var kön, etnicitet, brottshistorik, de sistnämnda redovisas inte i tabellen. Referenskategori var de som deltagit i medling.

Tabell 11: Multivariata analyser: Återfall efter brottskategorier (oddskvoter).

		Exp(B)	95% konfidensintervall för Exp(B)
Brott mot liv och hälsa	Ej medlat	3,243*	1,161– 9,064
	Medlat (ref)		
Brott mot frihet och frid	Ej medlat	3,488*	1,268– 9,371
	Medlat (ref)		
Stöld rån och andra tillgreppsbrott	Ej medlat	1,857***	1,324– 2,603
	Medlat (ref)		
Skadegörelsebrott	Ej medlat	2,584**	1,367– 4,884
	Medlat (ref)		

*** = Signifikant på 0.001-nivå, ** = Signifikant på 0.01-nivå, * = Signifikant på 0.05-nivå. Kontrollvariabler: Kön, etnicitet, brottshistorik.

Resultatet visar att för samtliga brottskategorier återföll de som inte deltagit i medling i större utsträckning. Analysen visar att största skillnaden i risken för att återfalla i brott med avseende på medling återfinns mellan kategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott och kategorierna brott mot liv och hälsa samt brott mot frihet och frid. För de två sistnämnda är risken för återfall drygt 3 gånger större för de ungdomar som inte deltagit i medling än för de ungdomar som deltagit i medling medan motsvarande återfallstal för stöld, rån och andra tillgreppsbrott är 1,8. Det stora konfidensintervallet för brott

mot liv och hälsa och brott mot frihet och frid visar på osäkerheten i skillnaden vilket gör det svårt att dra några slutsatser, samma resonemang kan även tillämpas på kategorin skadegörelsebrott. Lågt antal ungdomar i dessa brottskategorier är sannolikt förklaringen till stora konfidensintervall vilket gör det svårt att dra några säkra slutsatser om huruvida medling visar bättre eller sämre effekt för någon brottskategori. Framtida återfallsstudier av medling behöver vara än större i det hänseendet för att det ska vara möjligt att jämföra brottskategorierna emellan. Det ska dock poängteras att medling har effekt för samtliga brottskategorier vilket diskuterats tidigare i detta kapitel.

Diskussion

Denna avhandling är den första svenska vetenskapliga studie som studerat brottsförebyggande effekter av medling. En förhållandevis stor population av ungdomar som begått brott och deltagit i medling vid Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter har ingått i studien. Dessa ungdomar har jämförts med en kontrollgrupp bestående av ungdomar från närliggande kommuner till Hudiksvall och Örnsköldsvik. Det är ungdomar som inte erbjudits medling och dessa ungdomar har slumpmässigt valts ut och är i stort likvärdiga experimentgruppen avseende demografiska förhållanden som befolkningens sammansättning och förändring vilket har inkluderat ålder, kön, etnicitet, civilstånd, inkomst, utbildning, grad av brottslighet, brottstyp samt sociala egenskaper. I många andra studier har detta inte varit möjligt på grund av begränsningar i undersökningsmetodologi. De båda grupperna kan därför mycket väl jämföras med varandra och de variationer som förekommer beror på medling.

Det faktum att många ungdomar ingått i studien ska betraktas som unikt. Det har medfört att det har varit möjligt att presentera effekter av medling avseende den totala experiment- och kontrollgruppen, variabler som kön, etnicitet, åldersgrupp, målsägandestatus, ort, gruppmedling, gottgörelse, brottshistorik samt brottskategorier. Detta är en sammansättning av variabler som inte presenterats i andra studier vilket gör denna studie unik i det avseendet. En nödvändighet för studiens genomförande var att använda polismyndigheterna i Gävleborgs och Västernorrlands län misstankeregister. I studien ingår många ungdomar som är under 15 år som inte omfattas av Brås lagföringsstatistik. Möjligheten att i forskningshänseende använda polismyndigheternas misstankeregister i den omfattning som gjorts i denna studie har inte tidigare varit möjligt.

Av det avsnitt som berörde metodens lämplighet ur reliabilitets- och validitetshänseende framkom att många medlingsverksamheter i Sverige haft betydande problem med att få medlingsärenden tillsända från polisen. Det konstaterades att detta inte varit ett problem för medlingsverksamheterna i Hudiksvall och Örnsköldsvik vilket varit helt avgörande till varför dessa medlingsverksamheter valts ut för denna studie. Alla aktuella ungdomar har tillfrågats om att delta i medling och endast en till två procent har tackat nej till medling. Denna procentsats kan förefalla vara låg till skillnad från vissa andra medlingsverksamheter i Sverige där ungdomar tackat nej till medling i större utsträckning än vad som varit fallet för Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter. Detta procenttal bygger på uppgifter från de medlare som intervjuats. De har varit verksamma inom medlingsverksamheterna sedan verksamheterna startade

vilket medför att det finns skäl att anta att detta procenttal speglar det faktiska förhållandet.

Därefter ska de frågeställningar som studien haft som utgångspunkt vid analyserna av de olika materialen besvaras. Resultatet av denna studie visar att medling ger preventiva effekter. De ungdomar som deltagit i medling vid Hudiksvall och Örnsköldsviks medlingsverksamheter har återfallit i brott i lägre utsträckning än de ungdomar som inte deltagit i medling. Risken för återfall i brott är ungefär dubbelt så stort för de ungdomar som inte deltagit i medling. Detta kan jämföras med övriga studier som visat signifikanta brottsförebyggande effekter av medling (Schneider 1986; Nugent och Paddock 1995; Nugent m.fl. 2001; Parker 2002; Sherman och Strang 2004). Noterbart är att dessa studier är förhållandevis likvärdiga denna studie avseende deltagarantalet i experiment- och kontrollgrupperna, exempelvis Nugent m.fl. studie som omfattade totalt 1298 ungdomar varav 619 som deltagit i medling och 679 som inte deltagit i medling. Även de brottstyper som ingått i studierna är relativt lika de brottstyper som finns med i denna studie. Effekterna av medling har varierat och då framförallt avseende Parkers studie från 2002 som visade en differens mellan 7 och 56 procent. Sherman och Strangs studie från 2004 visade på klara brottsförebyggande effekter av medling för våldsbrott men däremot inte för snatteribrott, vilket denna studie visat beträffande brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott där många snatteribrott ingått. Beträffande de utländska studier som visat preventiva effekter av medling har brottshandlingarna till stor del varit riktade mot brottsoffer som troligtvis blivit kränkta av brotts handlingarna. Det har inte varit möjligt att utifrån de enskilda utländska studierna utläsa orsakerna till varför medling fungerat. Det finns dock skäl att anta att medlingens preventiva effekter har uppkommit genom att de unga gärningsmännen känt skam och ånger till följd av brottshandlingarna vilket har framgått av teorikapitlet.

Nedan diskuteras på vilket sätt medlingseffekterna kan förstås utifrån olika teoretiska perspektiv. I teorikapitlet gjordes gällande att medlingens brottsförebyggande effekter kan förstås utifrån Braithwaites (1989) teori om differentiell skam. De kan antas att de ungdomar som deltagit i medling fått insikt i hur brottshandlingarna påverkat brottsoffret vilket medfört att de känt skam och ånger som en följd av brottet. Dels en inre skam som inneburit samvetsqual och ånger och dels en yttre skam som medfört att de stämplas som kriminella och känt skam från familj, omgivning och närsamhället.

Rytterbos (2002) tolkning av Braithwaites (1989) teori om den återintegrerade skammen är att det riktiga självet framstår som ett instrument för att skämmas och ett objekt för återintegrering från den onda del av självet som är objekt för skammen. Ungdomarna har inte velat förlora social uppskattning av signifikanta andra exempelvis från föräldrar. De

ungas samveten har byggts upp av ånger och skam vilket förhindrat kriminellt beteende genom en inre mekanism. Skammen har därmed fungerat som en inre "straffmekanism" genom samvetskval och socialt ogillande. Rytterbo betonar starkt "face- to face" relationen som kännetecknas av närhet och direktitet och menar att medling bygger på detta starka möte. "Face- to face" relationen utgör det prototypiska fallet för social interaktion vilket resulterar i en inbyggd ständig ömsesidighet som berör båda parter och som medger föränderlighet.

I detta sammanhang bör nämnas Ron Akers (1985) behavioristiska tolkning av differentiell association utifrån begreppet "negativ förstärkning" som handlar om hur inlärning av brottsligt beteende går till. Akers gör gällande att brottsligt beteende lärs in genom differentierad förstärkning om det får stöd av omgivningen och då framförallt av närstående personer. Om däremot det brottsliga beteendet får negativ respons från närstående minskar sannolikheten för att brottshandlingarna ska upprepas (Jmf. Akers 1998; Skinner 1953).

Detta kan kopplas till medling på så sätt att medlare under medlingsmötena ofta uppmärksammat att föräldrar visat negativ respons och uttryckt sitt ogillande beträffande den brottshandling som den unge begått. Här kan jämföras den hypotes som aktualiserades i teorikapitlet. Denna negativa respons kan ha medfört att den unge känt skam och ånger till följd av brottet vilket resulterat i att brottsbenägenheten minskat.

Tolkningen av ovanstående "straffmekanism" framstår som svårfattligt. Hur ska vi kunna förstå vad denna inre straffmekanism är? Är den biologisk betingad eller handlar det om något annat? Det handlar troligen om mekanismer som kan härledas till symbolisk interaktionism och som kan appliceras på ungdomar som deltar i medling på följande sätt (Jmf. Mead 1934; Cooley 1902/1922).

Språket är det centrala som öppnar möjligheter att utveckla den reflekterande medvetna intelligens som en individ har. Den personliga identiteten och självmedvetandet anses ha ett socialt ursprung som uppstår i samspel med andra människor. Den unges bild av sig själv blir en bearbetad avspegling "looking-glas self" av den respons som andra människor tillför. Den förmåga ungdomen har att se sig själv ur andra människors perspektiv blir ett rollövertagande som innebär att denne antar andras attityder gentemot sig själv under det att denne blir ett objekt inför sig själv. Ungdomen får då ett subjekts och objektsperspektiv på sig själv vilket medför möjligheten att se sig själv utifrån andras ögon och hur denne tror att andra ser på honom eller henne.

Den unge har relationer till andra människor ("signifikanta" och "generaliserande andra") som reflekterar över dessa relationer och gör rollövertaganden. Dessa andra skapar en bild av ungdomen som speglas i andras reaktioner på honom eller henne. Ur det samspel som sker mellan

den unge och dessa andra växer ett "själv" fram vilket i den unges självbild integrerar element av hur han eller hon uppfattas av andra. Självet eller jaget utgör en del av den unge som uppstår genom social erfarenhet och under den så kallade aktivitetsprocessen. När den unge ser på sig själv, gör han det alltid genom dessa andra. Den unges bedömning av sig själv blir då alltid de andras bedömning av honom eller henne.

Medling bygger på "face- to face" relationen där målet är att brottsoffret och "signifikanta" och "generaliserande" andra ska förmå den unge att inse det olämpliga med att begå brott. I "face- to face" relationen byggs skam successivt upp genom en interaktionistisk process vilket medför att den unge känner skam och ånger till följd av brottet. Den återintegrerade skammen byggs upp till att vara brottsförebyggande. Medlingsmötet resulterar i att den unge internaliserat andras positiva bild och reaktioner på sig själv och han eller hon har därefter steg för steg byggt upp en positiv bild av sig själv. När signifikanta andras positiva bild av den unge förändras och förmedlas till den unge, förändras även den unges självuppfattning i positiv riktning.

Hur kan medlingseffekterna kvarstå under en treårsperiod? Hypotesen i teorikapitlet gav anvisning om att medling har en konfliktslösnande och brottsförebyggande effekt därför att den berör tilliten mellan den unge gärningsmannen och dennes föräldrar. De medlingseffekter som uppnåtts och som visat sig kvarstå under en period av tre år kan kopplas till denna hypotes. Det kan antas att föräldrarna känt skam inför omgivningen och i och med medlingsmötet återupptagit sin ställning gentemot den unge vilket medfört att de i större utsträckning kontrollerat sina ungdomar. De kan i större utsträckning än tidigare haft uppsikt på sina ungdomar avseende deras fritid och umgänge samt uppmärksammat deras beteendemönster. Det kan ha medfört att medlingseffekterna kvarstått.

Detta antagande stärks så till vida att de medlare som intervjuats vid de båda medlingsverksamheterna uppgett att de uppmärksammat att flera föräldrar haft bristfälliga kontakter med sina ungdomar på grund av konflikter dem emellan. Föräldrar har i samband med medling visat stolthet över sina ungdomar, dels för att de valt att ställa upp på medlingsmötet och dels för att de visat att de stått för vad de gjort inför brottsoffret. Ungdomarna har visat att de varit beredda att ta konsekvenserna av brottshandlingarna exempelvis genom att medverka till att gottgörelseavtal upprättas. Medlingen har enligt medlarna resulterat i att det uppstått en bättre relation mellan föräldrarna och ungdomarna samt att ungdomarna kanske för första gången känt att föräldrarna varit stolta över dem. Detta kan i sin tur medföra att konflikterna dem emellan reducerats eller eliminerats.

Föräldrarnas betydelse i detta sammanhang bör starkt betonas. Flera föräldrar har efter medling engagerat sig och ställt upp för sina ungdomar. Även Svensson (2004) framhäver föräldrarnas betydelse i detta sammanhang. Svensson gör gällande att skam är nära relaterad till den

anknytning ungdomarna har till sina föräldrar och relationen dem emellan har en signifikant positiv effekt på skam. Detta indikerar att ju starkare relation en ungdom har till föräldrarna desto mer känner den unge skam inför signifikanta andra när väl de får kännedom om att den unge begått brott. Familjen har en viktig roll i internaliserandet av normer och utvecklandet av den unges samvete. De ungdomar som saknar bra band till föräldrarna saknar känslor för moralregler och de utvecklar inte ett fullgott samvete och inte heller känner de skam inför signifikanta andra. Dessa nivåer av skamegenskaper verkar vara ett resultat av olikheter i de socialisationsmekanismer som kan associeras med den emotionella kontakten till föräldrarna.

Efter detta övergår diskussionen till att beröra de delresultat som presenterats. Det framkom ett signifikant samband mellan kön och återfall som visade att pojkar återfallit i större utsträckning än flickor. Detta var på intet sätt överraskande eftersom vi redan vet utifrån tidigare studier att flickor återfaller i brott i lägre utsträckning än pojkar. Resultatet är dessutom i paritet med den hypotes som aktualiserades i inledningskapitlet samt utifrån den tidigare återfallsstudien avseende Örnsköldsviks medlingsverksamhet. I studien hävdades att återfallsfrekvensen bland flickor är generellt låg eftersom de brott flickor begår är så kallade tillfällesrelaterade brott (lindriga brott som stöld och snatteri) som kanske begås vid endast ett tillfälle. Svensson (2004) gav andra förklaringar till varför flickor återfaller i mindre utsträckning än pojkar. Svensson refererar till studier som visat att flickor begår mindre brott till skillnad från pojkar eftersom flickor kontrolleras av föräldrarna i större utsträckning samt att flickor känner skam i större utsträckning än vad pojkar gör (Hagan et al. 1979; Wikström 2002; Svensson 2003). Det är möjliga förklaringar till varför denna studie visat att flickor återföll i brottslig verksamhet i lägre utsträckning än pojkar.

Det fanns ett statistiskt säkerställt samband mellan medling och återfall när det gäller målsägandestatus vilket avsåg privata och juridiska målsägare. Utifrån den hypotes som aktualiserades i kapitlet forskning om medlingens brottsförebyggande effekter är resultatet för privata målsägare förväntat med tanke på att i denna grupp kan antas att det funnits brottsoffer som blivit kränkta av brottshandlingarna. Däremot inte avseende juridiska målsägare eftersom huvuddelen av dessa målsägare inte kan betraktas som ett tydligt offer på grund av att de inte personligen blivit kränkta av brottshandlingarna. De unga gärningsmännen har begått brott riktade mot butiker, varuhus, företag eller andra offentliga inrättningar och vid dessa brotts handlingar har snatteri och skadegörelsebrott varit vanligt förekommande. Det har dock inte gått att dra några säkra slutsatser huruvida medling varit bättre eller sämre för respektive målsägarestatus. Utifrån detta resultat är det därför inte möjligt att rekommendera medlingsverksamheter att satsa på det ena

alternativet framför det andra. Det statistiskt säkerställda sambandet mellan medling och återfall avseende juridiska målsägare kan möjligen förstås utifrån den tidigare återfallsanalysen av Örnsköldsviks medlingsverksamhet. Studien visade på effekter av medling när det gäller brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott som innehåller brott med många juridiska målsägare. Medlingseffekterna förklarades med att de ungdomar som begått brott utifrån denna brottskategori och därefter deltagit i medling fått information om brottets monetära och emotionella konsekvenser. En annan förklaring som gavs var att ungdomarna i samband med medlingsmötet fått en bild av det verkliga offret vilket var brottsförebyggande.

Variabeln åldersgrupp var inte signifikant. Ingen skillnad kunde ses mellan åldersgrupperna när det gällde medlingseffekter. Ungdomarna indelades i åldersgrupper beroende på om de var under eller över 15 år. Denna uppdelning gjordes enbart för att särskilja de olika grupperna från varandra. Detta eftersom det var nödvändigt att använda polismyndigheternas misstankeregister för återfallsslagningar på ungdomar under 15 år. Den tidigare återfallsstudien beträffande Örnsköldsviks medlingsverksamhet visade inte heller den några skillnader i medlingseffekter när det gäller åldersgrupper.

Det var inte möjligt utifrån den statistiska analysen avgöra vilken av medlingsverksamheterna som lyckats bättre med medling. Att det inte fanns skillnader i effektivitet mellan medlingsverksamheterna var väntat. Medlingsförfarandet har i stort sett gått till på samma sätt vid de båda medlingsverksamheterna. Vid Hudiksvalls medlingsverksamhet har förmöten och gruppmedlingar inte förekommit.

Att gruppmedling inte fått ett annat utfall i återfallsfrekvensen än enskild medling var något överraskande. Detta eftersom vissa ungdomar kan ha ställt upp på medling trots att de inte varit motiverade till detta. De kan ha ställt upp på medling enbart för att vara solidariska med övriga ungdomar som valt att ställa upp på medling. Likväl som för enskild medling kan antas att de ungdomar som deltagit i gruppmedlingar känt skam och ånger till följd av brottet samt att ungdomarna genom repression fått insikt i vilka konsekvenser brottet medfört. De kan ha tänkt över sin situation avseende det olämpliga med att begå brott.

Det har inte gått att urskilja om gottgörelse vid medling haft någon effekt. Medling som inkluderat gottgörelseavtal har utifrån tidigare studier visat sig innebära "lägre återfallsfrekvens" bland gärningsmännen (Schneider 1986). Att denna studie inte visat tydliga effekter av gottgörelse är svårt att svara på mer än att det handlar om en komplexitet i de olika medlingsförfarandena avseende gottgörelseavtalen. I den tidigare återfallsstudien avseende Örnsköldsviks medlingsverksamhet diskuterades orsakerna till varför studien inte visat preventiva effekter av gottgörelserna. Det diskuterades huruvida avtalen varit relevanta, rimliga och logiskt förknippade med det

begångna brottet. Det ifrågasattes huruvida ungdomarna fått en möjlighet att påverka avtalen, om gottgörelserna genomförts samt om ungdomarna haft kontakt med brottsoffren under aktuell tidsperiod och fått feedback på sitt arbete. Det senare avser gottgörelse i form av en arbetsinsats. Den slutsats som följer av detta är i enlighet med den tidigare återfallsstudien att Hudiksvalls och Örnsköldsviks medlingsverksamheter bör se över sitt förfarande kring gottgörelseavtalen.

Det fanns inget statistiskt säkerställt samband för om ungdomar födda utomlands eller födda i Sverige ska påverka återfallsfrekvensen för hela populationen. Det framkom av kommentarerna till tabell 5 att de utlandsfödda ungdomarna i den här studien var mer brottsbelastade och återföll i högre utsträckning än ungdomar födda i Sverige (Jmf Sherman och Strang 2004). Detta kan relateras till Cloward och Ohlins (1960) teori om ungdomars brottslighet samt Shaws och McKays (1931, 1942) socialekologisk kriminologisk teori. Utifrån den förstnämnda teorin kan antas att de utländska ungdomarna saknat möjligheter att uppnå de i samhället etablerade målen vilket medfört att de begått brott. De utländska ungdomarna kan karakteriseras som underprivilegerade och de kan ha vistats eller varit boende i områden med social desorganisation vilket medfört att de begått våldsbrott och narkotikarelaterade brott som exempelvis stöldbrott. Vanligtvis antar ungdomar som vistas eller bor i sådana områden en "vårdskarriär" eller "knarkskarriär". Det är däremot mindre vanligt att ungdomarna övergår till att vara "yrkesförbrytare" Den senare teorin kan göras gällande så till vida att de utländska ungdomarna vistats eller varit boende i områden som av andra kommuninvånare inte bedömts vara tillräckligt attraktiva bostadsområden. Social desorganisation i områdena kan ha orsakat att ungdomarna begått brott. Vanligtvis utvecklas i sådana områden normer som stödjer brottslighet. Särskilt utsatta är unga män (Sarnecki 2003).

Det har med säkerhet gått att fastslå att medling har inneburit lägre återfall för de ungdomar som begått brott som ingår i brottskategorierna brott mot liv och hälsa samt brott mot frihet och frid. De brottstyper som ingår i dessa brottskategorier är misshandel, ofredande samt olaga hot. Brottsoffer som kan antas blivit kränkta av brotts handlingarna. Resultatet var inte förvånande och överensstämmer med den hypotes som aktualiserades avseende kapitlet forskning om medlingens brottsförebyggande effekter. Utländska studier har visat större brottsförebyggande effekter av medling där sådana offer deltagit. Här kan jämföras Sherman m.fl. (2000) men framförallt Shermans och Strangs (2004) delstudie som visade en 50-procentig lägre återfallsfrekvens för de ungdomar som begått våldsbrott. De unga gärningsmännen har i samband med medlingsmötet mött brottsoffren "face- to face" vilket kan ha medfört att ungdomarna känt skam och ånger till

följd av brottet. Brottshandlingar som varit riktade mot privatpersoner som skadats eller känt allvarligt fruktan till följd av brotten.

Det fanns ett signifikant samband mellan medling och återfall för de ungdomar som begått brott utifrån brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott där snatterier utgjort huvuddelen av dessa brott. De ungdomar som deltagit i medling återföll i lägre utsträckning än de som inte deltagit i medling. De har nästan uteslutande varit brotts handlinger (personrån undantagna) som riktats mot personer där det kan antas att huvuddelen av dessa personer inte blivit kränkta av brotts handlingerna. Endast en mindre del av brotten personrån ingår i studien. Det signifikanta sambandet avseende denna brottskategori ska ställas i relation till utländska studier som inte visat på tydliga effekter på återfall av medling när det gäller sådana brottstyper vilket har framgått av kapitlet forskning om medlingens brottsförebyggande effekter.

Snatterier utgör huvuddelen av de brott som ingår i brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott. Det framkom av kapitlet medling i praktiken att medlingsverksamheterna i Hudiksvall och Örnsköldsvik till skillnad från många andra medlingsverksamheter i utlandet och i Sverige inte antagit ett förenklat medlingsförfarande vid snatteribrott. Ett förenklat medlingsförfarande kan ifrågasättas eftersom det är en begränsad form av medling. Det betyder att det kan finnas skäl för de medlingsverksamheter som inte medlar vid snatteribrott att omvärdera sin syn beträffande nyttan av att medla i sådana ärenden. Detta gäller även för de medlingsverksamheter som antagit en förenklad medlingsprocess vid snatteribrott.

Likväl som för brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott fanns det ett signifikant samband mellan medling och återfall för de ungdomar som begått brott i form av skadegörelse och klotter. Huvuddelen av de brott som ingår i dessa brottskategorier är sådana brotts handlingar som varit riktade mot personer som antagligen inte blivit kränkta av brotts handlingen. Att medling även visat preventiva effekter för denna brottskategori framstår också som något överraskande med tanke på den diskussion som förts beträffande brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott.

Av särskilt intresse är att närmare diskutera de resultat som framkommit beträffande de strategiska brotten. De strategiska brotten utgör brottstyperna tillgrepp av fortskaffningsmedel, stöld samt rån och dessa brott är förenade med en hög återfallsrisk. De unga gärningsmän som i sin debut begår exempelvis brottet tillgrepp av fortskaffningsmedel riskerar tillhöra den grupp som svarar för ungefär 50 procent av den totala brottsligheten. Resultatet visade på starkare signifikanta effekter av medling för dessa brottstyper än för de brottstyper som ingått i brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott. Det skulle kunna betyda att de kan vara

lönande att medla vid den typen av brotts handlinger för att inte riskera att ungdomar utvecklar en karriärkriminalitet.

Resultatet avseende de strategiska brotten bör dock tolkas med försiktighet. Av Brå-rapport 2000:3 framkom att 27 procent av de personer som i sin debut lagförts för tillgrepp av fortskaffningsmedel kommer att tillhöra den grupp som begår många brott. Detta ska ställas i relation till figur 2 som visade en återfallsfrekvens på 25 procent för de ungdomar som deltagit i medling utifrån brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott. Dessa ungdomar kan vara potentiella kroniker som inte nås av medling. Däremot kan medling resultera i att de ungdomar som betraktas som tillfälleskriminella upphör något tidigare med att begå brott vilket innebär uppenbara samhällsvinster eftersom att de då begår färre brott som en följd av medling. Dessutom kan antas att lidandet för potentiella brottsoffer minskar. Beträffande kontrollgruppen framkom en återfallsfrekvens på 37 procent vilket utgör en skillnad på 10 procentenheter. Det innebär att 10 procent av dessa ungdomar skulle kunna hindras från att begå brott om de fått tillfälle att delta i medling. Motsvarande resonemang kan föras beträffande brotten rån och stöld där risken var 19 respektive 16 procent. Trots att resultatet för de strategiska brotten ska tolkas med försiktighet kan dock inte uteslutas att medling haft en preventiv effekt. Framtida studier får påvisa om medling fungerar eller inte i det avseendet.

Hur ska eventuella medlingseffekter förstås? Det bör handla om repression som innebär att "signifikanta" och "generaliserande" andra antagit en repressiv roll och utövat denna repression på de unga. Exempelvis har de påtalat att framtida konsekvenser av brottslighet leder till att de inte kan få körkort vilket kan försvåra möjligheterna att bli attraktiv som arbetskraft på arbetsmarknaden. Medling kan i bästa fall förmedla en insikt om moraliska, instrumentella och politiska konsekvenser som kan ta formen av skam men medling kan inte eliminera de faktorer som orsakar brottsligt beteende hos de unga.

Kan exempelvis Gottfredsons och Hirschis (1990) kontrollteori samt Clarkes och Cornishs (1985) beslutsteori förklara den signifikans som råder mellan grupperna? Det är en intressant frågeställning. Dessa teorier har inte tagits med i teorikapitlet eftersom de inte direkt berör medling samt att dessa teorier enbart tar upp orsakerna till varför ungdomar begår brott samt avhåller sig ifrån att begå brott. Det är teorier som i ett medlingsperspektiv ska ses som kognitivt orienterande. De unga gärningsmän som deltagit i medling har blivit varseblivna om att den brottsliga handlingen medfört konsekvenser för dem själva.

Självkontrollteori kan inte upphäva de faktorer som har att göra med den unges uppfostran och tidiga störningar under uppväxtåren som resulterar i att ungdomarna visar okänslighet, impulsivitet, är självcentrerade, risktagande samt har ett behov av omedelbar tillfredställelse. Låg

självkontroll är en "propensity" hos individen som är konstant över tiden och kan vara medfödd eller förvärvad samt bero på interaktionen mellan arv och miljö. Detta leder till en oförmåga hos individen att överväga handlingar som kan få oönskade effekter. Medling kan i bästa fall förmedla en insikt om att det är viktigt för en ungdom att försöka motstå stundens frestelser och provokationer något som denne måste arbeta vidare med i framtiden för att kunna häva effekterna av. Det handlar då om repression och inte om den skam som uppnås till följd av interaktionen mellan den unge gärningsmannen och brottsoffret.

Beslutsteorin förklarar hur brottsbenägenhet omsätts i brottsligt handlande och teorin utgår från att individen väger in förmåner och kostnader i samband med att denne beslutar sig för att begå eller inte begå brott. Det centrala i teorin är att förmå individen att inte välja att begå brott. Medling fungerar enbart sekundärt som en förmedlande process i form av repression som skapar insikt hos den unge lagöverträdaren om det olämpliga med att begå brott något som kan förklaras av att sanktionshotet för framtida brottlighet är hög. Denna teori kan enbart utifrån ett medlingsperspektiv förmedla insikt om att de framtida konsekvenserna av fortsatt brottslighet leder till man exempelvis inte kan få körkort.

Annorlunda förhåller det sig med Thomberrys (1987) interaktionsteori samt Agnews (2005) A General Theory of Crime and Delinquency. Den förstnämnda teorin föreslår olika insatser som implementeras i rätt tidsperiod eller livsfas i ungdomsåren när den unge är på väg att söka efter sin identitet och hantera sin frihet. Den unge kan under sådana omständigheter vara mottaglig för medling som innebär att denne påverkas av brottsoffret, föräldrar, övriga familjemedlemmar samt närstående avseende det olämpliga med att begå brott. Det handlar då inte om repression utan det är interaktionen mellan den unge, brottsoffret samt relationen till föräldrarna som har betydelse vilket kan medföra att den unge känner skam och ånger till följd av brottet. Den senare teorin föreslår exempelvis rehabiliteringsprogram i form av medling och betonar betydelsen av att brottsoffer, familjemedlemmar och övriga blir engagerade i att förlåta den unge gärningsmannen efter det att han eller hon reparerat den skada som skett till följd av brottet. Det ger en indikation om att den signifikans som råder mellan grupperna avseende de strategiska brotten inte kan förklaras av kontrollteorin och beslutsteorin som berör repression utan det är istället interaktionen mellan de berörda parterna som tycks ha betydelse och det kan stödja antagandet att det är någon form av "straffmekanism" som verkar på de ungdomar som deltar i medling.

Slutligen presenteras några allmänna reflektioner som berör medling i Sverige samt en sammanfattning. I Sverige är återfallsstudier av medling förenade med svårigheter. Exempelvis finns det en problematik avseende socialtjänstens hantering av dokument kopplat till rådande bestämmelser i socialtjänstlagen. Socialtjänsterna får inte spara sökbara dokument som exempelvis innehåller känsliga personnummer längre än tre månader. Det är något som socialstyrelsen håller på att se över och anvisningar som berör detta kommer kommunerna att få ta del av så småningom.

Förhoppningsvis resulterar denna studie i flera svenska återfallsstudier av medling. Förslagsvis sådana studier som antar en kvalitativ ansats som bygger på intervjuer med unga gärningsmän om hur de påverkas av medling. Intervjuer som berör i vilken omfattning unga gärningsmännen påverkats av brottsoffren genom interaktionen dem emellan ("face- to face") alternativt repression. Vilken betydelse har medlare, "signifikanta" och "generaliserande andra" i det avseendet? Medlingsverksamheter som antagit ett förenklat medlingsförfarande avseende snatteribrotten är särskilt intressanta att studeras. Framkommer då inga eller begränsade effekter av sådana medlingar innebär att medlingens betydelse när det gäller snatteribrotten kan komma att stärkas.

Sammanfattningsvis har framkommit att datamaterialets validitet samt metodens tillförlitlighet är valida i jämförelse med andra återfallstudier av medling. De båda grupperna kan mycket väl jämföras med varandra och de variationer som förekommer beror på medling. Medlingens preventiva effekter kan förstås utifrån Braithwaites (1989) teori om differentiell skam som bl.a. bygger på "face- to face" relationen där målet är att "signifikanta" och "generaliserande andra" ska förmå den unge att inse det olämpliga med att begå brott. Detta ska ställas i relation till repression som medfört att "signifikanta" och "generaliserande" andra antagit en repressiv roll och utövat denna repression på de unga gärningsmännen som därmed fått insikt i vilka konsekvenser brottshandlingarna medfört. Det handlar troligen om moraliska, instrumentella och politiska konsekvenser som kan ta formen av skam men medling kan inte rå på de faktorer som orsakar brottsligt beteende hos de unga. Frågan är om det är skam, repression eller en kombination dem emellan som bidragit till de signifikanta medlingseffekterna. Det kan antas att interaktionen mellan brottsoffret och den unge gärningsmannen haft större betydelse än repression om man ser det utifrån analysen av de strategiska brotten. Den visade på att de teorier som berör repression inte kunde förklara de signifikanta skillnaderna som framträdde mellan grupperna. De strategiska brotten utgör brottstyper som i många fall riktats mot juridiska målsäganden som personligen inte blivit drabbade av brottsändelserna. De medlare som intervjuats har uppmärksammat att de unga gärningsmännen genom repression fått insikt i vilka konsekvenser brottet medfört för honom eller henne. Många ungdomar

har dessutom visat skam och ånger efter det att de deltagit i medling. Dessa faktorer har sannolikt medfört att ungdomarna allvarligt övervägt nackdelarna med att begå brott. I vilken utsträckning har repression bidragit till att ungdomarna känt skam och ånger? Det är en fråga som är omöjlig att besvara i denna studie. Framtida återfallstudier av medling får utvisa i vilken omfattning medlingseffekterna uppkommer genom interaktion, repression samt om repression bidrar till att ungdomar känner skam och ånger.

English summary

The purpose of this study is to study mediation's crime prevention effects. The question that has been answered is: which crime prevention effects mediation has had on young criminals who have participated in mediation in Hudiksvall's and Örnsköldvik's mediation programs? Which statistical differences have been shown regarding reoffence between the youths who have participated, respectively, not participated in mediation? This study is based on youths who have participated in mediation during the time period from 1996-01-01 to 2003-05-31. The investigation was made in relation to a comparable control group and included a reoffence analysis based on a multivariate analysis. In total there were 1194 youths between the ages of 8 to 18 included in the reoffence analysis, whereof 693 were in the experiment group and 501 in the control group. The analysis showed that the youths who had participated in mediation reverted to crime to a lesser extent compared with those youths who had not participated in mediation.

Theory

This reoffence study mainly focuses on Braithwaite's theory (1989) on reintegrative shaming, which can be applied to mediation. Mediation prevents crime through the feelings of shame that the young perpetrator has due to the fact that the crime has been made clear and reinforced at the mediation meeting. An inner shame, which includes remorse and anxiety something that is strengthened because the youth has to stand face to face with the victim of the crime, and receives an insight into what consequences the crime has had for the victim of the crime. An outer shame that results is that the youth is labelled as a criminal and feels the shame from his/her family, surroundings and nearby community.

Based on the assumption that mediation has an effect on the young perpetrator, where the starting point of the mediation is that the crime should be seen as a conflict between those parties that are affected, the following hypothesis is addressed in this study:

Mediation has a conflict-solving and crime-prevention effect because it involves the trust between the young perpetrator and his/her parents. By committing a crime, the youth has broken the trust with his/her parents, who have condemned the action. The parents feel the shame from those around them, and because of this resume their position against the youth. The parents have understood the significance of having moralizing discussions with their children about the inappropriateness of committing a crime.

Method

Subjects

The data for this study build on legal proceedings statistics from The Swedish National Council for Crime Prevention (Brå) and information about youths who have been suspected of crimes in the police's suspect register in Rational Routine of Reporting (RAR) with respect to the police authorities in Gävleborg's and Västernorrland's Counties. The material consists of mediation protocols from mediation programs in Hudiksvall and Örnköldsvik and the material contains, among other things, information about youths who have committed crimes and who thereafter participated in mediation. The information about the youths who have committed crimes and not participated in mediation (the control group) has been gathered from RAR. The control group is a randomly selected choice of youths who have been registered as suspected for crimes by the police authorities in Gävleborg's and Västernorrland's Counties' RAR system. These are youths who come from municipalities nearby Hudiksvall and Örnköldsvik, and these youths did not have access to mediation during the time period that mediation has been carried out in Hudiksvall and Örnköldsvik. These nearby municipalities were judged proportionately equivalent to Hudiksvall and Örnköldsvik with regard to demographic conditions such as the population's composition and change, which includes age, gender, civil status, income, education, level of crime, etc. Based on individual classifications of crime, the youths who are a part of the experiment group and the control group have been crime classified in accordance to the criminal code (BrB) chapter division.

Analysis (reoffence)

The youths who at the time of the crime were 15 years old and older (593) have, with the help of excerpts from Brå's legal proceedings, been checked with regard to relapse into crime. The police authorities in Gävleborg's and Västernorrland's Counties' register on suspected persons has been used for reoffence analysis for all youths (601) who were under the age of 15 at the time of the crime.

An individual search has taken place on each individual to investigate the original crime and eventual reoffence. The search for reoffence with regard to the experiment group has been made on crimes registered from the individual date for mediation and for three years afterwards. Thereafter, the same search was carried out on individuals among the youths who had not participated in mediation. In this case the crimes that were made nearest in time to 1996-01-31 (Hudiksvall) and 1998-09-01 (Örnköldsvik) were counted as the original crime and an eventual reoffence was when the crime occurred after the original crime and within the following three years.

Data processing

The data consist of cross tables, frequency tables, Pearson Chi-Square (χ^2) and logistic regression analysis (binary). The odds ratio (exp (B)) has been used where the values greater than 1 signify greater risk and values less than 1 less risk to relapse in comparison to the selected reference group. The variables that have been processed are reoffence, gender, ethnicity (youths born in Sweden or abroad), age group (over and under 15 years old), district (Hudiksvall, Örnsköldsvik), group mediation (occurred, not occurred), compensation (occurred, not occurred), crimehistory (committed crime before, not committed crime before) and plaintiff status (party, person). The dependent variable is reoffence and independent variables are everything else. Even different crime categories have been included to compare the impact of mediation's effects for each respective crime category, which included five categories ('crime against life and health', 'crime against freedom and peace', 'burglary, robbery and other theft crimes', 'vandalism' and 'other crimes').

Results

The total population of youths who participated in mediation at Hudiksvall and Örnsköldsvik mediation programs relapsed into crime to a lesser extent than the youths who did not participate in mediation. The risk for a relapse was twice as high for the youths who did not participate in mediation. A statistically significant relationship emerged between mediation and relapse with regard to party and person plaintiff status, but it is not possible to draw any conclusions whether mediation has a better or worse effect between plaintiff status. The significant effect of relapse for respective gender showed that girls relapsed to a lesser extent than boys. It was not possible to statistically determine whether the youths who were born abroad respective born in Sweden have relapsed to a greater extent. Regarding the age groups there was no statistically significant relationship as to whether youths relapsed to a greater or lesser extent depending on whether they were under or over 15 years of age.

It is not possible to see any clear differences in effectiveness between mediation programs in Hudiksvall and Örnsköldsvik. Furthermore, it has not been possible to statistically determine whether group mediation has had a different outcome in relapse frequency as compared to individual mediation, and it has not been possible to distinguish whether compensation at mediation has had any effect. There emerged significant relationships between mediation and relapse for the crime categories 'crime against life and health', 'crime against freedom and peace', 'burglary, robbery and other theft crimes' and 'vandalism'. Those youths from these crime categories who participated in mediation have relapsed to a lesser extent than the youths who did not participate in mediation. It is not possible to definitely

determine differences in effectiveness for mediation between the different crime categories. In order to be able to do that it would be necessary to have a larger dataset, especially with regard to the two crime categories 'crime against life and health' and 'crime against freedom and peace'.

Conclusion

Altogether, the results of this study show that mediation in youth crimes is crime preventative. Mediation appears to be an effective measure for those youths who have committed crimes in the categories 'crime against life and health' and 'crime against freedom and peace'. It is for crimes that are targeted toward a distinct personal victim, who has been violated by the crime, that clearly show the effects of mediation and these results mirror foreign studies.

Mediation has even been effective for those youths who have committed a crime from the crime categories 'burglary, robbery and other theft' and 'vandalism' – crimes that in many cases were targeted toward an injured party. In the first named crime category many shoplifting crimes are included where the research regarding this type of crime has not shown clear effects of mediation. This means that there can be reasons for mediation programs that do not mediate at shoplifting and re-evaluate one's view regarding the value of mediating in such matters. This holds true even for those mediation programs that have adapted a simplified mediation process in regard to shoplifting. A simplified mediation process that is not mediation and which entails that the youth meets a representative from the shop, department store or some other public establishment to discuss the negative consequences that the crime has brought upon the injured party.

Referenser

Agnew, R S (1992): Foundation for A General Strain Theory of Crime and Delinquency. *Criminology*, 30 (1): 47-87

Agnew, R S (2005): *Why Do Criminals Offend. A General Theory of Crime and Delinquency*. Los Angeles California: Roxbury Publishing Company

Akers, R L (1985): *Deviant Behavior: A Social Learning Approach*. Third Edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company

Akers, R L (1998): *Social Learning and Social Structure. A General Theory of Crime and Deviance*. Boston: Northeastern University Press

Benson, M L (2002): *Crime and the Life Course*. Los Angeles California: Roxbury Publishing Company

Braithwaite, J (1989): *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press

Brottsförebyggande rådet (1999): Kodningslista gällande fr.o.m. 1999 avseende brott som redovisas vid anmälningar respektive misstankar om brott

Brottsförebyggande rådet (2000): *Medling vid brott. Slutrapport från en försöksverksamhet*. Rapport 2000:8. Stockholm: Brå. Fritzes

Brottsförebyggande rådet (2000): *Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär?* Rapport 2000:3. Stockholm: Brå. Fritzes

Brottsförebyggande rådet (2001): *Kriminell utveckling. Tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser*. Rapport 2001:15. Stockholm: Brå. Fritzes

Brottsförebyggande rådet (2005): *Medling vid brott i Sverige på 2000-talet*. Rapport 2005:14. Stockholm: Brå. Fritzes

Brottsförebyggande rådet (2006): *Ungdomar och brott åren 1995-2005*. Rapport 2006:7. Stockholm: Brå. Fritzes

Christie, N (1977): Conflicts as Property. *British Journal of Criminology*, vol. 17. pp 1-26

Clarke, R V & Cornish, D (1985): Modelling Offenders Decisions: A Framework for Policy and Research. In Tonry, M. & Morris, N. (eds.), *Crime and Justice*. vol. 4. Chicago: University of Chicago Press

Cloward, R A & Ohlin, L E (1960): *Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs*. New York: The Free Press

Cooley, C.H (1902/1922): *Human Nature and the Social Order*. Revised Edition. New York: Charles Scribner's Sons

Cullen, F T & Agnew, R (1999): *Criminological Theory. Past to Present*. Los Angeles California: Roxbury Publishing Company

Dahl, G & Sundelin, K & Månsson, S & Torstensson Levander, M (1999): *Problemorienterat polisarbete enligt Värmlandsmodellen*. Rikspolisstyrelsen. Informationsenheten

Dignan, S (1990): *Repairing the Damage. An Evaluation of an Experimental Adult Reparation Scheme in Kettering, Northamptonshire*. Sheffield: Centre for Criminological Legal Research. Faculty of Law. University of Sheffield

Dullum, J & Christie, N (1996): *Konflikttrådene*. Oslo: Institutt for Kriminologi. Universitetet i Oslo

Ervasti, K (2004): Settlements in District Courts. Helsinki: *National Research Institute of Legal Policy*. Publication No. 207

Estrada, F & Flyghed, J (2001): *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Studentlitteratur. Lund

Farrington, D P (1986): Age and Crime, In Tonry, M. & Morris, N. (eds.), *Crime and Justice: An Annual Review of Research*. vol 7, s 189-250. Chicago: University of Chicago Press

Farrington, D P (2003): Developmental and Life Course Criminology. Key theoretical and Empirical Issues the 2002. Dutherland Award Address. *Criminology*, vol 41. Number 2. 2003

Gottfredson, M R & Hirschi, T (1990): *A General Theory of Crime*. Stanford: Stanford University Press

Hagan, J & Simpson, J H & Gillis, A R (1979): The sexual stratification of social control: A gender-based perspective on crime and delinquency. *British Journal of Sociology* 30, 25-38

Hirschi, T (1969): *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press

Home Office (1998): *The Crime and Disorder Act Guidance on Statutory Crime and Disorder Partnerships*. Internet: <http://www.homeoffice.gov.uk/cdact/cdaguid.htm> (2005-01-12)

Justitiedepartementet (1996): Allas vårt ansvar, ett nationellt brottsförebyggande program. Ds Ju (1996:59). Stockholm: Fritzes

Kriminalvårdsstyrelsen (2005): *Kriminalvårdens redovisning om återfall*. Norrköping: Förlaget

Lagrådsremiss (2002): Medling med anledning av brott

Larsson, Å & Persson, J (2000): *Unga gärningsmän möter sitt offer, Örnsköldsviks medlingsprojekt, en återfallsstudie*. Institutionen för Arbetsvetenskap Psykologi C/D. Luleå tekniska universitet

Laub, J H & Sampson, R J (2003): *Shared Beginnings Divergent Lives. Delinquent Boys To Age 70*. Harvard University Press

Lindström, P (2002): Medling fungerar mot allvarliga brott. Brottsförebyggande rådet (BRÅ). *Apropå* 5. 2002

Lipsey, M & Wilsson, D (2001): Practical meta-analysis. *Thousand Oaks, CA*: Sage Publication

Lloyd, C & Mair, G & Hough, H (1994): Explaining Reconviction Rates. A Critical Analysis. *Home Office research Study No.136*. London. HM SO

Marshall, T (1990): Results of Research from British Experiments in Restorative Justice. In B. Galaway and J. Hudson (eds.), *Criminal Justice, Restitution, and Reconciliation*. London. Sage, pp. 83-107

Mead, G H (1934): *Mind, Self and Society. From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press

Merton, R K (1938): Social Structure and Anomie. *American Sociological Review* 3 (5) pp. 672-682

Mielityinen, I (2000): Selection of cases, the significance and meaning of mediation to the participation and reoffending. Helsinki: *National research institute of legal policy*. Internet: <http://www.om.fi/optula/4920.htm> (050320)

Nehlin, C & Lindström, P & Svanberg, K (1998): *Medling vid brott. Mötet mellan unga gärningsmän och brottsoffer*. Stockholm: Kommentus Förlag

Nergård, T B (1990): *Slik har det gått med konfliktrådene. En evaluering av försøket med konfliktråd i norske kommuner*. Forskningsrapport 31. Oslo: Diakonhjemmets Høgskolesenter

Nugent, W & Paddock, J (1995): The Effect of Victim Offender Mediation on Severity of Reoffense. *Mediation Quarterly* Vol. 12, Summer, pp. 353-367

Nugent, W & Umbreit, M S & Wiinamaki, L & Paddock, J (2001): Participation in Victim Offender Mediation and Severity of Subsequent Delinquent Behavior. Successful Replication. *Journal of Research in Social Work Practice*. 11 pp. 5-23

Nugent, W & William, M & Umbreit, M S (2004): Participation in Victim Offender Mediation and the Prevalence of Subsequent Delinquent Behavior. A Meta Analyses. *Research on Social Work Practice*, vol. 14 No. 6

Parker, L (2002): *Restorative practices and Reoffending*. Restorative Justice organisation. PFI Centre for Justice and Reconciliation. Internet: www.restorativejustice.org (0502129)

Proposition 2001/2002:126. *Medling med anledning av brott*

Ribe M. "Statistikskolan." *VälfärdsBulletinen*, 4 (1999): 14-15

Riksföreningen Medling Vid Brott (RMVB): Internet: www.medlingvidbrott.se (070105)

Ring, J (1999): *Hem och skola, kamrater och brott*. Kriminologiska institutionen, Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen

Roy, S (1993): Two Types of Juvenile Restitution Programs in Two Midwestern Counties. A Comparative Study, *Federal Probation*, vol. 57, pp. 48-53

Rytterbo, L L (2002): *Medling möten med möjligheter. En analys av en nygammal reaktion på brott*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen. Avhandlingsserie Nr 9

Sarnecki, J (2003): *Introduktion till kriminologi*. Studentlitteratur. Lund

Schneider, A (1986): Restitution and Recidivism Rates of Juvenile Offenders. Results from Four Experimental Studies. *Criminology*, vol. 24 pp. 533-552

Shaw, C R & McKay, H D (1931): *Male Juvenile Delinquency as Group Behavior*. Report on the Causes of Crime. No.13. National Commission on Law Observance and the Administration of Justice. Washington: Government Printing Office

Shaw, C R & McKay, H D (1942): *Juvenile Delinquency and Urban Areas: A Study of Rates of Delinquents in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities*. Chicago: University of Chicago Press

Sherman, L W & Strang, H & Woods, D (2000): *Recidivism patterns in the Canberra Reintegrative Shaming Experiments (RISE)*. Canberra: Australian National University, Research School of Social Sciences, Centre for Restorative Justice

Sherman, L W & Strang, H (2004): Verdicts or Inventions. Interpreting Results From Randomized Controlled Experiments in Criminology. *American Behavioral Scientist*, vol, 47 No. 5

Sherman, L W, & Strang, H (2004): *Restorative Justice. What we Know and How We Know It*. Jeery Lee Program on Randomized Controlled Trails In Restorative Justice. Working paper

Skinner, B F (1953): *Science and Human Behavior*. New York: Macmillan

Smits, J (2003): Estimating the heckman two.step procedure to controll for selection bias with SPSS. Internet: [http://home.planet.nl/~smits.jeroen\(070815\)](http://home.planet.nl/~smits.jeroen(070815))

SOU 2004:122. *Ingripanden vid ungdomsbrott.* Betänkande av Ungdomsbrottsutredningen. Stockholm: Fritzes

Stone, S & Helms, W & Edgeworth, P (1998): *Cobb County Juvenile Court Mediation Program Evaluation.* University of West Georgia. Internet: www.rip.umn.edu

Svenska kommunförbundet (1998): *Rapport från projektet familjerådslag i Sverige 1995-1997.* Stockholm: Svenska kommunförbundet Vård och Omsorg

Svenskt forum för medling. Internet: www.s-f-m.se (2008-08-15)

Svensson, R (2003): Gender differences in adolescent drug use. The impact of parental monitoring and peer deviance. *Youth & Society* 34: 300-329

Svensson, R (2004): *Social Controll and Socialisation. The Role of morality as a Social mechanism in Adolescent Deviant Behaviour.* Stockholm: Stockholms universitet, Sociologiska institutionen. Akademisk avhandling. Almqvist & Wiksell

Sveri, K (1960): *Kriminalitet og alder.* Stockholm: Almqvist & Wiksell

Thornberry, P (1987): Toward an Interacttional Theory of Delinquency. *Criminology*, vol 25. Number 4. 1987

Torstensson, M & Wikström, P O (1995): *Brottsprevention och problemorienterat polisarbete.* Stockholm: Rikspolisstyrelsen

Umbreit, M S & Coates, R B (1992): *Victim offender Mediation. An Analysis of Programs in Four States of the US.* St. Paul, MN. Center för Restorative Justice and Mediation. University of Minnesota, School of Social Work

Umbreit, M S & Coates R B (1993): Cross-Site analysis of Victim Offender Mediation in Four States. *Crime & Delinquency*. vol. 39. No 4. Sage Publications Inc

Umbreit, M S & Zehr, H (1996): Restorative family group conferences. Differing models and guidelines for practice. *Federal Probation*. vol. 60. Databas. Academic Search Elite

Umbreit, M S & Stacey, J D (1996): *Family Group Conferencing Comes to the US. A Comparison with Victim Offender Mediation*. Juvenile & Family Court Journal

Umbreit, M S & Coates, R B & Vos, B (2001): The Impact of Victim Offender Mediation. Two Decades of Research. *Federal Probation*, 00149128, Dec 2001, vol. 65, Issue 3

Wahlin, L (2005): Preliminärt manus till BRÅ-rapport om medling vid brott på 2000-talet

Weitekamp, G M & Kerner, H J (2000): *Restorative Justice. Theoretical foundation*. Willan Publishing Culmcott House Mill Street Uffculme Cullomton, Devon, UK

Wikström, P O (2002): *Adolescent crime in context*. Report to the Home Office. Cambridge, UK. University of Cambridge

Wikström, P O & Sampson, R J (2006): *The Explanation of Crime. Context, Mechanisms and Development*. Cambridge University Press

Wilcox, A & Hoyle, C (2004): *Restorative Justice Projects. The National Evaluation of the Youth Justice Boards Restorative Justice Projects*. Centre for Criminological Research University of Oxford. Internet: www.yjb.gov.uk (050811)

Lagtexter

Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Lag (1980:100) sekretesslagen

Lov (1991-0315-3) om megling i konfliktråd

Lag (1998:204) personuppgiftslagen

Lag (2001:453) socialtjänstlag

Lag (2002:445) om medling med anledning av brott

Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor

Lag (1015/2005) om medling vid brott och i vissa tvister

Lag (2006:901) om ändring i socialtjänstlagen

Brottsbalken, 1 kap

Intervjuer

Bengt Wikblom, Åklagare vid åklagarkammaren i Sundsvall (080312)

Crister Sundelin, Poliskommissarie vid utredningsavdelningen Örnköldsviks närpolisområde (080411)

Gert Levijn, Medlingsansvarig och medlare vid medlingsverksamheten "Handslaget" Hudiksvall (080218)

Krister Frykman, Åklagare vid åklagarkammaren i Gävle (080312)

Lena Bolming, RAR ansvarig vid Rikspolisstyrelsen. Stockholm (080121)

Pia Byström, Medlare vid Örnköldsvik medlingsverksamhet (080218)

Sam Olov Palm, Ungdomsbrottsutredare vid Hudiksvalls närpolisområde (080415)

Staffan Johansson, Brottsförebyggande rådet. Stockholm (070319)